

TC

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ POLİTİKASININ ULUSLARARASI POLİTİK
EKONOMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: PUTİN DÖNEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

RAMİL NAMAZOV

İSTANBUL, 2020

TC

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ POLİTİKASININ ULUSLARARASI POLİTİK
EKONOMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: PUTİN DÖNEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

RAMİL NAMAZOV

Danışman: DOÇ. DR. ARZU AL

İSTANBUL, 2020

ÖNSÖZ

İlk olarak yüksek lisans eğitimim boyunca bana hep destek olan Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü hocalarıma desteklerinden dolayı teşekkürlerimi bildiririm. Benim için çok değerli olan, tez dönemim boyunca bana hep destek olan ve tez yazım süreci boyunca yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Arzu AL hocama teşekkürlerimi sunarım. Son olarak eğitim hayatım boyunca bana hep destek olan ve her zaman yanımda olan başta annem ve babam olmak üzere tüm aileme teşekkürü kendime bir borç bilirim.

İstanbul, 2020

Ramil NAMAZOV

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. UPE'nin Tanımı	5
1.2. Tarihsel Gelişimi ve Öncü İsimler	6
1.3. Enerjinin Tanımı	8
1.4. Enerjinin Tarihsel Gelişimi	9
1.5. Enerji Kaynakları	10
1.6. Enerjinin Önemi ve Enerji Mücadeleleri	11
2. RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ POLİTİKASI	14
2.1. Devlet Enerji Politikasının Temelleri	14
2.2. Enerji Güvenliği	15
2.3. Enerjinin Ekolojik Güvenliği	17
2.4. Enerji Verimliliği	19
2.5. Enerji Verimliliği Güç Endüstrisi	21
2.6. Rusya'nın Bölgesel Enerji Politikası	23
2.7. Rusya'nın Dış Enerji Politikası	26
2.8. Enerji Sektöründe Sosyal Politika	28
2.9. Yerli Enerji Piyasalarının Gelişimi	30
3. RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ TESİSLERİ VE BU TESİSLERİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİDE DEĞERLENDİRİLMESİ: PUTİN DÖNEMİ	33
3.1. Rusya'nın Enerji Politikasının Uygulanmasının Aşamaları	33
3.2. Dünya Enerji Pazarlarında Rusya	36
3.3. Küresel Enerji Alanına Entegrasyon	37
3.4. Gelecek Vaadedilen Piyasalar	38

3.5. Yakıt ve Enerji Kompleksleri.....	41
3.5.1. Petrol Tesisleri.....	44
3.5.1.1. Petrol Endüstrisi.....	45
3.5.1.2. Petrol Rafineri Endüstrisi.....	47
3.5.1.3. Petrol Tesislerinin Ulaşım Altyapısı.....	48
3.5.2. Gaz Endüstrisi	49
3.5.3. Kömür Endüstrisi	55
3.5.4. Elektrik Endüstrisi	58
3.5.5. Nükleer Enerji ve Nükleer Yakıt Endüstrisi	62
3.5.6. Yenilenebilir Enerji ve Yerel Yakıtlar	65
3.6. Rusya Enerjisi'nin UPE'de Değerlendirilmesi: Putin Dönemi	67
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	91
ÖZGEÇMİŞ	99

ÖZET

Enerji konusu, herhangi bir devletin politik seyrini şekillendirmede önemli bir faktördür. Enerjinin çevre üzerindeki etkisi, fiyatlandırma, yeni mevduat arama, alternatif enerji kaynaklarının yaygınlaşması, uluslararası enerji ilişkilerinin yasal çerçevesi gibi ciddi konuları içeren enerji sorunudur.

20. yüzyılda enerji politikası devletlerin dış ve iç politikalarında en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu eğilim bugün de sürmektedir, çünkü ulusal ekonomilerin ve dünya ekonomisinin durumu ve gelişimi enerji kaynaklarına bağlı olmaktadır.

Rusya'nın yeraltı kaynaklarına bakıldığında, dünya gaz rezervlerinin yaklaşık %40'ına, petrol rezervlerinin %16'sına ve tahmini kömür rezervlerinin yaklaşık %24'ne sahip olduğu görülmektedir. Dünya petrol piyasası birbirine derinlemesine entegredir ve Rusya'da üretilen petrolün neredeyse yarısı ihraç edildiği için Rusya, her türlü ilişkilerinde ve faaliyetlerinde enerji kozuyla aktif rol almaktadır. Doğalgazın, küresel bir pazar olarak oluşum aşamasına ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ancak araştırmacıların tümü bu küresel pazarın halihazırda oluşturulduğu görüşünü paylaşmamaktadır. Nitekim dünya kömür piyasası ise diğer enerji piyasalarından çok daha erken oluşmuştur.

Sonuç olarak, Rusya'nın hem iç hem de dış enerji politikasının analizini yapabilmek için özellikle üretilen enerji kaynaklarını kullanma verimliliğini dikkate almamız gerekmektedir. Artışın sadece enerji üretimi için birim maliyetleri düşürmekle kalmayıp, aynı zamanda ihracat kaynaklarını da arttırdığı açıkça görülmektedir. Buradan hareketle bu tezde enerji konusu uluslararası politik ekonomi sınırları içerisinde analiz edilmiş ve özellikle Putin dönemi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Politik Ekonomi, Enerji, Rusya Federasyonu Enerji Politikası, Putin Dönemi.

ABSTRACT

The issue of energy is an important factor in shaping the political course of any state. The impact of energy on the environment is an energy problem that includes serious issues such as pricing, search for new deposits, the spread of alternative energy sources, and the legal framework of international energy relations.

In the 20th century, energy policy has become one of the most important factors in the foreign and domestic policies of states. This trend continues today because the state and development of national and world economies depend on energy sources.

When we look at the underground resources of Russia, it is seen that it constitutes approximately 40% of the world gas reserves, 16% of the oil reserves and approximately 24% of the estimated coal reserves. The world oil market is deeply integrated and Russia takes an active role in all kinds of relations and activities, since almost half of the oil produced in Russia is exported abroad. There are various opinions regarding the stage of natural gas as a global market. However, not all researchers share the view that this global market has already been created. As a matter of fact, the world coal market was formed much earlier than other world energy markets.

Consequently, in order to analyze both internal and external energy policy of Russia, we need to consider the efficiency of using the energy resources produced in particular. It is clearly seen that the increase not only reduces unit costs for energy production, but also increases export resources. Therefore, in this thesis, the subject of energy is analyzed within the boundaries of the international political economy and especially the Putin period is discussed.

Keywords: International Political Economy, Energy, Russian Federation Energy Policy, Putin Period.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerikan Birleşik Devletleri
AK	Transnefteproduct
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BN	Güç Ünitesi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EGP	Nükleer Reaktör
G8	Group of Eight
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IEA	International Energy Agency
KATEK	Rusyada Kömür Bölgesi
LNG	Liquefied Natural Gas
MGIMO	Moscow State Institute of International Relations
NEGP	Kuzey Avrupa Gaz Boru Hattı
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Count
RBMK	Reaktor Bolshoy Moshchnosti Kanalniy
RF	Rusya Federasyonu
ROSATOM	State Atomic Energy Corporation
UEA	Uluslararası Enerji Ajansı
UPE	Uluslararası Politik Ekonomi
VVER	Vodo-Vodyanoi Energetichesky Reaktor

GİRİŞ

Bretton Woods sisteminin (1971) çöküşü ile dünya petrol fiyatlarında keskin bir artış yaşanmıştır ve küresel ekonomideki durgunluk, 1970'lerin başlarında ekonomik konuların dünya politikası alanında uzmanlar tarafından aktif olarak incelenen konular listesine dahil edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu olayların siyasal ve akademik çevrelerde yarattıkları tartışmalar, iktisadın ve uluslararası ilişkiler teorisinin kesişiminde yer alan araştırmalara güçlü bir ivme kazandırmıştır. Nitekim bir grup araştırmacının çalışmaları sonucunda Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.¹

Uluslararası ilişkiler teorisinin bu yönü gittikçe artan bir biçimde, egemen devletler, hükümetler arası örgütler ve devlet dışı aktörler arasındaki etkileşimin küresel alanda artan ölçeğini yansıtan bir “küresel politik ekonomi” olarak nitelendirilmektedir. Son yıllarda, küresel politik ekonomi kavramı, ulus-devletlerin kontrolünün ötesinde küresel ekonomik ve politik süreçleri inceleme ihtiyacı ile bağlantılı bir şekilde bilimsel dolaşıma aktif olarak dahil edilmiştir.²

Enerji, insanlığın varoluşundan günümüze kadar devletlerin elde etmek için uğraştığı önemli bir güçtür. Ülkelerin enerjiyi elinde tutma arzusunun giderek artması ile özellikle son birkaç yüzyıldır bu alanda büyük mücadeleler yaşanmıştır. Bu nedenle enerji; günümüz dünyasında devletlerin ulusal çıkarları altında incelenebilecek bir konu haline gelmiştir. Başka bir deyişle enerji; sosyal ve ekonomik refahın iyileştirilmesi için çok önemli bir konu olmuştur. Modern sanayileşmiş ülkelerde ekonomik faaliyetin sürdürülmesi elzem olmakla birlikte bunun olmaması durumunda ekonomik büyümenin durmasına ve yaşam standartlarının düşmesine neden olabilecektir. Gelişmekte olan ülkelerde görülen modern enerji hizmetlerinin eksikliği, düşük düzeylerde ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.³

¹ Arzu Al, **Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi**, İGÜSBD Cilt: 2, Sayı: 1, Nisan / April 2015, s.145.

² Jappe Eckhardt, **International Political Economy**, Toronto: The University of York, 2016, s.1.

³ Zamin Mustafayev, **Enerjinin Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri: Hazar Havzası Azerbaycan Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2015, s.6.

Enerji kaynakları fosil yakıtlar ve yenilenebilir enerji kaynakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Kömür, petrol veya gaz gibi fosil yakıtlar milyonlarca yıl boyunca ölü bitkilerin veya hayvanların kalıntılarından oluşmaktadır. Bu nedenle, bu tür kaynaklar sınırlıdır ve fiyatları yükselmeye devam edecektir. Fosil yakıtlarına ek olarak veya bunlara alternatif olarak yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmaya başlanılmıştır. Yenilenebilir enerji; su, rüzgar, güneş ışığı, jeotermal veya yenilenebilir hammaddelerden elde edilebilmektedir. Fosil yakıtların aksine, yenilenebilir kaynakların çoğu sınırsız ve ücretsiz olma özelliğine sahiptir.⁴

Modern dünyada enerji sektörünün önemi devletler ve vatandaşlar için yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Coğrafi konumu nedeniyle Rusya Federasyonu, muazzam enerji kaynaklarına sahiptir ve petrol ihracatı açısından önde gelen ülkelerden biri olmaktadır. Aynı zamanda Rusya hem enerji hem de siyasi alanlarda çeşitli devletlerle işbirliği yapmaktadır.⁵

1992'den günümüze kadar Rusya'nın enerji politikası belirli bir evrimsel yol izlemiştir. 20. ve 21. yüzyıllar Rusya Federasyonu'nun enerji politikasında belirli bir dönüm noktası olmuştur. Ülkenin iç enerji potansiyelinin yanı sıra devletin enerji kaynaklarını yabancı ekonomik ve kısmen dış politika amaçları için pragmatik ve verimli kullanma politikası bu süreçte gelişmeye başlamıştır. Bağımsız bir enerji tedarikçisi statüsünden vazgeçmeyen Rusya, küresel ısınma ile ilgili konular da dahil olmak üzere çok taraflı enerji iş birliğinde aktif bir katılımcı haline gelmiştir.⁶

Petrol, gaz ve diğer yakıt ve enerji kaynaklarının en büyük ihracatçısı olan Rusya, yeni işlerin oluşturulmasını, finansal gelir elde edilmesini ve ilişkilerin geliştirilmesini amaçlayarak büyük Batı devletleriyle ve Orta-Uzak Doğu ülkeleriyle ticari ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Batılı devletlerin politik krizler ve Rus karşıtı duyguları bağlamında, Rusya'nın Batı ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkiler kurması ve diğer bölgelerle ortaklık için çaba

⁴ Enerji Kaynakları, <http://www.eia.gov/KIDS/energy.cfm?page=2>, Erişim (23.07.2019).

⁵ L. İ. Abalkin, **Strategičeskiy Otvet Rossii na Vızovı Novogo Veka**, Moskova: Ekzamen, 2004, s-606, s.15.

⁶ Abalkin, s.15.

gösterebilecek ortak bir zemine sahip olması son derece önemlidir. Enerji ilişkileri yakın siyasi işbirliğini teşvik etmektedir. Genellikle, siyasi ilişkiler enerji kaynaklarının arzını etkilemekte olup enerji ve ekonomik entegrasyon, bilim ve teknolojinin gelişmesine, devletlerin birbirleri ile ilişkilerinin tüm alanlarında birleşmesine katkıda bulunmaktadır. Birçok ülke için Rusya güvenilir bir yakıt ve enerji kaynağı tedarikçisidir. Ayrıca Rusya'nın uluslararası enerji işbirliği çabaları devlete gelir sağlamak ve dış politika ilişkilerine temel oluşturmak üzere tasarlanmıştır.⁷

Sonuç olarak, Rusya dünyanın önde gelen enerji güçlerinden biri olmuştur. Sadece yerel yakıt ve enerji ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, kaynaklarıyla Doğu ve Orta Avrupa'daki komşu ülkelerin enerji talebini büyük ölçüde karşılamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle bu tezin amacı, enerji faktörünün Rusya'nın iç ve dış politikası üzerindeki etkisini incelemek ve Rusya Federasyonu'nun enerji politikasının UPE disiplindeki etkisini özellikle Putin dönemini ele alarak ayrıntılı bir şekilde açıklamaktır. Bu amaçla Rusya'nın petrol, gaz, kömür, elektrik vb. enerji kaynaklarının nasıl kullanıldığına dair güncel ve öznel bilgiler verilmiştir.

Bu tezin birinci bölümü kavramsal çerçeveden oluşmaktadır. Bu bölümün ilk alt başlığında Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) hakkında kısa bilgi verilmiştir. UPE'nin tanımı yapılmış ve daha sonra UPE'nin tarihsel gelişimi ve öncü isimleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. İkinci alt başlıkta ise Enerji kavramı hakkında bilgi verilmesi amacıyla ilk olarak, enerjinin tanımı yapılmış, daha sonra enerjinin tarihsel gelişimi ve enerji kaynakları açıklanmış, enerjinin önemi ve enerji üzerinde gerçekleştirilen mücadeleler ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezin ikinci bölümü Rusya Federasyonu'nun enerji politikasını içeren konulardan oluşmaktadır. Bu bölümde ilk olarak devletin enerji politikasının temelleri, enerji güvenliği ve enerjinin ekolojik güvenliği, enerji verimliliği ve enerji verimliliği güç endüstrisi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Sonrasında ise Rusya'nın bölgesel enerji politikası ve dış enerji politikası ele alınarak enerji sektöründeki sosyal politikalar ve Rusya'nın yerli enerji piyasalarının gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir.

⁷ Abalkin, s.15.

Rusya Federasyonu'nun enerji tesisleri ve bu tesislerin UPE'de nasıl değerlendirildiğini özellikle Putin dönemi ele alınarak üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde Rusya'nın enerji politikasının uygulanmasının aşamaları, Rusya'nın dünya enerji pazarlarındaki rolü ve küresel enerji alanına entegrasyonunun etkileri açıklanmıştır. Rusya'nın yakıt ve enerji tesisleri dahilinde petrol endüstrisi, gaz endüstrisi, kömür endüstrisi, elektrik endüstrisi, nükleer enerji ve nükleer yakıt endüstrisi ve yenilenebilir enerji ve yerel yakıtlar konusu incelenerek Rusya'nın enerji politikası UPE açısından değerlendirilmiştir. Tezin sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular kısaca bir araya getirilerek açıklanmış olup tezin konusuyla ilgili bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için tavsiyelerde bulunulmuştur.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.UPE'nin Tanımı

Teze başlarken öncelikle temel kavram olan Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) tanımının ele alınması gerekmektedir. Nitekim UPE aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir.

“Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) disiplinler arası bir dizi analitik araç ve teorik bakış açısı kullanarak uluslararası ve küresel sorunları anlamaya çalışan, hızla gelişen bir sosyal bilim çalışma alanıdır.”⁸

Basitçe ifade etmek gerekirse UPE, siyasi ve ekonomik faktörlerin küresel düzeyde nasıl organize edildiğini anlamaya çalışan bir disiplinin adıdır. UPE disiplinler arası bir bilgi dalı olarak araştırma gündemini, küresel yapıdaki siyasi yapıların (devletler, bölgeler, hükümetler arası örgütler) ve piyasa kurumlarının karşılıklı etkilerinin nasıl incelendiğine odaklanmaktadır.⁹

Bugün hegemonya UPE disiplini için en önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Hegemonya; UPE sistemini yapısal olarak şekillendirmeye ve yönetmeye malik lideri belirlemek için kullanılmaktadır.¹⁰

UPE ile ilgili iki büyük soru karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki küresel sistemde oluşmakta olan güç kaymasının mahiyetine ve boyutlarına ilişkin konulardır; ikincisi ise çok kutupluluk tartışmasıyla, küresel yönetim ve küresel demokratikleşme ilişkisi ile ilgilidir.¹¹ Kısaca ilk soru, gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomiye 2000’li yıllarda dahil olması, Batı’nın 2008-2009 küresel ekonomik krizle birlikte bir bunalıma girmesi sonucu hegemonik dönüşüm tartışmalarının yeniden alevlendirmesidir. İkinci soru ise

⁸ Uluslararası Politik Ekonomi, <https://assets.press.princeton.edu/chapters/s8785.pdf>, Erişim (20.07.2019).

⁹ Mehmet Eser Erdağ, **Krizden Sonra Uygulanan Politikalar Uluslararası Politik Ekonomi Yönünden Bir Değerlendirme**, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı, 2009, s.5-7.

¹⁰ Ralf J. Leiteritz, **International Political Economy: the state of the art**, Colombia International 62, jul-dic 2005, 50-63, s.4.

¹¹ A. Oleynov, **Mejdunarodnaya Politekonomiya: Predmet i Metod, Ekonomika, Ekonomiçeskaya Teori**, Mirovaya Ekonomika i Mejdunarodnie Otnoşeniya, 2017, tom 61, No. 2, s. 55-65, s.57.

küreselleşmenin demokratikleşmesi ve demokrasinin küreselleşmesi şeklinde kavramsallaştırılabilecek iki temel yapı algısının oluşmasıdır.¹²

UPE; küresel arenada ekonomi ve politika arasındaki etkileşimle ilgilenmektedir. Basit bir ifade gerekirse ekonomi; mal ve hizmetlerin üretiminin, tüketiminin ve dağıtımının ve para arzının organize edildiği sistem olarak tanımlanabilir.¹³

UPE; yalnız siyaset ve ekonominin birleşmesinden oluşmamaktadır aynı zamanda “*ekonomi, politika, tarih, kültür, sosyoloji*” gibi sayabileceğimiz daha birçok unsuru da içinde barındırmaktadır.¹⁴ Her aşamasında farklı aktörlerin olduğunu dikkate aldığımızda UPE analizinde üç düzeyin bulunduğunu söylemek doğru olacaktır. Bunlar “*birey, devlet ve uluslararası sistem*”dir. Bu üç düzeyin de oluşturduğu dört küresel yapı bulunmaktadır. Bunlar da bireyleri, devletleri ve uluslararası sistemleri ilişkilendiren bir ağ olarak “*güvenlik, üretim, finans ve bilgi*” şeklinde sıralanabilir.¹⁵ Nitekim, UPE için en önemli şey kimin bilgiye sahip olduğu ve bu bilgiyi nasıl kullandığıdır.

Sonuç olarak UPE, ortaya çıkışından günümüze kadar ekonomik tarihe büyük ilgi göstermiştir ve bu da onu neo-klasik ekonomik geleneklerden daha da ileriye itmiştir. Bugün politik ekonomide iki yüzyıl önce olduğu gibi, bireylerin, kurumların, bilgi ve değerlerin ulusal ve küresel düzeylerde siyasi ve ekonomik süreçlerin tüm yönlerini etkileyen değişikliklere maruz kaldığı kabul edilmektedir.¹⁶

1.2.Tarihsel Gelişimi ve Öncü İsimler

19. yüzyılın ikinci yarısında UPE’nin metodolojik temellerini oluşturan ilk çalışmalar ortaya çıkmıştır, ancak disiplinin teorik kökenleri çok daha gerilere gitmektedir. Her ne kadar kökeni gerilere gitmiş olsa da asıl anlamda UPE; 1970’li yıllarda ortaya çıkmış

¹² Oleynov, s.57.

¹³ Eckhardt, s.1.

¹⁴ Uluslararası Politik Ekonomi Nedir, <http://www2.ups.edu/ipe/whatis.pdf>, Erişim (20.07.2019).

¹⁵ Uluslararası Politik Ekonomi, Erişim (20.07.2019).

¹⁶ S. L. Tkaçenko, **Problemi Metodologi Mejdunarodnix İssledovanıy**, Mejdunarodnaya Politekonomiya-Rossiyskaya Şkola, UDK 327, Sank-Peterburg: Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta, ser. 6, vıp. 4, 2015, s.102.

ve ekonomi ile politikanın birbirinden ayrı düşünölemeyeceği noktasından hareketle, bu iki alan arasında birleştirici bir disiplin olmuştur.¹⁷

1970'lerin başında yaşanan uluslararası olaylar, 1971'de Bretton Woods sisteminin çöküşü, 1973 ve 1979 dünya petrol krizleri ve gelişmiş ölkelerdeki 1974 ekonomik durgunluğu, ekonomik konuları uluslararası gündemde ön plana çıkarmıştır. Nitekim bu olaylar da siyaset bilimcileri iktisat biliminin temsilcilerinin çalışmalarına yöneltilmiştir.¹⁸ Sonuç olarak, uluslararası gündemde yaşanan olaylar “uluslararası ekonomik ilişkilerin siyasallaşmasını” beraberinde getirmiştir.

Yukarıda açıkladığımız oyların sonucunda siyaset ile ekonomi arasındaki etkileşimi özünde birleştiren ilk makalelerden birini Susan Strange yazmıştır. Strange, 1970 tarihli “*International Economics and International Relations: A Case of Mutual Neglect*” başlıklı çalışmasında, uluslararası ekonomik ve siyasi sistemin kapsamlı bir dönüşümden geçtiğini belirterek, siyaset bilimcilerin ekonomik dinamikleri, ekonomistlerin ise siyasi faktörleri yeterince dikkate almadıklarını ve bu yüzden de hatayı ilk baştan yaptıklarını belirtmiştir. Strange, çalışmasında belirttiği karşılıklı ihmalin sonucu sosyal bilimler alanının daralacağını, bu nedenle de ekonomi ve politika ayrılığının sonlandırılmasının altını çizmiştir.¹⁹

1970'lerde yaşanan politik ekonomik krizler Strange'i haklı çıkarmakla kalmamış, bir grup siyaset bilimcisinin UPE'yi ekonomi dışında özerk bir araştırma alanı olarak tanımlamalarına yardımcı olmuştur. Bu bağlamda ABD'li bilim adamı Robert Gilpin; UPE'nin “*uluslararası ilişkilerde güç ve refah arayışının karşılıklı ve dinamik etkileşimi*” olduğunu vurgulamıştır.²⁰

UPE ortaya çıkışından günümüze kadar öncelikle Kuzey Amerika'daki üniversitelerde ve araştırma merkezlerinde değişerek geliştirilmiştir. Sadece 1990'larda

¹⁷ Al, s.145.

¹⁸ Oleynov, s.56.

¹⁹ Ziya Öniş & Mustafa Kutlay, **Uluslararası Politik Ekonomi**, İçinde: şaban Kardaş ve Ali Balcı, **Uluslararası İlişkiler'e Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, İstanbul: Küre Yay., 2014, s.2-3.

²⁰ Leiteritz, s.52.

Avrupalı uluslararası bilim adamları politik ekonomiyi incelemeye başlamış ve bu disiplinin gelişimine katkı sağlamışlardır.²¹

Günümüzde UPE'nin önemli isimlerinden birinin Benjamin Cohen olduğunu söyleyebiliriz. Chone; 2008 yılında yayınlanan kitabında UPE literatürünü iki ana ekole ayırmıştır: Amerikan Ekolü ve İngiliz Ekolü. Chone göre Amerikan Ekolü, “bilimsel” politik ekonomi anlayışına vurgu yapmakla, pozitivizm ve ampirizm esaslarına dayanmaktadır. Bu ekol, politikanın uluslararası ekonominin işleyişini nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktadır. Chone göre İngiliz Ekolü ise mevcut oluşumdan veri almak yerine, bu oluşumların nasıl ortaya çıktığını incelemekle güç ilişkilerini, eleştirel bir bakış açısıyla anlamayı ve yorumlamayı hedeflemektedir.²²

Sonuç olarak UPE akademisyenleri, çevremizdeki dünyayı anlamak için ekonomik ve politik alanların birbirinden ayıramayacağı bir başlangıç noktası olduğunu vurgulamaktalar.

1.3.Enerjinin Tanımı

Enerji, insanlığın oluşumundan günümüze kadar hayatın devamı ve gelişimi için büyük bir etken olmuştur. İnsanoğlu her ne kadar bunun farkına varamasa da enerji yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olmakta ve biz insanlar enerjiyi birçok alanda kullanmaktayız.

Peki bu sık kullandığımız “enerji” kavramı nedir? “Enerji” Yunanca bir kelime olup “*eylem, aktivite*” anlamına gelmektedir. Kısaca enerji “*maddenin çeşitli hareket biçimlerinin genel kantitatif ölçümü*”dür.²³ Aynı zamanda, hareket kavramı hala yeterince incelenmemiştir. Hareket ise “*klasik mekaniğin diğer tüm kavramlarından farklı olarak, bugün göreceli fizikteki değişmezliğini koruyan değişmez bir fiziksel niceliği temsil eden tek kavram*”dır.²⁴

²¹ Leiteritz, s.56-59.

²² Öniş & Kutlay, s.2-3.

²³ Enerjiya. Vidi Energii i ix Ocobennosti, <http://energetika.in.ua/ru/books/book-2/part-2/section-1/1-3>, Erişim (20.07.2019).

²⁴ A.S. Novikova i A.T. Tabunşikov, **Ponyatie Energii v Rossiyskoy Nuke**, s.2.

Enerji, tüm dünya alanını dolduran çeşitli madde hareket biçimlerinde kendini göstermektedir. Tüm enerji türlerinin doğasında bulunan ve bunları birleştiren bir özellik vardır; bu özellik her bir enerji türünün belirli koşullar altında kesin olarak tanımlanmış bir nicelik oranının başka herhangi bir enerji türüne aktarılabilmesidir.²⁵

Enerji doğada mevcuttur ve enerji hiçbir şeyden doğmaz ve hiçbir yerde yok olmaz, sadece başka bir türden diğerine geçebilir. Buna ise enerjinin “korunum yasası” denilmektedir. Sonuç olarak, enerjinin korunumu yasasının varlığı nedeniyle, "enerji" kavramı tüm doğal olayları birbirine bağlamaktadır.²⁶

Genel olarak, enerji fikri yapaydır ve özellikle çevremizdeki dünya hakkındaki düşüncelerimizin bir sonucu olarak yaratılmıştır. Var olduğunu söyleyebileceğimiz maddenin aksine, enerji, bir insanın düşüncesinin meyvesidir.²⁷

Sonuç olarak enerji günümüz dünyasında vazgeçilmez bir faktördür ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik kalkınmayı etkileyen en önemli yapı haline gelmiştir²⁸. Bu özelliği sayesinde ülkeler için stratejik yaşam kaynağı olmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için temel bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Enerjiye olan ihtiyacın artmasıyla, gelecekte ülkeler yeni enerji arayışına çıkacaktır.

1.4.Enerjinin Tarihsel Gelişimi

Enerji kavramı yüzyıllardır insanoğlu tarafından farklı alanlarda kullanılmıştır. Enerji “*Ekonomik, Fizik, Matematik, Kimya, Psikoloji*” gibi bilimsel alanların çok farklı yönlerinde kullanılmıştır. Nitekim ilk kez enerjiden 1599 yılında bahsedilmiştir. Fiziksel anlamda ise ilk kez enerji terimi 1808'de Thomas Young tarafından kullanıldı. Young göre, enerji “*hareketli bir cismin hızının kütlesi ve karesi ile orantılı bir değer*” dir.²⁹ 1829 yılında Coriolis, *kinetik enerji* terimini modern anlamda uygulamıştır. İlerleyen süreçte bilimde

²⁵ Ponyatie Energiya Obşaya Koliçestbennaya Mera Dvijeniya i Vzaimodeystviya Vsex Vidov Materii, <http://vetrodivig.ru/ponyatie-energii-v-fizike-energeticheskie-sistemy/>, Erişim (20.07.2019).

²⁶ Novikova & Tabunşikov, s.4.

²⁷ Energiya. Vidi Energiya i ix Ocobennosti, Erişim (20.07.2019).

²⁸ Zeynep Aydın, **Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri Kullanılarak Türkiye Enerji Planlanması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012, s.3.

²⁹ Mustafayev, s.6.

modern anlamda “*enerji*” terimi, 1860 yılında William Thomson (Lord Kelvin) tarafından tanıtılmıştır. 20. yüzyılda enerjiyi ilk kez ekonomik anlamda kullanan kişi Emonuele Sella olmuştur.³⁰ Sonuç olarak “enerji kavramı” iktisat biliminin ortaya çıkması ile birlikte ön plana çıkmış ve kullanılmaya başlanmıştır.

1.5.Enerji Kaynakları

En büyük enerji kaynağı şüphesiz ki güneştir. Güneş enerjisinin her zaman var olacağı ve hiçbir zaman bitmeyeceği insanoğlu tarafından düşünülmektedir. Diğer enerji kaynakları olarak da su ve ateşi gösterebiliriz. Bu üç enerji kaynağı insanlığın varoluşundan günümüze kadar insanlar için stratejik öneme sahip olmuştur. Her ne kadar bu enerji kaynakları insanlık için önemli olsa da farklı zamanlarda ve dönemlerde de farklı enerji kaynakları stratejik önem kazanmıştır.³¹ Başka bir ifade ile hareket eden her şey bir enerji kaynağıdır, örneğin uçan bir top, topun peşinden atlayan bir kaleci veya seyirciler. Ancak gezegendeki ana enerji kaynağı doğadır. İşte bu noktada karşımıza çıkan asıl sorun, bu enerjinin bizim için nasıl çalışacağıdır. İnsanlık bu sorunu başarıyla çözerek doğanın enerjisini kullanmayı, elektriğe ve termal enerjiye dönüştürmeyi öğrenmiştir.³²

Enerji, dünya üzerinde çeşitli şekillerde bulunmaktadır. Dünya üzerinde depolanan ve insanlar için yararlı olana dönüştürülebilen bu enerji formlarına enerji kaynakları denilmektedir. Enerji kaynakları yenilenebilir enerji ve yenilenemez enerji olarak iki türde karşımıza çıkmaktadır.³³

Yenilenemeyen enerji kaynakları arasında petrol, gaz, kömür ve nükleer enerji için gerekli olan uranyum yakıtı yer almaktadır. Günümüzde insanlık çok fazla enerji tükettiği için bu kaynakların rezervleri sadece birkaç on yıl yetecek seviyeye inmiştir. Çünkü genel olarak da bilindiği üzere dünyadaki yenilenemeyen enerji rezervleri sınırlıdır, yenilenememektedir ve bu nedenle, bu tür kaynaklara "yenilenemeyen enerji

³⁰ Ponyatie Energiya, Erişim (20.07.2019).

³¹ Ponyatie Energiya, Erişim (20.07.2019).

³² Populyarnaya Energetika, İstoriya Energetiki, <http://www.myenergy.ru/popular/how/energy-sources/>, Erişim (22.07.2019).

³³ Enerji Kaynakları, Erişim (23.07.2019).

kaynakları" denilmektedir. Uzmanlara göre, yenilenemeyen enerji rezervleri 40-100 yıl arasında bir ömre sahiptir. Bu rezervler her geçen yıl erişilmesi daha da zor olan alanlardan çıkartılmaktadır.³⁴ Üretimin daha maliyetli hale geldiği için de bu rezervlerin ekonomik etkinliği hızla azalmaktadır. Ayrıca yenilenemeyen enerji kaynakları yandığında, atmosfere birçok zararlı madde yayılmaktadır. Nitekim bu kirlilik insan sağlığını ve diğer organizmaları olumsuz yönde etkilemekte, aynı zamanda atmosferdeki sera etkisini arttırmakta ve dünyadaki iklim değişikliğine ek bir katkıda bulunmaktadır.

Yenilenebilir kaynaklar ise güneş radyasyonu, rüzgar, jeotermal enerji, biyokütle enerjisi, okyanus enerjisi, nehir enerjisi vb. enerjilerden oluşmaktadır. Bu tür enerji kaynakları milyarlarca yıldır dünya gezegeninde var olmuştur ve insanlık onları her ne kadar kullansa da tükenmeyecek ve her zaman var olacaktır. Dünyada meydana gelen süreçlere bağlı bir şekilde sürekli olarak yenilenen bu tür kaynaklara "yenilenebilir enerji kaynakları" denilmektedir.³⁵ Yenilenebilir enerji kaynakları, kullanıldıklarında bitmeyen enerji kaynaklarıdır. Ayrıca nüfus arttıkça insanlığın enerjiye ihtiyacı daha da artmaktadır ve birçok ülke yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaya başlamıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı çevreye zarar vermeyen, çevre dostu kaynaklar olduğu için yaygın olarak popülerleşmiştir.

1.6. Enerjinin Önemi ve Enerji Mücadeleleri

Fosil yakıtların, yakıt olarak kullanılması buhar motorlarının gelişmesiyle ve özellikle kömürün termal enerjisini elektrik enerjisine dönüştürebilen makinelerin ortaya çıkmasıyla ölçülemez bir şekilde büyüdü. Bunun sonucunda kömür enerjisi, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında fosil yakıt olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Önceden enerji dediğimizde akla ilk olarak kömür gelmekteydi. Daha sonra Soğuk Savaşla birlikte kömürün yerini yavaş yavaş petrol enerjisi almaya başladı. Petrolün giderek önem

³⁴ Mustafayev, s.7.

³⁵ Aydın, s.3.

kazanması sonucunda petrol ile zengin olan Ortadoğu’da siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle mücadeleler oluşmuştur.³⁶

Petrolün bir enerji kaynağı olarak önem kazanması ile birlikte devletler bir güç arayışı içine girmiştir. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler “*petrol üretimini elde etmek, petrol taşıma yollarını denetimleri altına almak ve uluslararası güç yarışında kontrolleri ele almak*” gibi temel hedeflerle hareket etmeye başlamışlardır.³⁷ Bu hedeflerin gerçekleşmesi sonucunda devletler, petrol enerjisi ile kendi sanayileri için gerekli olan enerji sorununu daha ucuza çözmeyi ve kendi döviz rezervlerini artıracabileceklerini düşünmüşlerdir. Enerji açısından dışa bağımlı olan ülkeler ise kendi döviz rezervlerini kullanarak petrol ithal etmek durumunda kalmışlardır.

Dünyada “enerji” ülkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Enerjinin ülkeler için önemli olması ve enerjiye karşı bu kadar gereksinimin doğması enerji güvenliği sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle enerji güvenliği, devletlerin ulusal güvenlik unsurlarından biri haline gelmiştir. Başka bir deyişle bir ülkenin enerji güvenliği ile ulusal güvenliği arasında doğrudan ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum enerji kaynaklarının süper güçler için önemini artırmaktadır. Buna örnek olarak 17 Mayıs 2001 yılında ABD Başkanı Bush’un söylediği “*enerji kaynaklarına sahip olmak Amerika için önemlidir, sadece enerji güvenliği için değil, ulusal güvenlik açısından da büyük değer taşımaktadır*” sözlerini gösterebiliriz.³⁸

Enerji kaynaklarına ve enerji taşıma yollarına sahip olma mücadelesi yıllardır Orta Doğu’da devam eden sıcak çatışmaların temelini oluşturmaktadır. Son dönemlerde gerçekleşen “Irak ve Afganistan işgalleri, Libya’da Kaddafi Hükümetine karşı yapılan operasyonlar ve İran ile ABD arasında devam eden olaylar” enerji kaynaklarına sahip olma mücadelelerine örnek olarak gösterilebilir.³⁹ Buradan hareketle ABD’ni süper güç yapan en önemli unsurun enerji kaynaklarına hükmedebilmesi olduğu söylenebilir. Buna ek olarak,

³⁶Emre Çıtak & Pınar Buket Kılınç Pala, **Yenilenebilir Enerjinin Enerji Güvenliğine Etkisi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016/3, Sayı:25, s.79-102, s.82.

³⁷ Çıtak & Kılınç Pala, s.82.

³⁸ Çağrı Kürşat Yüce, **Hazar Enerji Kaynaklarının Türk Cumhuriyetleri İçin Önemi ve Bölgedeki Yeni Büyük Oyun**, Beykent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1(1),2008, s.162.

³⁹ Mustafayev, s.7.

diğer süper güçlerin enerji kaynaklarını ve enerji nakil hatlarını yeterince kontrol edememeleri onları ABD'nin gerisine ittiğini söylenebiler.

Enerji kaynakları ile zengin olan Orta Doğu'nun önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Bu nedenle doğal olarak Orta Doğu'daki enerji kaynakları üzerinde ABD başta olmakla birçok ülkenin çıkarları çatışmaktadır. Sonuç olarak 1900'lü yılların sonunda tekrar başlatılan ve 2000'li yılların başında da şiddetle devam eden enerji rekabeti, Ortadoğu bölgesini germeye devam etmiştir. Yaşanan bu sürece baktığımızda enerji alanında yaşanan bu rekabet yenilenemez enerji kaynakları bitmediği sürece devam edecektir.

Sonuç olarak 21. Yüzyıl çatışmalarını Z. Brzezinski “*Avrasya satranç tahtasında*” oynanacağını belirtmiştir. Bu çatışmaların merkezinde ise her zaman olduğu gibi enerji kaynakları büyük bir rol oynayacaktır.⁴⁰

⁴⁰ Yüce, s.163.

2. RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ POLİTİKASI

2.1. Devlet Enerji Politikasının Temelleri

Vatandaşların ve ekonomik kuruluşların haklarını ve meşru menfaatlerini korumak, devletin savunmasını ve güvenliğini sağlamak, devlet ekonomisini etkin bir şekilde yönetmek ve enerji sektörünü etkin hale getirmek için devletler uzun vadeli bir enerji politikası uygulamalıdır. Bu enerji politikasının uygulanabilmesi için ise devlet, enerjinin geliştirilmesi için en önemli stratejik yönergeleri uygulamalı, enerji şirketleri ile güçlü, sürdürülebilir ve yapıcı bir diyalog kurmalı ve en önemlisi yatırım alanı da dahil olmak üzere kamu politikası hedeflerinin uygulanmasında özel girişimi teşvik etmeyi amaçlayan devlet düzenlemesinin geçerliliğini ve öngörülebilirliğini tespit etmelidir.⁴¹

Uzun vadeli devlet enerji politikası için stratejik unsurlar; enerji, çevre güvenliği ve bütçe verimliliği gibi konulardan oluşmaktadır. Bu unsurların gerçekleştirilebilmesi için devlet, enerji geliştirme sürecinin yönetilebilirliğini arttırmalıdır ve enerji politikasının ana bileşenlerinin oluşturulmasını hedeflemelidir.⁴² Bu bileşenler, devlet yeraltı kaynaklarının kullanımını ve yönetimini, yerli yakıt ve enerji piyasalarının gelişimini ve rasyonel yakıt ve enerji dengesinin oluşumunu içeren konulardan oluşmalıdır. Nitekim bu bileşenlere bölgesel ve dış enerji politikaları, enerji sektöründe sosyal, bilimsel ve teknolojik ve yenilikçi politikaları kapsayan konuları da dahil edebiliriz. Bu politikanın uygulanmasında temel araç, bir dizi ekonomik düzenleme olarak kabul edebileceğimiz fiyat (tarife), vergi, gümrük uygulamalarıdır.⁴³ Sonuç olarak tutarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik sistemin oluşturulması, enerji politikasının ekonomik etkinliği için en önemli ön koşullardan biridir.

Devlet, bir enerji politikası uygularken yakıt ve enerji etkileşiminde yeraltı kaynaklarının sahibi olarak haklarını tam kullanmalıdır. Bu sürecin verimliliğini artırmak için ise bu alanda devlet, mülkiyet haklarını yeniden yapılandırmalı ve şirketleştirilmesi sağlamalıdır. Esas olarak yakıt ve enerji etkileşiminin belkemiği sektörlerle (ulaşım altyapısı)

⁴¹ **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030**, Pril k obşaestv, del. jurnal Energetičeskaya Politika, Moskova: QU İnstitut Energetičeskoy Strategii, 2010, s-184, s.18.

⁴² **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020**, UTVÉRJDENA Rasporyajeniem Pravitelctva Rossiyskoy Federacii ot 2003, No 1234-p, s.16.

⁴³ **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020**, s.17.

ve yüksek riskli tesislere (nükleer, hidroelektrik vb.) odaklanılmalı, özellikle kontrol altına alınmakta zorlanılan diğer varlıkların özelleştirilmesi hedeflenmelidir.⁴⁴ Nitekim öngörülen önlemlerin uygulanması sonucunda, enerji kaynaklarında büyüyen bir ekonomi sağlanacak ve dünya enerji piyasalarıyla bütünleşen ve verimli bir şekilde gelişen yakıt ve enerji etkileşimi ve enerji piyasası oluşturulacaktır.

2.2.Enerji Güvenliği

Enerji güvenliği, bir ülkenin, vatandaşlarının, toplumunun, devletinin, ekonomisinin tehditlerden güvenilir yakıt ve enerji arzına kadar güvenlik durumu olduğu söylenebilir. Bu enerji güvenliği, dış (jeopolitik, makroekonomik, piyasa) faktörlerin yanı sıra ülkenin enerji sektörünün durumu ve işleyişi tarafından da belirlenir.⁴⁵

Enerji güvenliği, Rusya'nın ulusal güvenliğinin önemli bir bileşenidir. Ulusal güvenliğin sağlanması enerji politikasının temel görevlerinden biridir. Yakıt ve enerji tesislerinin gelişimine engel olan faktörler aynı zamanda Rusya'nın enerji güvenliğine bir tehdit kaynağı olmaktadır. Yakıt ve enerji tesislerindeki mevcut durumun analizi, bu tehditlerin gerçekliğini gözler önüne sermektedir. Rusya'nın belirli bölgelerinde oluşan yakıt ve enerji arzında oluşan orantısızlıklar, bölgelerin enerji güvenliğini tehdit eden "kronik bir hastalık" (belediye enerjisinin tatmin edici durumu, ısı arzında kesintiler vb.) haline gelmektedir.⁴⁶ Nitekim sorun, birincil enerji kaynaklarının dağılımının coğrafyası, ülkenin bölgelerinde petrol ürünleri ve elektrik üretimi, Uzak Doğu, Sibiry ve ülkenin Avrupa bölümünü birbirine bağlayan iletim hatlarının yetersizliği ile daha da ağırlaşmaktadır.

Enerji güvenliği politikası, aşağıdaki temel özelliklerin sürekli olarak geliştirmesini sağlamaktadır:⁴⁷

- *Yakıt ve enerji tesislerinin, uygun kalite ve uygun maliyetle enerji taşıyıcıları ile ekonomik olarak sağlam iç ve dış talebi güvenilir bir şekilde sağlama yeteneğini;*

⁴⁴ Energetičeskaya Strateqiya Rossii na Period do 2020, s.17

⁴⁵ A. E. Rodin, **Energetičeskaya Bezopasnost Rossii**, Moskova: Nauçnaya Kniga, 2006, s-124, s.8.

⁴⁶ Rodin, s.8.

⁴⁷ Energetičeskaya Strateqiya Rossii na Period do 2030, s.18.

- *Ekonominin tüketici sektörünün enerji kaynaklarını verimli bir şekilde kullanması, böylece toplumun enerji arzı, yakıt ve enerji dengesinin yetersizliği alanında harcamaları önleme becerisini;*
- *Enerji sektörünün dış ve iç ekonomik, teknolojik ve doğal tehditlere karşı istikrarı ve çeşitli istikrarsızlaştırıcı faktörlerin ortaya çıkmasından kaynaklanan hasarı en aza indirme yeteneğini.*

Enerji güvenliğini sağlamak için en önemli ilkeler olarak aşağıdakiler gösterilmektedir:⁴⁸

- *Normal şartlar altında ve acil durumlarda gerekli minimum düzeyde ekonomiye ve ülke nüfusa garantili ve güvenilir enerji arzı;*
- *Tüketilebilir yakıt kaynaklarının yenilenmesi (bu kaynakların tüketim oranı, bunların yerini alan enerji kaynaklarının gelişme hızıyla tutarlı olmalıdır);*
- *Kullanılan yakıt ve enerji türlerinin çeşitlendirilmesi (ekonomi herhangi bir enerji taşıyıcısına aşırı derecede bağımlı olmamalıdır);*
- *Çevre güvenliği gereksinimlerinin dikkate alınması (enerji gelişimi artan çevresel gereksinimleri karşılamalıdır);*
- *Enerji kaynaklarının savurgan kullanımının önlenmesi (enerji verimliliği politikaları ile bağlantı);*
- *İç ve dış pazarlara enerji arzının eşit faydasını sağlayan ihracatın ekonomik yapısının (esas olarak vergi ve gümrük önlemleri nedeniyle) oluşturulması ve ihracat yapısının rasyonelleştirilmesi;*
- *Son olarak rekabetçi yerli ekipmanların tüm teknolojik süreçlerinde ve projelerinde mümkün olan maksimum kullanımı.*

Enerji güvenliğini sağlamak için iki temel sorunun çözülmesi gerekmektedir. İlk olarak, yakıt ve enerji tesislerinin büyük ölçüde yıpranmış teknolojik tabanını modernize ederek ve kaynakların geliştirilerek (genellikle yeni bölgelerde ve en kötü doğal ve jeolojik koşullarda) çoğaltılmasını sağlamak gerekmektedir. İkinci olarak, yakıt ve enerji

⁴⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.19.

kaynaklarının üretim ve dağıtım yapısında bir değişiklik yapılması gerekmektedir.⁴⁹ Nükleer, hidroelektrik, kömür ürünleri tüketiminin ve yenilenebilir kaynakların kullanımının yanı sıra Batı Sibirya'dan ülkenin diğer bölgelerine (Doğu Sibirya ve Uzak Doğu, Avrupa Kuzey ve Hazar bölgesi) hidrokarbon üretiminin yaygınlaştırılması planlanmaktadır.⁵⁰

Enerji güvenliğini, yakıt ve enerji tesislerinin dengeli gelişimini sağlamak için en önemli koşul, bölgesel düzeylerde devlet enerji politikasının amaç ve yöntemlerini birlikte uygulamak gerekmektedir.⁵¹

Rusya Federasyonu, enerji güvenliğine yönelik ortaya çıkan tehdide zamanında ve yeterli bir şekilde tepki verebilmek için bölgelerindeki güvenlik durumunu gözden geçirmelidir. Bu bağlamda bölgedeki güvenliğin önlenmesi ve etkisiz hale getirilmesinin önüne geçebilmek için operasyonel ve uzun vadeli önlemler sistemi geliştirilmeli ve bu durumu istikrara kavuşturabilecek mekanizmaların oluşturulması sağlanmalıdır.⁵²

2.3.Enerjinin Ekolojik Güvenliği

Enerji ve enerji tesisi, çevre kirliliğinin ana kaynaklarından biri olduğu için, enerji sektörünün işleyişi ve gelişimi, önümüzdeki yıllarda çevre kirliliği daha önemli bir sorun haline gelecektir.⁵³ Özellikle geleneksel petrol üreten bölgeler için yakıt ve enerji tesislerindeki en büyük çevresel sorunlardan biri çevre kirliliği gerçeğidir. Nitekim bu bölgelerin atık bertaraf etme oranı düşüktür ve bu bölgelerde büyük ölçekli atık yönetim planları uygulanmamaktadır.

Buna ek olarak diğer bir ciddi sorun yakıt ve enerji şirketlerinin enerji üretimi süreci bölgelerdeki faaliyetlerinin olumsuz etkileri gösterilmektedir. Ayrıca, teknolojik süreçlerin çevre güvenliğinin yetersizliği, ana ekipmanın bozulması ve çevresel yapının yetersiz gelişimi (olumsuz çevresel etkileri önleme ve azaltma sistemleri) akılda tutulmalıdır.

⁴⁹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.21.

⁵⁰ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.21.

⁵¹ Mete Alpkan Karahasanoğlu, **Rusya'nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi**, Yüksek Lisans -Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.17-24.

⁵² Rodin, s.11.

⁵³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.25.

Rusya'nın kuzey ve doğu bölgelerinde (Timan-Pechora bölgesi, Yamal Yarımadası, Doğu Sibirya, Uzak Doğu) yeni kaynakların geliştirilmesi için program uygulanması gerekmektedir. Nitekim bu bölgelerde son derece savunmasız ekosistemlerin sürdürülmesi sorunu ortaya çıkmakta ve bu sorunun çözümü noktasında politika geliştirilmesi gerekmektedir.⁵⁴

Ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri Kuzey Kutup Denizi ve Sakhalin Adası taraflarında, Hazar ve Baltık Denizlerinde bulunan petrol ve gaz yataklarının geliştirilmesi için büyük ölçekli projelerin uygulanması sırasında oluşan çevre güvenliğinin sağlanamamasıdır.⁵⁵ Nitekim bu projeler, değerli balık türleri ve diğer su balıkçılığı da dahil olmak üzere bu tür kaynaklar açısından zengin alanlarda uygulanmaktadır.

Çevre güvenliği politikasının amacı, yakıt ve enerji tesislerinin çevre üzerindeki yükünü tutarlı bir şekilde azaltmak olup ve bu politikayı ilgili Avrupa çevre standartlarına yaklaştırmaktır.⁵⁶ Bu politikayı uygulamak için aşağıdakiler sağlanmalıdır:

- *Yakıt ve enerji tesisi işletmelerinin ve ürünlerinin faaliyetleri için zorunlu çevre unsurlarının tesis edilmesi yoluyla enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimi için son derece çevre dostu endüstriler, çevre dostu düşük atık ve atık olmayan teknolojilerin kullanımı için ekonomik teşvikler,*
- *Yatırım projelerinin uygulanması aşamasında çevresel unsurlar üzerindeki kontrolün artırılması, devlet çevresel inceleme sisteminin iyileştirilmesi;*
- *Yakıt ve enerji kaynaklarının akılcı üretimini ve kullanımını sağlayan, çevrenin zarar görmesini azaltan, endüstriyel gazların ve diğer zararlı unsurların üretimini azaltan çevre dostu enerji ve kaynak tasarrufu sağlayan atık oluşumunu azaltan teknolojilerin oluşturulması;*
- *Özel çevre koruma önlemlerinin tutarlı bir şekilde uygulanması, zararlı maddelerin toplanması ve nötralizasyonu dahil olmak üzere çevre koruma*

⁵⁴ Pavel Valereviç İğumnov, **Vostochny Vektor Vneşney Energetičeskoy Strateĝii Rossii**, İ28 Monoĝrafiya, Moskova: Nauçnaya Kniĝa, 2010, s-179, s.11.

⁵⁵ İğumnov, s.11.

⁵⁶ Dresdner Kleinwort, **Rossiya: Energetičeskaya Politika i Uglerodny Rınok, Rol Rossii v Mejdunarodnoy Energetičeskoy i Klimatičeskoy Politike**, WWF International, Switzerland, 2007, s.2.

tesislerinin inşası ve atık su arıtımı; endüstriyel atıkların ikincil hammadde olarak kullanılması,

- *Kömür yakıtının kalitesinin iyileştirilmesi (zenginleştirme, işleme, briketleme vb. geliştirilmesi dahil),*
- *Avrupa standartlarını karşılayan geliştirilmiş çevresel özelliklere sahip yüksek kaliteli motor yakıtlarının üretiminin artırılması, petrol ürünlerinin kalitesinin artırılarak ve çevrenin kirlenmesine engel olacak seviyede emisyon düzenlemelerin yapılması,*
- *Hidroelektrik santrallerinin faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel zararı en aza indirecek programlar geliştirilmesi,*
- *Çevre teknolojileri ve teknik ekipman organizasyonu,*
- *Çevre koruma alanında uzman eğitim ve öğretim organizasyonu.*⁵⁷

Bu sorunların çözülmesi için yatırımı teşvik edecek, çevre güvenliğini ve çevrenin korunmasını sağlayacak, modern ve temiz bir çevre için gerekli olan unsurları, bilimsel ve teknolojik başarıların seviyesini artıracak uyumlu bir yasal düzenlemelerin oluşturulması gerekmektedir.⁵⁸

2.4.Enerji Verimliliği

Mevcut aşamada, Rus ekonomisinin, gelişmiş ülke ekonomisinin özgül enerji yoğunluğundan 2-3 kat daha yüksek olan yüksek enerji yoğunluğu ile bulunmaktadır. Bu durumun nedenleri olarak, sert iklim koşulları ve bölgesel bir faktörü gösterilmektedir.⁵⁹ Buna ek olarak, uzun süre boyunca gelişen endüstriyel üretimin yapısında ve enerjiyle yoğun endüstrilerde artan teknolojik geri kalmışlığın nedeni olarak enerji tasarrufunun maliyetinin küçümsenmesi gösterilmektedir.⁶⁰

Enerji verimliliğindeki artış derecesini, sadece enerji sektörü değil, bir bütün olarak Rus ekonomisinin de gelişmesi için uzun vadeli beklentiler belirlemektedir. Ekonominin

⁵⁷ Kleinwort, s.3.

⁵⁸ Kleinwort, s.3.

⁵⁹ S.V. Pridanov, **Prioriteti İnnovacionnoy Strateqi Rossii v Usloviyax Ekonomiçeskoqo Rosta**, Monografiya, Moskova: Nauçnaya Kniga, 2005, s – 144, s.6.

⁶⁰ Pridanov, s.6.

enerji ağırlıklı büyümeye yönelmesi, teknolojik geri kalmışlığa neden olmaktadır. Nitekim bu halde enerji kaynaklarına yönelik iç talepteki büyüme sıkıntısıyla sonuçlanacak tehdit oluşacaktır. Bunun sonucunda ise üretim için teknik olarak mümkün olan en yüksek büyüme göstergelerine ulaşılabilecektir ve bunlara yönelik talep ise ithalatın artırılması veya (ve) ihracatın kısıtlanmasıyla sağlanabilecektir.⁶¹ Bu alandaki devlet politikasında hedeflenen, tüketicilerin enerji tasarrufuna yönlendirilmesi ve enerji verimliliği artışı için planlanan stratejik ilkelerin zorunlu ve koşulsuz uygulanabilmesi gösterilmektedir. İzlenen bu politika şu unsurlarla sağlanmaktadır:⁶²

- *Düşük enerji, yoğun imalat sektörleri ve hizmetleri lehine Rus ekonomisinin yapısal olarak yeniden yapılandırılması,*
- *Teknolojik enerji tasarrufu potansiyelinin farkına varmak.*

Enerji tasarrufunu yaygınlaştırmak için ekonomik olarak haklı ve kabul edilebilir bir hızda yerli enerji fiyatlarında makul bir artış gerekmektedir. Bu halde başta elektrik enerjisi endüstrisinde olmak üzere tarife belirlemede çapraz sübvansiyonun kademeli olarak ortadan kaldırılması, konut ve toplumsal hizmetlerde reformun sürdürülmesi gerekmektedir.⁶³ Aynı zamanda, etkili fiyat düzenlemesi kesinlikle gereklidir. Ancak bu husus enerji tasarrufunun artırılması için yeterli bir koşul değildir. Nitekim bunun için enerjinin verimli kullanımını teşvik eden yasal, idari ve ekonomik önlemler sisteminin uygulanması gerekmekte ve bunlar arasında yakıt ve enerji tüketimini düzenleyen mevcut normlar, kurallar ve düzenlemelerin enerji tasarrufu için artırılması gerekmektedir.⁶⁴ Burada ulaşılmak istenen amaç enerji kaynakları tüketicilerinin hedeflenen devlet politikaları yoluyla enerji tasarrufuna yatırım yapmakla ilgilenmesini sağlamaktır. Ayrıca bu faaliyet alanına yatırım yapmak için daha teşvik edici koşullar yaratarak olası finansal ve ekonomik riskleri azaltmak da amaçlar arasındadır.

Sonuç olarak, enerjinin korunması ve enerjinin verimli kullanılması için önlemler, bölgesel enerji programları da dahil olmak üzere bölgelerin sosyo-ekonomik gelişimi için bölgesel programların zorunlu bir parçası haline gelmektedir.

⁶¹ Pridanov, s.10.

⁶² Pridanov, s.10.

⁶³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.22.

⁶⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.22.

2.5.Enerji Verimliliği Güç Endüstrisi

Enerji sektörü, gelir üretiminin ana kaynağı ve kamu fonlarının alıcısı olan ve her seviyedeki bütçelerin oluşumunu ve yürütülmesini etkileyen devlet bütçesi ile karmaşık ilişkilerle bağlantılıdır.⁶⁵ Bu ilişkilerin etkinliğini sağlamak, bütçe enerji verimliliğini sağlamaya yönelik politikanın en önemli görevi ve temel hedefidir. Bu politikanın ana ilkeleri olarak ise *sürdürülebilir perspektif, kapsamlı değerlendirme ve denge* gösterilmektedir.⁶⁶

Sürdürülebilir perspektif - enerji sektörü kuruluşlarının bütçe gelirlerinin, gerekli olan ve tahmin edilen hacimlerinin devlet tarafından önceden ve makul bir şekilde belirlenmesidir.⁶⁷

Kapsamlı değerlendirme - devlet mülkiyetinin yapısında ve değerinde meydana gelen değişikliklerin mevcut ve gelecekteki sonuçlarını dikkate alarak, ilgili endüstrilerde gelecekteki maliyetlerin azaltılmasıdır.⁶⁸

Denge - enerji sektörünün büyümesine ve sağladığı bütçe gelirlerinin hacmini ifade eder.⁶⁹

Yakıt ve enerji sektöründeki devlet yatırım politikası, yatırım hacmini artırmak ve yapılarda oluşan sorunların çözülmesini sağlamaktır. Yakıt ve enerji tesislerindeki yatırımlar için devlet destek önlemleri aşağıda sıralanmıştır:⁷⁰

- *Öncelikli olarak öngörülebilir ve dengeli bir vergilendirme rejimi ve yatırımcı haklarının gözetilmesini sağlayan ve garanti eden düzenleyici çerçeve temelinde, iş ortamının iyileştirilmesi, şirketlerin ekonomik faaliyetleri için açık ve istikrarlı kuralların oluşturulması;*

⁶⁵ S.V. Meşaeryakova, **Pravovoe Obespeçenie Toplivno – Eenergetiskoço Kompleksa Rossii: Sovromennoe Sostoyanie i Perspektivi Rozvitiya: Uçebnoe Posobie** / S.V. Meşaeryakova, E.E. Orlova, S.A. Frolov, Tambov: İzdvo FGBOU VPO TGTU, 2013, s – 84, zkh – 100, s.7.

⁶⁶ Meşaeryakova, s.7.

⁶⁷ Meşaeryakova, s.8.

⁶⁸ Meşaeryakova, s.8.

⁶⁹ Meşaeryakova, s.8.

⁷⁰ D. S. Lvov, **Ekonomika Razvitiya**, Moskova: Ekzamen, 2002, s.51.

- *Amortisman politikasının iyileştirilmesi;*
- *Doğal tekeller alanında devlet fiyat (tarife) düzenlemesinin iyileştirilmesi;*
- *Lisanslama politikalarının iyileştirilmesi, makul olmayan idari engellerin kaldırılması;*
- *Finansal kiralama ilişkilerinin gelişimi.*

Devlet desteği ile özel yatırımları ekonomik olarak teşvik etme hedefi endüstri özelliklerine bağlı olarak değişmektedir. Nitekim her düzeydeki bütçeden fon şeklinde doğrudan destek almak, stratejik ve yüksek sosyal öneme sahip projelere uygun olduğu takdirde gerçekleştirilmektedir.

Doğrudan bütçe finansmanının sınırlanmasına rağmen, yakıt ve enerji sektöründeki yatırımlara devlet desteği, devletin kontrolü altında yapılan yatırımlardan vazgeçilmeden yapılmaktadır. Özellikle devlet, nükleer enerjinin, birleşik ulusal elektrik şebekesinin, gaz ana boru hatlarının ve petrol boru hatlarının geliştirilmesi için yatırım programları geliştirmektedir ve özellikle bunu yeni bölgelerde entegre saha geliştirmesi ve liman altyapısı gibi konuları gözden geçirmekle yapmaktadır.⁷¹ Nitekim bu programlar Rusya Federasyonu veya onun tarafından yetkilendirilen yürütme organları ve kendi kuruluşlarının öz kaynakları ile finanse edilmektedir.

Devlet yatırım politikası, enerji kaynaklarının üretimi ve taşınması (çoğunlukla küçük ve orta ölçekli), ilgili bölgelerde üretimi ve istihdamı arttıran özel ekonomik koşulların yaratılması ile ilgili yatırım projeleridir ve bu projelere Rusya Federasyonu'nun kurucu kuruluşları tarafından destek sağlanmaktadır.⁷²

Rusya'da modern enerji, kömür, petrol ve gaz ekipman ve teknolojileri gibi konuları içinde bulunduran yakıt ve enerji tesisi için temel malzemelerin üretiminin geliştirilmesi devlet sanayi politikasının önemli bir unsuru olarak gösterilmektedir.⁷³

Bütçe verimliliği politikası ilkelerine uygun olarak, yakıt ve enerji tesisi için yerli mühendislik devlet destek biçimlerinin ve yöntemlerinin daha da geliştirilmesini

⁷¹ Lvov, s.57.

⁷² O. Oleynik, **Pravovie Problemy Energostonabjeniya**, Xozaystvo i Pravo, 2000, Pril № 5, s.22.

⁷³ Oleynik, s.22.

planlamaktadır.⁷⁴ Umut verici yatırım projelerine destek olarak, öncelikle proje uygulaması için alınan kredilere ilişkin federal bütçe faiz oranlarının sübvans edilmesi gerekmektedir ve daha sonra ticari ve ticari olmayan risklere karşı garanti sağlanarak devam edilmelidir.⁷⁵

Ulusal sanayi politikasının temel ilkelerine dayanarak, önde gelen yabancı şirketlerle işbirliği hem Rusya'da çeşitli biçimlerde ortak üretimin organize edilmesi hem de ileri yabancı teknolojilere dayalı üretimin geliştirilmesi açısından aktif olarak desteklenmektedir.⁷⁶

Yakıt ve enerji mühendisliği işletmelere ait ürünlerin rekabet gücünün artırılması, ürünlere olan talebin artmasına, gelir artışına, inovasyonun ve üretim modernizasyonunun arttırılması için kaynakların oluşumuna ve sonuç olarak bütçe gelirlerinde önemli bir artışa neden olmaktadır.⁷⁷ Bununla da yakıt ve enerji tesisinin devlet desteği, mevsimsel yakıt rezervleri oluşturmak için alınan kredi faiz oranlarını sübvans ederek ve güç ekipmanlarını onararak, belirli bölgelerdeki sanayi tüketicileri için tarife farklılıklarını telafi ederek, özellikle kârsız madenleri ve açıkları ortadan kaldırmak için çalışmanın tamamlanmasını finanse ederek ve belirli federal hedefli önlemleri finanse ederek devam edecek programlardır.⁷⁸

2.6.Rusya'nın Bölgesel Enerji Politikası

Eyalet bölgesel politikası, enerji tedarik koşullarındaki temel farklılıkları ve Rusya, Urallar, Sibirya, Uzak Doğu ve Uzak Kuzey'in kuzey, güney ve orta bölgelerinin yakıt ve enerji dengelerinin yapısını dikkate almalıdır. Bu farklılıkların doğru değerlendirilmesi, enerji güvenliğinin sağlanması için bir ön koşuldur.⁷⁹

Bölgesel faktör göz önüne alındığında, Rusya'nın geniş coğrafyasına yayılan seyrek nüfuslu yapısı nedeniyle önemli nakliye/ulaşım maliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu

⁷⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.24

⁷⁵ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.24

⁷⁶ Oleynik, s.25.

⁷⁷ Lvov, s.60.

⁷⁸ Lvov, s.60.

⁷⁹ B.N. Kuzık, Yu.V. Yakoveç, **Rossiya: Strategiya Perexoda k Vodorodnoy Energetike**, Moskova: İnstitut Ekonomiçeskix Strategiy, 2007, s-344, s.14.

durum Rus ekonomisinin rekabet gücünü olumsuz etkileyerek⁸⁰ ulaşım altyapısı, telekomünikasyon sistemleri ve enerji tedariki oluşturma maliyetini önemli ölçüde arttırmaktadır.

Bölgesel enerji politikası, Rusya Federasyonu'nun yargı yetkisine atanmamış olan konularda tam devlet gücüne sahip Rusya Federasyonu'nun ekonomik kurumu ve ekonomik sınırların birliğini koruma ilkesi ile Rusya Federasyonu'nun kurucu kuruluşlarının bölgelerdeki entegrasyon gücünün anayasal yetkilerini kullanma ilkesinin birleşimine dayanmaktadır.⁸¹

Eyalet bölgesel enerji politikasının federal düzeyde hedefleri, bölgeler arası enerji pazarları ve ulaşım altyapısını geliştirmek, yakıt ve enerji kaynaklarının üretim ve tüketiminin bölgesel yapısını optimize ederek enerji sektöründe tek bir ekonomik alan yaratmaktır.⁸²

Rusya Federasyonu'nun bölgelerinde bulunan (Uzak Doğu, Transbaikalia, Kuzey Kafkasya, Kaliningrad Bölgesi, Altay Bölgesi ve diğerleri) enerji kaynaklarının yüksek maliyeti ve düşük güvenliği unsurları enerjinin gelişmesinde öncelikli konumdadır.⁸³

Uzak Kuzey bölgelerinin ve buna benzer alanların enerji tedarik sisteminin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu bölgelerin her biri için enerji tedarik programları geliştirilmelidir.

Bölgesel enerji politikası aşağıda sıralanan sonuçları sağlamaktadır:⁸⁴

- *Devlet otoritelerinin, enerji sektörü işletmelerinin ve enerji kaynakları tüketicilerinin çıkarlarının dengelenmesini sağlamak için enerji sektörünün federal ve bölgesel yürütme organları ile yerel yönetimler arasında*

⁸⁰ Kuzık & Yakoveç, s.16.

⁸¹ Kuzık & Yakoveç, s.17.

⁸² S.V. Meşaeryakova, **Pravovoe Obespeçenie Toplivno – Eenergetiskogo Kompleksa Rossii** (İstoriçeskiy Aspekt): Uçebnoe/ S.V. Meşaeryakova, E.E. Orlova, S.A. Frolov, *Tambov: İzdvo FGBOU VPO TGTU*, 2013, s–80, zkz –100, s.30.

⁸³ Meşaeryakova(s-80), s.31.

⁸⁴ Meşaeryakova(s-80), s.32-33.

düzenlenmesi alanındaki yetkilerin ve sorumlulukların yasal olarak farklılaştırılmasını,

- *Rusya'nın farklı bölgelerinde doğal enerji kaynaklarının mevcudiyetinde ve enerji tüketiminin yapısındaki coğrafi asimetri göz önünde bulundurularak, enerji tedarik koşullarındaki temel farklılıkları, “kritik” bölgelerde mevsimsel yakıt rezervlerinin yaratılmasına destek olmak,*
- *Bölgedeki yerel yakıt ve enerji kaynaklarının mümkün olan en yüksek düzeyde ancak ekonomik olarak verimli kullanımı.*

Bölgesel enerji politikasının uygulanması, bir bütün olarak enerji politikası ile aynı mekanizmalarla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, bölgeler arasındaki mevzuatın uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Temel hedeflere ulaşmak ve bölgesel enerji politikasının önceliklerini uygulamak için bölgesel enerji yönetim organlarının aşağıdaki işlevleri yerine getirmesi gerekmektedir:⁸⁵

- *Bölgesel enerji programlarının geliştirilmesi ve uygulanması (bölgelerin yakıt ve enerji arzı ve enerji tasarrufu programları dahil),*
- *Aktif bir enerji tasarrufu politikası izlemek, bölgesel enerji tasarrufu fonları oluşturmak ve yönetmek,*
- *Yerel enerji kaynaklarını kullanarak bağımsız enerji üreticilerini desteklemek, tükenmiş kaynakların tamamlanmasını sağlamak, enerji sektöründe yeni üretim kapasiteleri oluşturmak ve yenilenebilir enerji kaynakları geliştirmek,*
- *Enerji endüstrisi ile ortak temelde sosyal altyapı ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesi,*
- *Yakıt ve enerji tesisinin kârlı olmayan işletmeleri için programlar geliştirilmesi ve uygulanması,*
- *Yakıt ve enerjide hususlarında çevre koruma da dahil olmak üzere federal ve bölgesel mevzuata uygunluğunun izlenmesi.*

⁸⁵ Rodin, s.75.

Sonuç olarak enerji üretiminin ve tüketiminin bölgesel dinamikleri üzerinde tahminlerin iyileştirilmesi ve bölgesel enerji ve federal hedefli programların koordinasyonu için temel unsurdur. Başka bir deyişle Rusya Federasyonu kurucu kuruluşlarının yetkililerinin federal bölgelerdeki faaliyetlerinin koordinasyonu çok önemlidir.⁸⁶

2.7. Rusya'nın Dış Enerji Politikası

Rusya'nın küresel enerji sistemine entegrasyonu, yakıt ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve geliştirilmesinde uluslararası iş birliği, kullanım verimliliğinin artırılması ve yeni enerji pazarlarının geliştirilmesi, ülkenin enerji politikasının en önemli alanlarıdır. Ülkenin dış enerji politikasının amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:⁸⁷

- *Rusya'nın küresel enerji pazarlarındaki konumunu güçlendirmek, yerli yakıt ve enerji tesisinin ihracat fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak, ürün ve hizmetlerinin dünya pazarındaki rekabet gücünü arttırmak,*
- *Enerji sektöründe ayrımcı olmayan bir dış ekonomik faaliyet rejiminin oluşturulması, dış enerji piyasalarının erişilebilirliği, finansal piyasalar, Rus enerji şirketleri için gelişmiş enerji teknolojileri,*
- *Rasyonel ölçekte ve karşılıklı yarar sağlayan koşullarda yabancı yatırım çekmek.*

Bu hedeflere dayanarak, izlenen politikalar şunlardır:⁸⁸

- *İhracat, ithalat ve transit alanındaki politikaların birbiriyle ilişkili sonuçlarının, Rus şirketlerinin dünya enerji ve sermaye piyasalarındaki varlığının değerlendirilmesi dikkate alınarak dış ekonomik faaliyetten devlete en büyük faydayı elde etmek,*
- *İhracatın emtia yapısının çeşitlendirilmesini teşvik etmek, katma değeri daha yüksek olan ürünlerin ihracatını arttırmak,*

⁸⁶ Rodin, s.75.

⁸⁷ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.45.

⁸⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.46.

- *Enerji kaynakları için pazarların çeşitlendirilmesi, Rus şirketlerinin uluslararası pazarlardaki varlığının coğrafyasının genişlemesi, böyle bir genişlemenin ekonomik fizibilitesine tabi olmak,*
- *Yabancı sermayenin Rusya'ya çekilmesini artıracak projelere destek,*
- *Enerji sektöründe yeni uluslararası iş birliği biçimlerinin geliştirilmesi,*
- *Enerji sektöründe dış ticaret düzenlemeleri alanında devlet politikasının koordine edilmesi için mekanizmaların oluşturulması.*

Bu politikalar Rusya'nın küresel petrol ve gaz piyasalarındaki konumunu güçlendirecek, yerli yakıt ve enerji sektörünün ihracat potansiyelini en üst düzeye çıkaracak ve Rusya'yı Avrupa devletleri ve tüm dünya topluluğu için istikrarlı ve güvenilir bir ortak haline getirecektir. 2020'ye kadar olan dönemde yeni bir faktör olarak, uluslararası enerji güvenliğinin sağlanmasında enerji kaynaklarının ana tedarikçisi olarak Rusya'nın katılımı gösterilmektedir.⁸⁹

Rusya'nın stratejik çıkarları Avrupa ve Asya'nın komşu bölgelerinde birleşik bir enerji ve enerji ulaştırma altyapısının oluşturulmasını, uluslararası enerji ulaştırma sistemlerinin geliştirilmesini ve ayrımcı olmayan enerji geçişinin sağlanmasını gerektirmektedir.⁹⁰ Bu amaçla devlet, Rus şirketlerinin hem batı hem de doğu yönlerinde gaz, petrol ve elektrik nakliyesi için büyük ölçekli uluslararası projelerin geliştirilmesi ve uygulanması için katılım sağlamaktadır.

Rusya'nın eşsiz coğrafi ve jeopolitik konumu, yakıt ve enerji kaynakları arzının güvenilirliğini, verimli ihracatını ve taşıma fonksiyonlardan gelirini sağlamak için enerji kaynaklarının geçişi için gerekli tüm ön koşulları oluşturmaktadır.⁹¹

Enerji sorunlarının küresel doğası ve siyasileştirmenin yanı sıra Rus yakıt ve enerji tesislerinin küresel enerji sistemindeki etkili konumu, Rus diplomasisinin temel unsurları

⁸⁹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.46.

⁹⁰ Energetičeskaya Strategiya Rossii, <http://rusrand.ru/events/energeticheskaja-strategija-rossii>, Erişim (23.08.2019).

⁹¹ Lee J. Mersek, **Geopolitics vs. Energy Politics: What Drives Russian Foreign Policy?**, s-39, s.21.

arasında enerji faktörünü ortaya çıkarmıştır. Bu süre boyunca ülkenin temel görevleri şunlardır:⁹²

- *Enerji Stratejisinin uygulanmasına yönelik dış politika desteği,*
- *Rus enerji şirketlerinin çıkarları için diplomatik destek,*
- *Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri, Avrasya Ekonomi Topluluğu, Kuzeydoğu Asya, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer devletler ve uluslararası kuruluşlar ile enerji alanında aktif diyalog.*

Dünyanın en büyük enerji kaynağı üreticilerinden, ihracatçılarından ve tüketicilerinden biri olan Rusya, enerji kaynakları için adil fiyatlar sağlamak amacıyla, enerji kaynakları üreten ve tüketen (Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), G8 ülkeleri ve OPEC üyeleri ile iş birliği yapmanın yanı sıra önde gelen diğer ülkeler) sanayileşmiş ülkelerle iş birliği üzerinde aktif bir şekilde diyalog kurmaktadır.⁹³

Yerli akaryakıt ve enerji şirketleri için dış ekonomik faaliyetleri ve dış politika desteğini koordine etmek için, komisyonun oluşturulması ve oluşturulan yakıt ve enerji yönetim organlarının Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve Birlik Devleti çerçevesinde verimliliğinin artırılması gerekmektedir.⁹⁴ Sonuç olarak yakıt ve enerji kaynaklarının ihracatının geliştirilmesi için uzun vadeli bir programa ihtiyaç vardır.

2.8.Enerji Sektöründe Sosyal Politika

Devlet enerji politikasının en önemli görevlerinden biri olarak nüfusun enerji kaynaklarına ve sosyal açıdan önemli ve stratejik tesislere uygun fiyatlarla ulaşması gösterilmektedir. Nitekim nüfusun düşük gelirli gruplarının gelirlerindeki görece yüksek enerji arzı maliyetleri ve reformlar için yetersiz sosyal destek sağlamaktadır. Bu yüzden de nüfusun sosyal açıdan savunmasız gruplar için artan enerji fiyatlarının olumsuz sonuçlarını

⁹² Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.42.

⁹³ Rodin, s.23.

⁹⁴ İğumnov, s.22.

en aza indirmek gerekmektedir. Bunun içinde aktif bir sosyal politika izlenmelidir. Bu hedefe ulaşmak için devletin aşağıdaki bir dizi önlemleri alması gerekmektedir:⁹⁵

- *Konut ve toplumsal hizmet reformlarının, hükümetler arası ilişkilerin ve çapraz sübvansiyonun ortadan kaldırılmasının sağlamak,*
- *Nüfusa, yaşam destek tesislerine ve stratejik tesislere (tedarikçilere garanti veren) gerekli hacimde enerji kaynağı sağlamaktan sorumlu kurumları oluşturmak,*
- *Yoksulları hedef alan etkili bir sosyal koruma sistemi oluşturmak,*
- *Sosyal ihtiyaçlar için ayrılan bütçe fonlarını harcama sistemini rasyonelleştirmek.*

Buna ek olarak ülkenin tüm nüfusunu etkileyen önlemler dışında, yakıt ve enerji tesisinin sosyal alanının problemlerini çözmek için aşağıdakiler de dahil olmak üzere özel bir dizi önlemler uygulamak gerekmektedir:⁹⁶

- *Uzak bölgelerde bulunan yeni kaynakların geliştirilmesi için personel,*
- *Yakıt ve enerji işletmelerinde güvenli çalışma koşullarının oluşturulması, kaza ve yaralanmaların azaltılması,*
- *İstihdamını sağlamak için yeni sosyal teknolojilerin geliştirilmesi,*
- *Yeni bir yerleşim yerinde konut satın almak isteyen kişilere tazminat ve yardım sağlamak amacıyla bir dizi tedbirin geliştirilmesi,*
- *Vardiyalı çalışanlar için özel rekreasyon ve rehabilitasyon programlarının uygulanması,*
- *Yerel düzeyde finanse edilemeyen ve bu nedenle petrol, gaz ve kömür üretiminde düşük olan sahip bölgelerin sosyal alanı için devlet destek tedbirlerinin uygulanması,*
- *Enerji sektöründe sosyal istikrarı korumak için sanayi tarife anlaşmalarına dayalı sosyal ortaklığın geliştirilmesi vb.*

⁹⁵ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.38.

⁹⁶ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.39.

2.9.Yerli Enerji Piyasalarının Gelişimi

Ekonomik reformlar yapılırken enerji sektöründeki işletmelerin işleyişine ve kısmi özelleştirilmesine ilişkin koşulların serbestleştirilmesi gerekmektedir. Nitekim günümüzde yerel enerji piyasaların tekelleşmesinin önlenmesi, etkili bir yapının oluşturulması için tedbirler yetersiz kalmıştır.⁹⁷

Enerji ticareti adil, ekonomik olarak haklı fiyatların oluşumunu engelleyen, ürün kalitesini artıran ve yapay bir mal sıkıntısı yaratılmasına izin veren kapalı kartel zincirlerinin varlığı ile karakterizedir.⁹⁸ Bu alandaki politikanın amaçları olarak, yüksek rekabet gücü ve ticaret organizasyonunun adil ilkeleri olan şeffaf enerji piyasalarının oluşturulması ve geliştirilmesi gösterilmektedir. Nitekim Rus tüketicileri için istikrarlı ve uygun fiyatlarla yüksek kaliteli enerji kaynaklarına yönelik iç talebin sürdürülebilir olması gerekmektedir.⁹⁹

Yerli enerji piyasalarının gelişiminin ana bileşenleri olarak aşağıdakiler gösterilmektedir:¹⁰⁰

- *Yakıt ve enerji tesisi sektörlerinde rekabetçi ilişkiler kurmayı amaçlayan enerji sektöründe yapısal politika önlemleri (doğal tekellerin reformu dahil),*
- *Birbiriyle ilişkili fiyat (tarife), vergi ve gümrük düzenlemeleri,*
- *Enerji kaynaklarında ticaret için medeni kuralların ve kurumların oluşturulması,*
- *Enerji piyasaları üzerinde uygun devlet kontrol mekanizmalarının oluşturulması ve geliştirilmesi.*

Nitekim yapısal politikalar aşağıdakilerden oluşmaktadır:¹⁰¹

- *Üretim yerinin sektörel ve bölgesel yapısının çeşitliliği, optimal merkezi enerji arzı, malların bölgesel ve bölgeler arası dolaşımının yapısı ve*

⁹⁷ Pridanov, s.17.

⁹⁸ S. Z. Jiznin, **Energetičeskaya Diplomatiya**, Moskova: Nauçnaya Kniga, 1999, s-396, s.30.

⁹⁹ Jiznin, s.30.

¹⁰⁰ Pridanov, s.24.

¹⁰¹ Pridanov, s.24.

mekanizmaları dikkate alınarak akılcı bir enerji ve enerji piyasaları konfigürasyonunun oluşturulması,

- *Gaz endüstrisi ve elektrik enerjisi endüstrisi de dahil olmak üzere rekabetçi bir ortam yaratarak, bağımsız yakıt ve enerji üreticilerinin gelişimini teşvik ederek ve etkili devlet mülkiyet yönetim sistemleri oluşturarak yakıt ve enerji kompleksinin organizasyon yapısının ve kurumsal ilişkiler sisteminin iyileştirilmesi,*
- *Doğal tekeller faaliyet alanlarında dikkate alınan tüm fiyatlar (tarifeler) süresince devlet tarafından düzenlenmesi.*

Doğal tekeller ve rekabetçi faaliyet türleri arasındaki ayrımı temel alan elektrik enerjisi endüstrisinin reformu olarak mevcut federal (toptan satış) elektrik enerjisi (kapasite) pazarının tam teşekküllü bir rekabetçi toptan elektrik piyasasına dönüşmesi ve perakende elektrik piyasalarının oluşumu gösterilmektedir.¹⁰²

Gaz endüstrisindeki yapısal değişikliklerin öncelikli alanları olarak açık anonim şirket Gazprom'un finansal ve ekonomik faaliyetleri, faaliyet türüne göre maliyetlerin ayrı olarak muhasebeleştirilmesi, kalkınmayı engelleyen gaz iletim sistemindeki darboğazların ortadan kaldırılması ve yerli gaz piyasasındaki maliyetlerin şeffaflığının artırılması gösterilmektedir.¹⁰³

Birbirine bağlı fiyat (tarife), vergi ve gümrük düzenlemeleri, Rus yakıt ve enerji şirketlerinin finansal istikrarını ve yatırım çekiciliğini artırma ihtiyacını dikkate alarak makroekonomik ve sosyal istikrarı, ülke ekonomisinin büyümesi için elverişli koşulları sağlamalıdır. Bunun için ise aşağıdakilerin uygulanması gerekmektedir:¹⁰⁴

- *Enerji taşıyıcıları için fiyatların (tarifelerin) farklılaştırılması, yakıt ve enerji kaynaklarının taşınması ve yakıt ve enerji ürünlerinin farklı tüketici kategorilerine (günün saati, mevsimsellik, tüketim hacmi, kapasite) satışı sırasındaki maliyet farklılıklarını yansıtması,*
- *Çapraz sübvansiyonun ortadan kaldırılması,*

¹⁰² Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.30

¹⁰³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.30

¹⁰⁴ **Proekt Doktrini Energetičeskaya Bezopasnosti RF**, Energetičeskaya Politika, 1996, № 2, s.2-7.

- *Sosyal tüketim standartları dahilinde konut sübvansiyonları şeklinde düşük gelirli gruplara yönelik sübvansiyonlar,*
- *Vergi reformu çerçevesinde, vergilerin üretim hacmini artırmaya yönelik teşvik edici rolünün artırılması, yakıt ve enerji tesislerinin yakıt ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve verimli bir şekilde kullanılması ve fosil yakıt üretimi alanındaki vergilendirme sisteminin kiraya aktarılması,*
- *İhraç edilen yakıt ve enerji ürünleri için bir gümrük ödemeleri sisteminin oluşturulması, küresel pazarların yerli enerji piyasasının durumu ve enerji şirketlerinin ekonomisi üzerindeki etkisini esnek bir şekilde yansıtması ve yüksek oranda işlenmiş malların ihracatının teşvik edilmesi.*

Döviz alım satımının gelişimi, belirli bir bölgedeki yakıt kaynaklarının fiyatlarını güvenilir bir şekilde belirlemektedir. Bu zaman vergiler ve ücretler objektif olarak hesaplanacak, farklı bölgelerdeki aynı yakıt kaynakları için fiyatlar karşılaştırılacak ve aynı zamanda petrol şirketlerinde yapılan işlemlerin fiyatları ve bir bölgedeki borsaların fiyatları artırılabilecektir.¹⁰⁵ Gerçek mallarda döviz ticareti, keskin piyasa dalgalanmalarıyla karakterize edilen piyasa risklerini yönetmekle gerçekleşmektedir.¹⁰⁶

Düzensiz enerji piyasalarında devlet kontrol mekanizmalarının oluşturulması ve geliştirilmesi için aşağıdakileri uygulamak gerekmektedir:¹⁰⁷

- *Enerji piyasalarının (ulusal ve bölgesel) kontrol yöntemlerinin iyileştirilmesi, bazı pazar bölümlerinin tekelleşmesinin önlenmesi,*
- *Enerji piyasalarının teknolojik ve ticari işletmecilerinin faaliyetleri ile enerji kaynağı tedarikçilerinin ticari faaliyetleri üzerinde etkili kontrolün sağlanması,*
- *Ticari kuruluşların ilgili pazarlardaki hâkim durumlarının kötüye kullanılmasının önlenmesi ve bastırılması,*
- *Ekonomik konsantrasyon seviyesinin kontrolü (rekabeti sağlamaya yönelik davranışsal ve yapısal gereksinimleri kullanarak),*

¹⁰⁵ Energetičeskaya Politika, s.2-7.

¹⁰⁶ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.27.

¹⁰⁷ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.27.

➤ *Yakıt ve enerji piyasalarını izlemek için entegre bir sistemin oluşturulması.*

Bu önlemler rekabeti artıracak yakıt ve enerji fiyatlarındaki artışı sınırlandırarak enerji kaynaklarındaki mevcut fiyat dengesizliklerini ortadan kaldıracak ve yakıt ve enerji şirketlerinin kendi kendini finanse etmelerini sağlayacaktır.

3. RUSYA FEDERASYONUNUN ENERJİ TESİSLERİ VE BU TESİSLERİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİDE DEĞERLENDİRİLMESİ: PUTİN DÖNEMİ

3.1.Rusya'nın Enerji Politikasının Uygulanmasının Aşamaları

Ülkenin aşamalı sosyo-ekonomik gelişimini ve yakıt ve enerji tesislerinin gelişimini engelleyen birikmiş sorun ve faktörlerin çeşitliliği, uzun vadeli bir devlet enerji politikasının aşamalı olarak uygulanmasını gerektirmektedir.¹⁰⁸

Önümüzdeki 6-7 yıl içinde Rusya'da bir dizi sosyo-ekonomik reform bağlamında; demiryolu taşımacılığı, elektrik enerjisi, vergi, bütçeler arası ilişkiler, konut ve toplumsal hizmetler enerji sektörünün kalkınma parametrelerinin öngörülebilirliğini ve bunları yönetme olasılığını sağlamak gerekmektedir.¹⁰⁹ Bu nedenle, devlet enerji politikasının uygulanmasının ilk aşamasında, doğrudan devlet düzenlemesi önlemleri (sonraki döneme kıyasla) nispeten daha büyük bir ağırlığa sahip olacaktır. Bu aşamada program, enerji fiyatlarındaki genel artışın olumsuz sosyo-ekonomik sonuçlarını en aza indirmek için gaz fiyatlarını ve mekanizmalarını artıracaktır. İlk aşamanın sonunda, gaz fiyatlarının gerekli yatırımları sektörün kendi kendini finanse etme seviyesine yakın olacağı öngörülmektedir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Jiznin, s.47.

¹⁰⁹ Jiznin, s.47.

¹¹⁰ Jiznin, s.48.

İlk aşamada bir pazar ortamı yaratmanın ana önceliklerinden biri, altyapının (piyasa mekanizmaları, enerji kaynaklarında açık ticaret kurumları ve ulaşım altyapıları) geliştirilmesi olacaktır. Bu, aşağıdaki önlemleri gerektirecektir:¹¹¹

- *Yakıt ve enerji tesislerindeki doğal tekellerin organizasyonlarının fiyat (tarife) düzenlemesi için birleşik bir düzen ve metodoloji geliştirmek;*
- *Yakıt ve enerji tesislerinin piyasa yoğunluğunu sınırlamak, enerji piyasalarında antitröst düzenlemesini güçlendirmek;*
- *Yakıt ve enerji değişimini oluşturmak;*
- *Bağımsız enerji üreticilerinin boru hattı sistemine ve işleme tesislerine erişimini düzenleyen mekanizmaları geliştirmek;*
- *Rusya Federasyonu toprakları arasında elektrik iletimine ilişkin mevcut teknolojik kısıtlamaları ortadan kaldırmak için bir program geliştirmek.*

Sunulan ileriye dönük normlar, standartlar ve düzenlemeler enerji gelişiminin öngörülebilirliğini artıracaktır. Nitekim enerji pazarındaki katılımcılar tarafından bu gereksinimlerin uygulanması için gerekli zeminin hazırlanmasına izin verilecektir.

Önümüzdeki yıllarda yakıt ve enerji tesisi geliştirilmesinde gerekli olan büyük projeler için gerekli fonları toplamak mümkün olmayacaktır. Ancak bu sorunun karşısının alınması için stratejik girişimlerin desteklenmesi ve uyarılması lazımdır. Nitekim bunu yapmak için bir dizi proje ve programın geliştirilmesi planlanmaktadır:¹¹²

- *Bölgesel enerji programlarının geliştirilmesi;*
- *Enerji kaynaklarının aktarılması için liman terminallerinin modernizasyonu ve inşası için bir program geliştirilmesi;*
- *Doğu Sibirya ve Saha Cumhuriyeti'nde (Yakutia) petrol ve gaz kaynaklarının geliştirilmesi için bir programın geliştirilmesi ve Asya-Pasifik bölgesi pazarlarına hidrokarbon tedariklerinin organizasyonu;*
- *Yamal Yarımadası'ndaki yatakların entegre endüstriyel gelişimi için bir programın geliştirilmesi;*

¹¹¹ Jiznin, s.49.

¹¹² Lvov, s.43.

- *Rusya Federasyonu'nda gövde petrol boru hatları ve petrol ürünleri boru hatlarının geliştirilmesi için bir programın geliştirilmesi;*
- *Açık anonim şirket olan Gazprom ve bağımsız gaz üreticilerinin katılımıyla Birleşik Gaz Tedarik Sisteminin yeniden inşası ve geliştirilmesi için bir program geliştirilmesi;*
- *Sıvılaştırılmış doğal gazın üretimini ve dağıtımını destekleyen gaz işleme ve gaz kimya endüstrilerinin geliştirilmesi için bir programın geliştirilmesi;*
- *Yüksek verimli ve çevre dostu kömür teknolojilerine dayalı yeni santrallerin inşası için yatırım projelerine destek.*

Devlet enerji politikası uygulamasının ilk aşamasının sonunda, enerji sektörünün sürdürülebilir aşamalı gelişimi için bir temel oluşturulacaktır ve bu temel aşağıdakilerden oluşmaktadır:¹¹³

- *Tutarlı ve test edilmiş bir düzenleyici çerçevenin oluşturulması, yüksek düzeyde rekabet ve enerji organizasyonunun adil ilkeleri ile enerji piyasalarının oluşturulması;*
- *Ekonominin ilgili sektörlerini yeni bir enerji verimliliği seviyesine getiren dönüşümlerin tamamlanması;*
- *Petrol ve gaz tesislerinin mevcut ihracat potansiyelinin gerçekleştirilmesi ve dış ve iç yakıt ve enerji piyasalarında enerji şirketlerinin temelde istikrarlı konumlarına ulaşılması;*
- *Ülke ekonomisindeki yakıt ve enerji tesislerinin “lokomotif” rolünden ekonominin ve nüfusun ihtiyaçları için verimli ve istikrarlı bir yakıt ve enerji kaynağı tedarikçisinin doğal işlevine geçiş.*

Devlet enerji politikası uygulamasının ikinci aşamasında, enerji piyasasında katılımcıların ticari girişimlerinin uygulanması için istikrarlı ve elverişli koşullar ortaya çıkmaktadır. Ancak bu olay enerjinin gelişiminde niteliksel olarak farklı bir durumu ortaya

¹¹³ Lvov, s.44.

çıkarmaktadır.¹¹⁴ Bu aşamada ülkenin niteliksel olarak yeni bir yakıt ve enerji tesislerinin oluşumunun aşağıdakilerle karakterize edilmesi öngörülmektedir:

- *Önceki aşamada oluşturulan pazar (esas olarak enerji taşımacılığı) altyapısı çerçevesinde enerji piyasalarının açıklığında daha fazla bir artış;*
- *Nükleer ve hidroelektrik endüstrisindeki mevcut rezervin, kömür endüstrisinin, petrokimya ve gaz kimyasının geliştirilmesi, büyük umut vaat eden projelerin uygulanması için gerekli rezervin oluşturulması (Doğu Sibiry ve Uzak Doğu, Yamal ve denizlerin rafında dahil);*
- *Ülkenin enerji sektörünün verimliliğini artırmak için bilimsel, teknik ve yenilikçi potansiyelin katkısındaki artış;*
- *Yenilenebilir enerji kaynaklarının gelecekteki payında önemli bir artış ve geleceğin enerji sektörüne geçiş için temel oluşturmak.*

3.2.Dünya Enerji Pazarlarında Rusya

Rusya dünyadaki bazı ülkelerin ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin büyük bir yakıt ve enerji kaynağı tedarikçisidir.¹¹⁵ Önümüzdeki yıllarda enerji ihracatı hem ulusal ekonominin gelişmesinde hem de Rusya'nın dünya toplumundaki ekonomik ve politik konumunda kilit bir faktör olmaya devam edecektir.

Dış enerji politikasının hedeflerine göre Rusya'nın enerji sektöründeki uluslararası faaliyetleri aşağıdaki ana alanlarda gerçekleştirilecektir:¹¹⁶

- *Yakıt ve enerji kaynaklarının ihracatı;*
- *Diğer devletlerin topraklarında enerji kaynaklarının geliştirilmesi;*
- *Yabancı ülkelerin iç enerji piyasalarındaki varlığının pekiştirilmesi, bu ülkelerdeki enerji kaynaklarının dağıtım ağının ve enerji altyapı tesislerinin ortak sahipliği;*
- *Rusya'nın enerji sektörüne yabancı yatırım çekmek;*
- *Bitişik elektrik güç dernekleri ile paralel çalışma organizasyonu;*

¹¹⁴ Lvov, s.47.

¹¹⁵ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.50.

¹¹⁶ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.50.

- *Enerji geçişi;*
- *Uluslararası bilimsel, teknik ve yasal işbirliği.*

3.3. Küresel Enerji Alanına Entegrasyon

Rus enerji şirketlerinin ürünleri için geleneksel pazarlardaki rekabet günü günden sertleşmketedir. Ancak rnlerin kalitesini iyileştirmekle, üretim yapısını optimize etmekle ve maliyetleri azaltmakla bu şirketlerin verimliliğini arttırmak mümkün olacaktır ve bu zaman pazar kaybı olmayacaktır. Nitekim Rus standartlarının uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi başta petrol arıtımı, petrokimya ve gaz işleme olmak üzere Rus enerji ürünlerinin kalitesini önemli ölçüde arttıracaktır.¹¹⁷ Sonuç olarak gelecekte Rusya dünya enerji pazarının en büyük enerji tedarikçisi olmaya devam edecektir.

Enerji ve ekonomik güvenliği sağlamak için enerji kaynaklarının ihracat yönlerini geliştirmek lazımdır. İlk olarak Rus enerji taşıyıcılarının ihracat akışlarının kuzey, doğu ve güney yönleri geliştirilmelidir, daha sonra enerji kaynaklarının ihracatının coğrafı yapısındaki paylarını çeşitlendirmek için çaba sarf etmek lazımdır.¹¹⁸ Günümüzde Rus yakıt ve enerji kaynaklarının ana tüketicileri olan Avrupa lkeleri ile enerji alanında yapıcı bir diyalog gelişmektedir. Avrupalı ortaklarla işbirliği biçimleri başta enerji taşımacılığı olmak üzere ortak yatırım projelerinin uygulanmasını, Avrupa yatırımcılarının Rusya'da petrol ve gaz üretiminin geliştirilmesi projelerine geniş katılımlarını ve enerji tasarrufu alanında işbirliğini içermektedir.¹¹⁹

Rusya, BDT ve Orta Asya lkelerinin hidrokarbon kaynaklarının (zellikle doğal gaz) yakıt ve enerji dengesine uzun vadeli ve büyük ölçekli katılımıyla ilgilenmektedir.¹²⁰ Bu, yalnızca gelecek nesiller için Rusya'nın kuzey gaz sahalarının kaynaklarını korumakla kalmayacak onların gelişimlerindeki hızlandırılmış yatırım ihtiyaını ortadan kaldıracaktır.

¹¹⁷ Meşaeryakova(s-84), s.25.

¹¹⁸ O Sovremennoy Energetieskoj Politike Rossii, <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1605>, Erişim (23.08.2019).

¹¹⁹ O Sovremennoy Energetieskoj Politike Rossii, Erişim (23.08.2019).

¹²⁰ İğumov, s.31-32.

Aynı zamanda Rusya'nın stratejik çıkarları olan pazarlar üzerindeki baskısını azaltmayı da mümkün kılacaktır.

Rusya çıkarları doğrultusunda BDT ülkeleri arasında enerji taşımacılığı altyapısını genişletme projelerine katılmıştır. İşbirliğinin ana alanları olarak, birleşik bir elektrik enerjisi sisteminin restorasyonu ve daha da geliştirilmesi, mineral kaynak tabanının güçlendirilmesi, petrol ve gaz alanlarının geliştirilmesi ve BDT ülkelerinde elektrik santrallerinin inşası gösterilmektedir. Nitekim stratejik öncelikler arasında Hazar Denizi'nin hukuki statüsünün konvansiyonunun hazırlanması birinci sıradadır.¹²¹

Küresel enerji pazarındaki kilit katılımcılardan biri olan Rusya, enerji kaynakları için makul ve öngörülebilir fiyatların oluşmasında aktif rol oynamalı ve böylelikle hem üretici hem de tüketici ülkeler için adil ve faydalı olmalıdır.¹²² Aynı zamanda, hükümet politikası dünya pazarındaki değişiklikler nedeniyle enerji fiyatlarında olası önemli dalgalanmalar sağlamalıdır.

Sonuç olarak devlet, Rus şirketlerinin düşük maliyetli yabancı yatırım projelerine katılımını desteklemelidir. Aynı zamanda bu alanda devlet enerji politikasının uygulanması için temel bir koşul olarak yerli tüketicilerini enerji arzının verimliliğini ve güvenilirliğini arttırmalıdır.¹²³

3.4.Gelecek Vaadeden Piyasalar

Yakıt ve enerji kaynaklarına yönelik dış talep, öncelikle küresel ekonominin gelişme hızıyla belirlenmektedir.¹²⁴ Mevcut tahminlere göre, önümüzdeki 10 yıl için dünya ekonomisinin bölgeye göre büyüme oranı %2,5-4 arasında olacaktır. Aynı zamanda, dünyadaki hidrokarbon hammaddelerine ortalama yıllık talep de ılımlı bir hızla artarak yılda % 2-4, Avrupa'da ise % 1,5-2,5 olacaktır.¹²⁵

¹²¹ İğumnov, s.32.

¹²² L. Goxberg & L. Mindeli, **Nauka i Teknologii v Rossii: Prohnoz do 2010 goda**, Moskova: ÇİSN, 2000, s.36.

¹²³ Goxberg & Mindeli, s.36.

¹²⁴ Kuzık & Yakoveç, s.93-97.

¹²⁵ Kuzık & Yakoveç, s.93-97.

Gelecekte Rus petrol ürünlerinin ihracatının azalması beklenilmektedir. Bu durum petrol ürünlerinin düşük kalitesinden (özellikle otomobil benzini ve dizel yakıt), petrol ürünlerinin dış pazarlara teslimatının yüksek maliyetinden ve iç pazardaki taleplerin artması nedeniyle ihracat kaynaklarındaki düşüşten kaynaklanmaktadır. 2002'de petrol ürünlerinin ihracatı 75 milyon ton olduğu halde 2020'de petrol ürünlerinin ihracatı 30 ila 50 milyon ton arasında değişmektedir.¹²⁶

Rusya dünyanın en büyük gaz ihracatçısıdır. Günümüzdeki ana pazarı Batı Avrupa'dır. Rusya için ikinci önemli pazar ise Rus gazının egemen olduğu Orta Avrupa bölgesidir. Doğal gaz Avrupa ülkelerine ağırlıklı olarak uzun vadeli sözleşmeler (25 yıla kadar) esasında veya ödeme esasına göre ihraç edilmektedir. Aynı zamanda Pasifik bölgesi ülkelerinde gaz pazarının artan talebi ve kapasitesi gaz endüstrisinin bu pazarı daha aktif olarak geliştirmesini daha uygun hale getirmektedir.¹²⁷

Gelecekte BDT ülkelerinde gaz ihracat hacmi mevcut gaz talebinin büyüklüğüne, fiyat seviyesine ve üreticilerin taşıyacağı risk derecesine bağlı olarak belirlenecektir. Nitekim BDT ve Avrupa ülkelerinin enerji piyasaları Rus yakıt ve enerji tesislerinin satışı için ana pazar olarak kalacaktır.¹²⁸ Aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) ve BDT ülkelerindeki ekonomik büyüme Rusya'nın bu pazarlardaki ihracatını artırmada olumlu olarak etkilemektedir. Sonuç olarak BDT ülkelerinde başta petrol ve gaz olmak üzere Rus enerji kaynaklarına yönelik talep gündengüne daha da artacaktır.¹²⁹

Batı ve Orta Avrupa ülkelerinin pazarı önümüzdeki 20-25 yıl içerisinde Rusya için en büyük pazarlardan biri olarak önemini koruyup saklayacaktır. Ancak Rusya enerji kaynakları pazarını genişletmeyi amaçlarken hem AB hem de diğer Avrupa ülkeleri ile yapıcı bir diyalog kurmalıdır. İşbirliği ortak enerji projelerinin uygulanmasını, ileri bilimsel ve teknik gelişmelerin uygulanmasında deneyim paylaşımını ve enerji tasarrufu alanındaki ortak çabaları içermelidir. Reforme edilen dahili gaz piyasasının Avrupa gaz piyasası ile

¹²⁶ İnnovatsionnaya Sistema Rossii: Sovremennoe Sostoyanie i Perspektivy Razvitiya, <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnaya-sistema-rossii-sovremennoe-sostoyanie-i-perspektivy-razvitiya/viewer>, Erişim (27.08.2019).

¹²⁷ A. Sait Sönmez, **Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etüdları 37/2010-1 (37-76), s.58-69.

¹²⁸ Sönmez, s.58-69.

¹²⁹ Sönmez, s.58-69.

devam eden serbestleştirilmesi ve tek bir enerji alanının oluşması beklentileri dikkate alındığında bu grup ülkelere Rus petrol ve gaz ihracatı 2020 yılında sırasıyla 150-160 milyon ton ve 160-165 milyar metreküp'e ulaşacaktır.¹³⁰

Avrupa'daki entegrasyon süreçleri, elektrik sektörünün serbestleştirilmesi ve Avrupa Birliği enerji sistemlerinin paralel çalışma bölgesinin genişletilmesi bağlamında, Rusya'nın birleşik enerji sisteminin Avrupa ülkelerinin enerji sistemleri ile paralel işletilmesi planlanmaktadır.¹³¹ Bu durum Rusya'nın Avrupa elektrik piyasalarına eşit erişimini, ticaret ilişkilerinin gelişmesini, büyük ölçekli sistemik etkilerin uygulanmasını ve elektrik endüstrisinde niteliksel olarak yeni bir işbirliğinin sağlanmasını hedeflemektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Rus petrol endüstrisi ürünleri için uzun vadeli bir satış pazarı haline gelebilir. Nitekim Amerikan sermayesi Rus petrolünün taşınması zamanı endüstrinin ve ihracat yönlerinin geliştirilmesine yatırım kaynağı olmaktadır. Aynı zamanda ABD Rus nükleer endüstrisi ve sıvılaştırılmış doğal gaz enerji ürünleri için umut verici bir pazardır.¹³²

Asya-Pasifik bölgesi ve Güney Asya ekonomik işbirliğin ana ortakları olan Çin, Kore, Japonya ve Hindistanın gaz, petrol, elektrik, nükleer teknoloji ve nükleer yakıt çevrimi ürünleri için gelecek vaat eden pazarlar olmaya devam ediyor. Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerin Rus petrol ihracatındaki payı 2020'de % 3'ten % 30'a, doğalgaz ihracatındaki payı ise % 15'e yükselecektir.¹³³

Sonuç olarak Rusya küresel enerji piyasalarındaki güçlü konumu sayesinde yakıt ve enerji ürünlerinin ihracatından istikrarlı gelir elde edecektir. Bu durum ülkenin dünyadaki ekonomik ve siyasi konumunu önemli ölçüde güçlendirecektir.

¹³⁰ Tatyana Romanova, Energetičeskie Svyazi Rossii i Evrosoyuza: Problemy i Perspektivy, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/energeticheskie-svyazi-rossii-i-evrosoyuza-problemy-i-perspe/>, Erişim (20.09.2019).

¹³¹ Problemy i Perspektivy, Erişim (20.09.2019).

¹³² Pridanov, s.110.

¹³³ Tuğçe Varol Sevim, **Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 11, Sayı 41 (Bahar 2014), s. 87-108, s.93-95.

3.5.Yakıt ve Enerji Kompleksleri

Rusya dünyanın en büyük mineral ve hammadde potansiyellerinden birine sahiptir. Ancak Rusya hidrokarbon hammaddelerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için ülke ekonomisini ve enerji güvenliğini garanti altına almalıdır.¹³⁴ Fosil enerji rezervlerinin yapısı, büyüklüğü, kalitesi, bilgi derecesi, ekonomik kalkınma alanları ve ülkenin ekonomik potansiyeli bölgelerin sosyal gelişimi üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir.¹³⁵

Rusya'nın önemli hidrokarbon kaynakları vardır. Tahmini petrol kaynakları 44 milyar ton, gaz kaynakları ise 127 trilyon metreküp olarak tahmin ediliyor. Petrol kaynakları esas olarak karada bulunuyor, gaz kaynakları ise arazi ve raf arasında yaklaşık olarak eşit olarak dağıtılmıştır. İki federal bölge olan Ural ve Sibiryada petrol kaynaklarının yaklaşık % 60'ı ve gaz kaynaklarının ise % 40'ı bulunuyor.¹³⁶ Geri kalan bölgelerde ve Uzak Doğu'da ise tahmin edilen petrol kaynakları yaklaşık % 6'sı ve gaz kaynağı % 7'dir.¹³⁷

Hidrokarbon hammaddelerinin mineral kaynak tabanının mevcut durumuna bakıldığında ise kanıtlanmış petrol ve gaz rezervlerinde ciddi bir azalma görülmektedir. Nitekim jeolojik araştırmalar doğrultusunda görülmekteki gelecekte özellikle petrol üretimindeki hızlı büyüme bağlamında ülkenin enerji ve ekonomik güvenliği için ciddi bir tehdit haline gelecektir.¹³⁸

Kanıtlanmış petrol rezervlerinin yapısı bozulmaya devam etmektedir. Yeni hazırlanan rezervler esas olarak orta ve küçük tortularda konsantre edilmektedir. Ancak bu rezervlerin geri kazanılması büyük ölçüde zordur. Genel olarak geri kazanılması zor rezervlerin hacmi ülkenin keşfedilen rezervlerinin yarısından fazladır. Nitekim Rusya'daki gaz rezervlerinin yapısı petrolden daha elverişlidir, ancak karmaşık ve geri kazanılması zor rezervlerin payının artma eğilimi daha yüksektir. Ülkenin ana gaz üreten bölgesi olan Batı

¹³⁴ Vladimir Putin i Neftyanaya Politika Rossii, <https://inosmi.ru/inrussia/20051209/224207.html>, Erişim (01.10.2019).

¹³⁵ Vladimir Putin I Neftyanaya Politika Rossii, Erişim (01.10.2019).

¹³⁶ Rodin, s.102-103.

¹³⁷ Rodin, s.102-103.

¹³⁸ E. Pşeniçnikov, **Dvatsat Milliardov Tonn Nefti Pod Kilem**, Rossiya Telegraf, 2003, s.95.

Sibirya'daki temel gelişmiş alanlarındaki gaz rezervleri % 55-75 azalmış ve önümüzdeki yıllarda üretimin azalma aşaması daha da hızlanacaktır.¹³⁹

2020 yılında açıklanan verilere göre toplam uranyum üretimi yıllık 10-12 bin ton, talep ise 6,5-7 bin ton arasında değişmektedir. Ancak yıllık uranyum üretimiyle tahmini toplam tüketimi arasındaki fark stoklarla kapatılmaktadır.¹⁴⁰

Rusya Federasyonu'nun önemli ölçüde kömür rezervleri vardır. Kömür rezervlerinin 4450 milyar ton (dünyanın %30'u) olduğu tahmin edilmektedir. Ancak kömür rezervleri coğrafi olarak son derece dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Tüm rezervlerin yüzde 80'inden fazlası Sibirya'da yoğunlaşırken Rusya'nın Avrupa kısmında sadece yüzde 10'dur.¹⁴¹

Kömür türüne göre Rusya Federasyonu'nun keşfedilen rezervlerinde linyit kömür %51.2, taş kömür %45.4, antrasit % 3.4'dür.¹⁴² Taş kömürü rezervleri 40 milyar ton, antrasit kömür rezervleri ise 20 milyar tondur. Taş kömürü rezervine sahip madenlerin ortalama tedariki şu anda 13 yıldan fazla değildir. Buna ek olarak, jeolojik araştırmalar ve kaynak gelişimi için önemli sermaye harcamaları gerekmektedir.¹⁴³

Taş kömürü ve diğer kömür rezervleri Rusya'nın ana kömür havzalarından olan Kuznetsk'de yoğunlaşmaktadır. Kuznetsk havzasının keşfedilen hammadde potansiyeli 57,3 milyar tondur. Enerji sektörü için en büyük hammadde tabanı Kansk-Achinsk havzasında bulunan linyit kömürleridir.¹⁴⁴

Rusya Federasyonu'nda 2020'ye kadar olan dönemde enerji üretimi için planlanan üretim seviyelerinin gerçekleştirilebilmesi için yeterli yatırım ve uygun programların uygulanması elzemdir.¹⁴⁵ Rus coğrafyasına yayılmış petrol ve gaz kaynaklarının üretimi

¹³⁹ **Rossia i Strani Mira**, Moskova: Goskomstat, 2000, s.148

¹⁴⁰ N.V. Antonov, L.İ. Tatevosova, "Elektropotreblenie v Krizisnoy Rossii – 2009 god", <http://energyland.info/files/library/102011/1fe3d2786a34815775b343b2ff82d5cf.pdf>, Erişim (10.10.2019).

¹⁴¹ A. Mastepanov, **Toplivno – Energeticheskiy Kompleks Possii na Rubeje Vekov – Sostoyanie, Problemi i Perspektivi Razvitiya**, Novosibirsk, Nauka, 2010, s.313.

¹⁴² Enerji Bakanlığı, "Struktura Ugolnoy Otrasi", <http://minenergo.gov.ru/activity/coalindustry/>, Erişim (10.10.2019).

¹⁴³ Struktura Ugolnoy Otrasi, Erişim (10.10.2019).

¹⁴⁴ Mastepanov, s.316.

¹⁴⁵ S. Jiznin, **Energeticheskaya Diplomatiya Rossii: Ekonomika, Politika, Praktika**, Moskova: Ist Bruk, 2005, s.110.

önümüzdeki 10-15 yıl içinde mineral kaynak tabanının %30-40'dan fazla olmaması şartıyla arttırılması planlanmaktadır. Ayrıca var olan ve keşfedilmemiş rezervler ise keşif ve yeniden geliştirilme yoluyla ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır.¹⁴⁶

2020 yılına kadar hidrokarbon üretiminin ana alanları Batı Sibirya, Leno-Tunguska ve Timan-Pechora petrol ve gaz eyaletleri olacaktır. Kuzey Kutbu, Uzak Doğu ve deniz tabanlarındaki petrol ve gaz rezervlerinin araştırılması ve geliştirilmesi Rusya'daki petrol ve gaz endüstrisinin hammadde ihtiyacı için en umut verici durumdur.¹⁴⁷

Rusya'nın açık deniz çevresindeki hidrokarbon kaynaklarının (yaklaşık 16 milyar ton petrol ve 82 trilyon metreküp'ün üzerindeki gaz) yaklaşık 100 milyar ton olduğu tahmin edilmektedir. Bu kaynakların yaklaşık %66'sı Kuzey Denizi'nden üretilmektedir. Nitekim Rus deniz tabanlarındaki toplam hidrokarbon kaynaklarının araştırılması önemsiz görülmüş ve çoğu bölgede kaynakların araştırılma olasılığı %9-12'yi geçmemektedir (sadece Baltık Denizi petrol kaynakları neredeyse %14 ve Hazar Denizi tabanındaki gaz kaynakları neredeyse %20 oranında olduğu tahmin edilmektedir.).¹⁴⁸

Öngörülen petrol ve gaz kaynaklarının coğrafi dağılımı ve edinilen jeolojik ve jeofizik bilgi düzeyi dikkate alındıktan sonra Barents, Kara ve Okhotsk denizleri ve Hazar Denizi'nin Rus sektörüne doğrudan hidrokarbon rezervlerinin sunması orta vadede ekonomik büyümeyi hızlandırmıştır.¹⁴⁹

Petrol ve gaz bölgelerindeki kaynakların azalmasına bağlı olarak üretiminin azalması Volga-Ural ve Kuzey Kafkasya'da yeni petrol ve gaz alanlarının araştırılmasına neden olmuştur. Nitekim bu alandaki bilimsel ve teknolojik gelişimin temel noktaları şöyledir:¹⁵⁰

¹⁴⁶ Jiznin(2005), s.110.

¹⁴⁷ U. V. Podolskiy, **Neftyanoy Potantsial Rossii. Problemi Ego Otsenki i Osvoeniya, Neftgazovaya Geologiya. Teoriya i Praktika Neftgazovaya Geologiya. Teoriya i Praktika**, internet dergisi, 2008, http://www.ngtp.ru/rub/6/29_2008.pdf, Erişim (27.10.2019).

¹⁴⁸ Podolskiy, Erişim (27.10.2019).

¹⁴⁹ Podolskiy, Erişim (27.10.2019).

¹⁵⁰ Abraham Magomedov, “Kaspiyskaya Neft i Rossiyskie Regionı”, http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/39381/1/AS119_002.pdf, Erişim (15.11.2019).

- *Geleneksel olmayan petrol kaynaklarının araştırılması için yeni bilimsel, teknik ve teknolojik yöntemlerin geliştirilmesi, bu petrol endüstrisinin kaynak tabanını önemli ölçüde genişletecektir;*
- *Keşif sondajlarının hacmindeki artışı ortadan kaldırmak için keşif verimliliğini artıran yeni teknolojilerin kullanılması;*
- *Üretken oluşumların yapısı hakkında daha güvenilir bilgi sağlayacak olan ve bölmeler arası boşlukları taramak amacıyla radyo-jeo-sondaj teknolojisinin geliştirilmesi*

Sonuç olarak yakıt ve enerji tesislerinin hammadde tabanının geliştirilmesi için gerekli ödeneklerin toplamının 40-50 milyar ABD doları olduğu tahmin edilmektedir.¹⁵¹

3.5.1. Petrol Tesisleri

Stratejik hedef olarak petrol tesislerinin gelişimi; petrol ve rafine ürünlerine yönelik iç ve dış talebin istikrarlı, kesintisiz ve düşük maliyetli olarak karşılanması, Rusya'nın dünyadaki siyasi çıkarlarının sağlanması ve Rus ekonomisinin ilgili endüstri ürünlerinden elde ettiği gelirlerin karşılanabilmesi için gerekmektedir.¹⁵² Bu hedeflere ulaşılması bağlamında petrol tesislerinin gelişimine yönelik ana hatlar ise şöyledir:¹⁵³

- *Kanıtlanmış petrol rezervlerinin rasyonel kullanımını ve petrol endüstrisinin hammadde kaynağının daha fazla çoğaltılmasını sağlamak;*
- *Kaynak ve enerji tasarrufu ile rezervlerin hazırlanmasında, teknolojinin her aşamada kullanılarak süreç içerisindeki kayıpları azaltılması ve böylelikle üretim, nakliye ve pazar arttırımını oluşturmak;*
- *Öncelikle Rusya'nın doğu bölgelerinde yer alan olan Kuzey Kutbu ve Uzak Doğu'daki deniz tabankarında yeni ve büyük petrol üretim merkezleri kurmak ve geliştirmek;*

¹⁵¹ Magomedov, Erişim (15.11.2019).

¹⁵² Magomedov, Erişim (15.11.2019).

¹⁵³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.55.

- *Petrol ürünleri ihracatının verimliliğini artırmak için tesislerin ulaşım altyapısının geliştirmek, yeni petrol üreten bölgelerde nakliye sistemlerini zamanında oluşturmak;*
- *Rus petrol şirketlerinin dış pazarlardaki varlığını sürdürmek ve aynı zamanda yurtdışındaki üretim, nakliye ve pazarlama varlıklarına katılımlarını sağlamak.*

3.5.1.1.Petrol Endüstrisi

Rusya'daki petrol üretiminin muhtemel seviyeleri olarak sıvı yakıt talebi, ulaşım altyapısının geliştirilmesine, rezervlerin araştırılmasındaki ve geliştirilmesindeki vergi koşullarına ve keşfedilen hammadde kalitesine bağlı olduğu söylenmektedir.¹⁵⁴

Rusya'daki olası petrol üretim hacimleri ülkenin sosyo-ekonomik gelişiminin bir veya daha fazla varyantına bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir. Sosyo-ekonomik kalkınma için iyimser ve elverişli seçenekler altında Rusya'daki petrol üretimi 2010 yılında yaklaşık 490 milyon tona ulaşmıştır. Ancak 2020 yılının sonuna kadar petrol üretiminin 520 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.¹⁵⁵ Nitekim petrol üretiminin büyümesi önümüzdeki 1-2 yıl içinde devam edeceği öngörülmektedir. Daha sonra üretim 2025 yılına kadar 360 milyon tona ve 2025 yılından sonra ise 315 milyon tona kadar düşeceği tahmin edilmektedir.¹⁵⁶

Petrol üretimi hem Batı Sibirya, Volga bölgesi ve Kuzey Kafkasya gibi geleneksel petrol üreten bölgelerde hem de yeni petrol ve gaz illeri olan güney Sibirya ve Kuzey Hazar eyaletinde gerçekleştirilmekte ve geliştirilmeye de devam edecektir.¹⁵⁷

İncelenen tüm dönem boyunca ülkenin ana petrol üssü Batı Sibirya petrol ve doğal gaz bölgesi olmuştur. Ancak bölgedeki petrol üretiminin kritik seviyelerdeki seyri hariç

¹⁵⁴ Yazgan Erbil, **Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi ve Enerji Güvenliği**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.102.

¹⁵⁵ Pavel Samray, **Osnovniye Naprovleniye Energetičeskoj Strategiy Türtsiy i iyo Vlyanie na Energitičeskuyu Politiku Rossiy**, Moskova, s.23.

¹⁵⁶ Samray, s.26-29.

¹⁵⁷ Mustafa Cem Ünal, **Rus Dış Politikasında Enerjinin Rolü ve AB Enerji Politikasına Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü, 2011, s.8.

olarak, petrol üretimi 2010-2015 tarihleri arasında artmıştır ve daha sonra hafifçe azalarak 2020'de 290-315 milyon tona ulaşmıştır.¹⁵⁸ Kritik düzey altında geri kazanılması zor rezervlere sahip alanların geliştirilmesi karlı olmamakta ve bu da önemli ölçüde bölgedeki üretimde düşüşün yaşanmasına yol açacağı söylenmektedir.

Volga-Ural eyaletinde ve Kuzey Kafkasya'da kaynak tabanının tükenmesi nedeniyle petrol üretimi düşecektir. Ancak orta ve kritik vakalarda bu bölgedeki üretimdeki düşüş daha yoğun olacaktır. Genel olarak Rusya'nın Avrupa kıtasına yakın petrol üretimi (açık deniz dahil) 2020'ye kadar 90-100 milyon ton olacaktır.¹⁵⁹

Olumlu ekonomik kalkınma planlarıyla Doğu Sibirya ve Saha Cumhuriyeti'nde (Yakutya) petrol endüstrisinin yeni merkezleri kurulacaktır. Aynı zamanda Sakhalin Adası'nın rafında, Hazar Denizi'nin Rus sektörü olan Barents Denizi'nde ve Timan-Pechora eyaletinde petrol üretimi artacaktır.¹⁶⁰

Planlanan üretim seviyelerinin sağlanması ve petrol üretim verimliliğinin artırılması doğrudan sektördeki bilimsel ve teknolojik ilerlemeye, sondaj yöntemlerini geliştirmeye, rezervlerin çıkarılma derinliğini arttırmaya ve geri kazanılması zor petrol rezervlerinin kullanılabilmesine bağlıdır.¹⁶¹

Yenilikçi endüstri programı sektördeki bilimsel ve teknolojik ilerlemenin kullanımını en üst düzeye çıkarmak için koşullar sağlamalıdır. Nitekim bu koşullar için petrol üretiminde bilimsel ve teknolojik ilerlemenin ana hatları aşağıdadır:¹⁶²

- *Kuzey Kutbu'nda, Uzak Doğu'da ve deniz tabanlarındaki sondaj ve üretim için teknolojik üretim tesisleri geliştirilmelidir;*
- *Zorlu iklim koşullarındaki petrol sahası tesislerinin inşası ve işletilmesi için teknolojik gelişim sağlanmalıdır.*

¹⁵⁸ Bayram Salamov, **Türkiye-Rusya Enerji İlişkileri(1995-2005)**, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.46.

¹⁵⁹ Mete Alpkan Karahasanoğlu, **Rusya'nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi**, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.43-47.

¹⁶⁰ Karahasanoğlu, s.43-47.

¹⁶¹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.57.

¹⁶² Kuzık & Yakoveç, s.54-55.

- *Var olan kaynakların iyileştirilmesi ve muhtemel rezervler üzerinde yeni yöntemlerinin kullanılması ve petrol geri kazanımının artırılması lazımdır.*
- *Petrol sahasının gelişimi için bilgisayar destekli tasarım ve modelleme teknolojileri geliştirilmelidir;*
- *Fiziksel, termodinamik, hidrodinamik, mekanik ve fiziko-kimyasal etkilerin kullanımına dayalı olarak yeni çok faktörlü teknolojiler oluşturulmalıdır.*

Petrol üretim alanındaki uzun vadeli devlet politikası, endüstrinin sürdürülebilir kalkınmasını sağlayacak olan istikrarlı koşullar yaratılmalıdır. Ülkede planlanan petrol üretimi seviyeleri bu koşullara bağlı olarak geliştirilmektedir. Nitekim arama ve ulaşım altyapısının (Rusya'nın doğusunda ve kuzeyinde yeni petrol boru hatları ve liman inşaatları dahil) geliştirilmesi yatırımda bir artışa neden olacaktır. Aynı zamanda yeni üretim alanları geliştirilirken proje finansmanının temelindeki kredi çekilmesi planlanılmalıdır. Sonuç olarak gelecekte toplam yatırım hacminin % 25-30'u borçlanma ve özsermaye olacaktır.¹⁶³

3.5.1.2. Petrol Rafineri Endüstrisi

2005-2006'dan başlayarak petrol ihracatı arttıkça Rus petrol şirketlerinin bir dizi yabancı rafinerilerinin varlıklarını pekiştirirken petrol ürünlerinin ihracatında bir düşüş olacaktır.¹⁶⁴

Petrol ürünlerinin üretimini tüketicilere yakınlaştırmak için petrol ürünlerinin yoğun tüketim alanlarında yeni yüksek verimli orta kapasiteli rafineriler inşa etmek gerekmektedir. Aynı zamanda uzak doğu ve kuzey bölgelerinde petrol arıtma teknolojisine sahip küçük rafineriler geliştirilmesine izin verilmektedir.¹⁶⁵

Petrol rafineri endüstrisindeki en önemli koşul ülkedeki yüksek kaliteli motor yakıtlarının ve diğer petrol ürünlerinin hammadde ihtiyaçlarını karşılayacak modern teknik programların geliştirilmesidir. Aynı zamanda petrol ürünlerinin kalitesinde önemli bir artış

¹⁶³ Pridanov, s.50.

¹⁶⁴ A. N. Simoniya, A. V. Torkunov, **Energobezopasnost ES i Possiya**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2015, s.18

¹⁶⁵ E. S. Leonov, **Osobennosti Smeni Vektora Vneşney Energetičeskoj Politiki Rossii na Sovremennom Etape**, Vestnik MGİMO- Universiteta, 2015, s.101.

yakalamak için sağlam ve güvenilir standartlar geliştirilmelidir. Nitekim bu standartların geliştirilmesi için üretilen petrol ürünlerinin kalitesi ile ilgili gereklilikler kanunla tespit edilmelidir.¹⁶⁶

3.5.1.3.Petrol Tesislerinin Ulaşım Altyapısı

Rus petrol tesislerinin ulaşım altyapısının geliştirilmesi aşağıdaki ana faktörlerden kaynaklanmaktadır:¹⁶⁷

- *Rus petrol ve petrol ürünleri için yeni ihracat yolları oluşturma fizibilitesi;*
- *Ülkenin doğusunda yeni petrol üretim merkezlerinin ortaya çıkması (Doğu Sibirya, Saha Cumhuriyeti (Yakutya), Sahalin Adası'nın deniz tabanı);*
- *Ülkenin Volga-Ural ve Kuzey Kafkasya bölgelerinde ve Avrupa bölgesinde petrol üretiminde bir azalmanın olması;*
- *Hazar bölgesindeki büyük petrol üretim merkezlerinin ortaya çıkması ve daha sonra petrolün Rus boru hatları sistemi üzerinden taşınması;*
- *En verimli petrol ürünleri taşımacılığını genişletme ihtiyacı.*

Tüm bu faktörlerin etkisi en çok Rus ekonomisinin gelişimi ve uluslararası petrol piyasalarındaki durum için uygun seçenekler ortaya çıkacaktır. Nitekim petrol ve petrol ürünlerinin taşınması için kalkınma alanlarına ilişkin kararlar ve mevcut ulaşım altyapısının yüklenmesi ihtiyacı dikkate alınarak Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından verilecektir.¹⁶⁸

Rusya'nın dış risklere bağımlılığını azaltmak için toprakları üzerinden Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden petrol taşıma olasılığını arttırmak gerekmektedir. Nitekim enerji kaynaklarını ihraç etmek için Rus limanları doğrultusunda ulaşım altyapısı oluşturmaya yönelik projeler devlet desteğiyle hayata geçirilmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Leonov, s.104.

¹⁶⁷ S. Z. Jiznin, V.M. Timoxov, **Texnologičeskie Aspekti Energetičeskoy Diplomatii Rossii**, Vestnik MGIMO-Universiteta, 2016, s.47.

¹⁶⁸ Jiznin & Timoxov, s.47.

¹⁶⁹ V. A. İsaev, Neftyanoy Kompleks Arabskih Stran i Rossii: Sravnitelnyy Analiz, Vestnik MGIMO Universiteta, 2010, http://www.vestnik.mgimo.ru/fileserver/14/36_isaev.pdf, Erişim (10.02.2020).

Petrol ve petrol ürünlerinin taşınması zamanı boru hattı sistemlerinin yeniden inşası ve geliştirilmesi, projelerin uygulanması ve yatırım yapılan sermayenin ekonomik olarak sağlam getirisi Transneft ve AK Transnefteproduct anonim şirketlerinin ve yatırımcıların fonlarının düzenlenmiş fiyatları ile belirlenerek temin edilecek olan yatırım hacimlerinde önemli bir artışa neden olmaktadır.¹⁷⁰

Petrol ve petrol ürünlerinin taşınması için devlet tarafından düzenlenen tarifeler hem sıvı yakıtların rekabet edebilirliğini sağlama faktörünü hem de alınan yatırım kararlarını uygulamak için yeterli mali kaynak oluşturma ihtiyacını dikkate almalıdır.¹⁷¹ Sonuç olarak petrol tesisleri şu anda devletin politikalarında öngörülen gelişim yönlerinin uygulanması için yeterli yatırım kaynaklarına sahiptir.

3.5.2. Gaz Endüstrisi

Gaz endüstrisinin gelişimi için bazı stratejik hedefler görülmektedir. Bu hedeflerin bazıları aşağıda belirtilmiştir:¹⁷²

- *İç ve dış gaz talebinin istikrarlı, kesintisiz ve düşük maliyetli olarak karşılanması;*
- *Gaz tedarik sisteminin geliştirilmesi ve Rusya'nın doğuya doğru yayılması ve bu doğrultuda ülke içindeki bölgelerin entegrasyonunun güçlendirilmesi;*
- *Rusya'nın Avrupa ve komşu ülkelerdeki ve Asya-Pasifik bölgesindeki siyasi çıkarlarının sağlanması.*

Bu hedeflere ulaşmak için aşağıdaki ana görevler öngörülmektedir:¹⁷³

- *Kanıtlanmış gaz rezervlerinin rasyonel kullanım ile bu endüstrinin hammadde kaynağının daha fazla artırılması*

¹⁷⁰ K. E. Petrov, *Nastoyashche i Budushche Energoialoga Rossiya – ES (razvitie energodialoga Rossii i ES v 2012)*, Vestnik MGIMO-Universiteta, 2013, s.29.

¹⁷¹ Petrov, s.32.

¹⁷² Energeticheskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.57-59.

¹⁷³ Energeticheskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.57-59.

- *Kaynakların enerji tasarrufunun kayıplarının azaltılması, teknolojik işlem rezervlerinin hazırlanmasındaki tüm aşamaların maliyetlerinin düşürülmesi, gaz üretimi ve nakliyesi;*
- *Doğalgazın tüm değerli bileşenlerinin kapsamlı bir şekilde çıkarılması ve kullanılması;*
- *Doğu Sibirya'nın ve Uzak Doğu'nun, Yamal Yarımadası'nın, Kuzey Kutbu ve Uzak Doğu deniz tabanlarında yeni ve büyük gaz üreten bölgelerin ve merkezlerin kurulması ve geliştirilmesi;*
- *Gaz işleme ve helyum endüstrisinin gelişimi;*

Rusya'daki muhtemel gaz üretimi büyük ölçüde petrolle aynı faktörler tarafından belirlenmektedir. Ancak yerli gaz fiyatlarının petrolle kıyaslandığında daha önemli olduğu görülmektedir. Ülkede öngörülen gaz üretim hacimleri Rusya'nın sosyo-ekonomik gelişiminin bir veya daha fazla varyansına bağlı olarak değişmektedir. Rusya'daki gaz üretimi yaklaşık 645-665 milyar metreküptür. 2010 yılında 710-730 milyar metreküpe yükselse 2020'de gaz üretiminin 635 milyar metreküpe kadar düşeceği öngörülmüyor. Nitekim 2010 yılında gaz üretimi 730 milyar metreküp olduğu halda 2020'de kritik senaryo kapsamındaki olayların gelişmesiyle ülkedeki gaz üretimi yakın gelecekte düşmeye başlayacaktır.¹⁷⁴

Gaz üretiminin spesifik hacimleri enerji kaynaklarına yönelik ekonomik talebe, devlet tarafından düzenlenen gaz fiyatlarının seviyesine, yatırım kaynaklarının hacmine, yerel gaz piyasasının serbestleşmesinin dinamiklerine ve gaz endüstrisindeki reform hızına bağlı olarak belirlenmektedir.¹⁷⁵

Gaz üretimi hem Batı Sibirya'daki geleneksel gaz üretim bölgelerinde hem de Doğu Sibirya'daki, Uzak Doğu'daki, Kuzey Avrupa'daki ve Yamal Yarımadası'ndaki yeni petrol ve gaz bölgelerinden gerçekleştirilmektedir.¹⁷⁶ Nitekim bugüne kadar mevcut üretimin

¹⁷⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.60

¹⁷⁵ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.71.

¹⁷⁶ Altyn Ablabekova, **Rusya Enerji Politikasının Dünya Enerji Piyasasındaki Rolü**, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.32

büyük kısmını Batı Sibirya'nın temel yatakları karşılamıştır. Ancak 2002 yılında üretimin azaldığı alanlarda Rusya'daki gazın % 80'inden fazlası elde edilmiştir.¹⁷⁷

Ülkenin ana gaz üretim bölgesi tüm Rusya rezervlerinin %72'sinin yoğunlaştığı Yamalo-Nenets Özerk Bölgesi'dir. 2010 yılına kadar olan dönemde bu bölgede yeni alanların gelişimi ve kalkınma için hazırlanan gelişmiş alanların ufukları gaz üretimindeki düşüş için tazminat sağlamıştır.¹⁷⁸

Gaz üretimi için uzun vadeli stratejik öncelik bölgelerden biride Yamal Yarımadası ve Rusya'nın kuzey denizlerinin sularıdır. Bu bölgedeki alanların geliştirilmesi, mevcut gaz boru hattı sisteminin uzaklığı, bölgedeki permafrost kuyu inşaatı ve gaz üretim tesisleri alanındaki bir dizi karmaşık görevi çözme gaz boru hatları döşeme, çevrenin korunmasını sağlayan yeni teknolojik çözümler ve teknolojiler getirme ihtiyacı nedeniyle önemli miktarda yatırım gerektirmektedir.¹⁷⁹

Doğu Sibirya 2010-2020 aralığı dikkate alındığında diğer büyük gaz üretim bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanın Uzak Doğu bölgeleri olan Irkutsk bölgesindeki Kovykta gaz yoğunlaşma alanının, Sakhalin Cumhuriyeti'ndeki Chayandinsky petrol ve gaz yoğunlaşma alanının ve Sakhalin'deki açık deniz alanlarının geliştirilmesinin temelinde gaz üretimi yatmaktadır. Bu bölgedeki gaz endüstrisinin gelişimi Rus tüketicileri için gaz arzının önceliğini belirleyerek Doğu Sibirya ve Uzak Doğu'nun sosyo-ekonomik gelişimi için en uygun koşullar yaratacaktır. Nitekim alanların geliştirilmesi, gazın taşınması için umut verici projelerin koordinasyonun optimize edilmesi ve birleşik bir alanın genişletilmesi ülkenin gaz arzının güvenilirliğinin bir bütün olarak artıracaktır.¹⁸⁰

Uygun koşullar altında Doğu Sibirya ve Uzak Doğu'daki yıllık gaz üretiminin 50 milyar metreküpe yükseleceği tahmin ediliyor. Nitekim 2010 yılında gaz üretimi 110 milyar metreküp olduğu halde 2020'de orta ve kritik seviyelerdeki gaz üretimi yaklaşık 25-30

¹⁷⁷ S. Kondakov, **Energetičeskaya Geopolitika Rossii**, Moskova: Vaş Poligrafičeskiy Partner, 2012, s.22.

¹⁷⁸ Kondakov, s.25.

¹⁷⁹ Kondakov, s.27.

¹⁸⁰ Rodin, s.42.

milyar metreküp olacaktır.¹⁸¹ Buna ek olarak Rusya'nın Avrupa kısmında gaz üretiminin 40 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸²

Büyük alanların geliştirilmesiyle birlikte küçük gaz alanlarının kalkınması için de projeler geliştirilmelidir. Nitekim Rusyanın Ural-Volga ve Kuzey-Batı bölgelerinde yılda 8-10 milyar metreküp gaz üretebileceği tahmin edilmektedir.¹⁸³ Aynı zamanda bağımsız üreticiler öncelikle Yaro-Yakhinsky, Yurkharovsky, Tarkosalinsky (Batı Sibirya), Khvalynsky (Kuzey Hazar), Kovyktinsky ve Chayandinsky (Doğu Sibirya ve Uzak Doğu) alanlarında gaz üretimini geliştirecek ve artıracaktır.¹⁸⁴

Coğrafi, jeolojik ve doğal-iklimsel koşulların bozulması ve ulaştırma rotalarının uzaması durumunda yeni gaz sahalarının geliştirilmesi ve uygun altyapının oluşturulması ihtiyacı gaz üretimini ve ulaştırma organizasyonlarının ekonomik performansını olumsuz etkileyecektir. Bu zaman yatırım maliyetlerinde keskin bir artış olacaktır ve bu durum gazın çıkarılması ve taşınmasında işletme maliyetlerinde bir artış gerektirecektir bu ise fiyatlarda objektif olarak gerekli artışa neden olacaktır.¹⁸⁵

Sosyal ve ekonomik kriterlere dayanarak doğal gaz kullanımının öncelikli alanları; enerji üretimi, devlet ihtiyaçları (savunma, rezervler ve diğerleri), yakıt dışı ihtiyaçlar (mineral gübrelerin üretimi, gaz kimyası için hammadde) ve uzun vadeli ihracat sözleşmeleri altında gaz temini ile ilgili hizmet ihtiyaçlarıdır.¹⁸⁶

Yakıttan hammaddeye gaz kullanımının yeniden yönlendirilmesine verilen destek katma değeri yüksek ürünlerin üretimini artıracaktır. Nitekim hem gaz işlemlerinin (doğal ve ilgili petrol gazının çıkarılmış tüm hidrokarbon ve hidrokarbon olmayan bileşenlerinin entegre ekstraksiyonu) hem de mineral gübrelerin üretimi dahil olmakla gaz kimya endüstrilerinin geliştirilmesine yönelik yatırımlar için özel destek önlemlerine ihtiyaç

¹⁸¹ İğumnov, s.67.

¹⁸² İğumnov, s.67.

¹⁸³ İğumnov, s.70.

¹⁸⁴ İğumnov, s.70.

¹⁸⁵ A. A. Kireeva, **Otneşeniya Rossii so Stranami Vostočnoy Azii, Novie Vızovı i Vozmojnosti**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2014, s.9.

¹⁸⁶ Kireeva, s.11.

vardır.¹⁸⁷ Aynı zamanda Doğu Sibiry ve Uzak Doğu'da helyum içeren yatakların geliştirilmesi, helyum endüstrisinin gelişmesini ve Irkutsk Bölgesi, Krasnoyarsk Bölgesi ve Sakha Cumhuriyeti'nde helyum konsantresinin yeraltında depolanmasını ve bir dizi büyük gaz işleme tesisinin inşa edilmesini gerektirmektedir.

Mevcut gaz işleme tesislerinin teknik modernizasyonu ve yeniden inşası ile değerli bileşenlerin gazdan ayrıştırılabilmesi artacaktır. Böylelikle işletmelerin ekonomik verimliliği, çevre güvenliği ve gaz işleme hacmini en az 2 kat artıracaktır. Hidrokarbon kaynaklarının işlenmesinin derinleştirilmesi sonucunda motor yakıtı, sıvılaştırılmış gazlar ve kükürt üretimi, polietilen üretiminin artırılması ve dış pazardaki durum göz önüne alındığında metanolün artırılması planlanacaktır. Ayrıca yakıt dışı ihtiyaçlar için doğal gaz-metan kullanımı 1,5-2 kat artacaktır. Bu ise gaz kullanımı zamanı uygun bir düzenleyici çerçevenin oluşturulmasını gerektirecektir.¹⁸⁸

Doğu Sibiry ve Uzak Doğu'daki tüketicilere gazın geçişini sağlamak için bölgedeki gaz iletim sistemlerinin önemli ölçüde geliştirilmesi lazımdır. Nitekim Batı ve Doğu Sibiry, Uzak Doğu'nun güneyindeki büyük sanayi merkezleri de dahil olmak üzere Rus bölgelerinin gazlaştırılması devam edecektir.¹⁸⁹

Gaz endüstrisinde verimliliği arttırmak için bilimsel ve teknolojik ilerlemenin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak gazın üretimi, işlenmesi, tüketimi ve ulaşımı için gaz taşıma sisteminin iyileştirilmesi, gaz taşımacılığının enerji verimliliğinin artırılması ve rezervlerin biriktirilmesi için sistemler ve gaz sıvılaştırma teknolojileri geliştirilmelidir.¹⁹⁰

Ülkede planlanan gaz üretim seviyelerine ulaşılması ve jeolojik araştırma ve ulaşım altyapısının geliştirilmesi (Rusya'nın doğusunda yeni ana boru hatlarının inşası dahil) sektöre çekilen yatırımlarda önemli bir artış gerektirmektedir. Nitekim sermaye

¹⁸⁷ O. N. Barabanov, **Rol İstorii vo Vneşnepolitişeskoy Strategii V.V.Putina**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2016, s.84-85.

¹⁸⁸ Barabanov, s.87.

¹⁸⁹ Kireeva, s.15.

¹⁹⁰ Yana Vutyanova, **Energetiçeskaya Politika Kak Faktor Geopolitiçeskogo Vliyaniya Rossii**, yayınlanmamış doktora tezi, Moskova, MGU, 2013, s. 62

yatırımlarının ana kaynağı proje finansman koşulları da dahil olmak üzere şirketlerin kendi fonları ve kredi fonları olmalıdır.¹⁹¹

2006 yılına kadar olan dönemde ülkenin sosyo-ekonomik kalkınma senaryoları bağlamında öngörülen gaz-fiyat büyümesinin dinamikleri belirtilen kılavuzların bir miktar gerisinde olmuştur. Sonraki dönemde ortaya çıkan yatırım açığının tazmin edilmemesi durumunda sanayinin az gelişmiş olması riski artırmıştır. Bu durum Orta Asya ülkelerinde gaz ithalatının artışı veya ilgili ihracat kısıtlamalarını ortaya çıkarmıştır.¹⁹²

Ülke ekonomisinin gazdaki ihtiyaçlarını güvenilir bir şekilde karşılamak için gaz endüstrisinin işleyişinin ve gelişiminin verimliliğini artırmak lazımdır. Ancak aşağıdaki uzun vadeli bir devlet politikası uygulamakla bunu yapmak olur:¹⁹³

- *Küçük ve orta ölçekli alanlar dahil olarak yeni gaz sahalarının üretimini ve geliştirilmesinin arttırılması için şartlar ve teşvikler oluşturmak amacıyla rezerv işleme kullanımının ve vergilendirmenin iyileştirilmesi;*
- *Bağımsız gaz üreticileri dahil olmak üzere tüm gaz piyasası işletmelerinin üretim ve yatırım potansiyellerinin gerçekleştirilmesi için uygun koşullar yaratarak gaz endüstrisinin gelişimi için olumlu bir rejim sağlamak;*
- *Doğal gaz ihracatı için tek politika uygulamak ve uzun vadeli sözleşmeler yapmak;*
- *Gaz ihracatının faydalarını en üst düzeye çıkarmak için Avrupa'daki doğal gaz ticaretine geçişten ihracat geliri kaybını azaltmak;*
- *Tüm gaz üreticileri ve tüketicileri için eşit koşulların yaratılmasına dayalı olarak gaz piyasasının oluşumu ve gelişimini sağlamak.*

Gaz endüstrisinin gelişmesi için uygulanan devlet politikasının sonucu gaz piyasasının tekel oluşumunu engellemeye yönelik hükümet düzenlemesi ile girişimciliğin

¹⁹¹ Vutyanova, s.63.

¹⁹² Vutyanova, s.63.

¹⁹³ Kuzık & Yakoveç, s.65.

artması görülmüştür. Sonuç olarak yerel gaz piyasasında reform yapılması Rusya Federasyonu mevzuatına uygun olarak gerçekleştirilecektir.¹⁹⁴

3.5.3. Kömür Endüstrisi

Gelecekteki kömür endüstrisinin gelişimi için stratejik hedefler aşağıda belirtilmiştir.¹⁹⁵

- *Ülke ekonomisinin ve nüfusunun yüksek kaliteli katı yakıt ürünlerinin güvenilir bir şekilde sağlanması;*
- *Alternatif enerji kaynakları ile piyasa doygunluğu koşullarında rekabet edebilirliğin sağlanması;*
- *Çevresel standartları karşılayan modern bilimsel ve teknik teknolojilere dayanan kömür endüstrisinin sürdürülebilir ve güvenli gelişimi.*

Doğalgaz fiyatlarındaki artış kömür fiyatlarının istikrar kazanmasına neden olmuştur. Akabinde etkin kullanım alanında gaz ve buhar kömürü için fiyat (konvansiyonel yakıtta) oranı %0,62'den %1'e yükselmiştir. 2006'da bu oran %1.4 iken 2010 sonrası yıllarda ise %2 şeklinde artış gözlemlenmiştir. Ancak bu oranlarla amaçlanan kömür tüketimi hacimlerine ulaşılabilir ve kömür fiyatları endüstrisinin gerekli gelişimi sağlanabilirdi.¹⁹⁶ Nitekim böyle olunca ekonomik konsantrasyon süreçlerinin devamı ve devlet düzenlenmesi ile antitröst önlemler yoluyla kömür fiyatlarının haksız şekilde aşırı fiyatlandırılmasını önlemek için tedbirlerin uygulanmasını sağlayacaktır.

Ülkede öngörülen kömür üretim miktarları ve diğer enerji kaynakları Rusya'nın sosyo-ekonomik kalkınma seçeneğine bağlı olarak değişmektedir. Ancak tüm seçenekler değerlendirildiğinde diğer fosil yakıt türlerine kıyasla daha yüksek kömür tüketilmesi beklenmektedir. Orta ve kritik gelişme seçenekleriyle Rusya'daki kömür üretimi 2010

¹⁹⁴ Kuzık & Yakoveç, s.66.

¹⁹⁵ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.80.

¹⁹⁶ Pridanov, s.87.

yılında 300-330 milyon tona ulaşmıştır. Nitekim 2020 yılının sonuna kadar kömür üretiminin 400-430 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.¹⁹⁷

Kömür endüstrisi görevleri çözmek için yeterli miktarda jeolojik kömür rezervine ve üretim potansiyeline sahiptir. Nitekim planlanan kömür madenciliği seviyeleri kanıtlanmış rezervlerle sağlansa da bu belirli ek jeolojik araştırma ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. Ülkede Taş kömürü üretimi termal kömür üretiminden daha yavaş büyümektedir. Bu durum dikkate alındıkta ülkedeki Taş kömür üretiminin 2010'da yaklaşık 70 milyon ton olduğunu ve 2020'de 75-80 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir.¹⁹⁸

Termal kömür tüketimindeki ve üretimindeki artış aşağıdaki ekonomik ve doğal jeolojik faktörler tarafından belirlenmektedir:¹⁹⁹

- *Ülke için yüksek kaliteli ekonomik kömür yakıtı sağlamak için en uygun koşullara sahip olan Kuznetsk ve Kansk-Achinsk havzalarında artan kömür üretimi sağlamak;*
- *Ülkenin yakıt eksikliği olan batı bölgelerinin enerji arzı için önemli bir faktör Doğu Donbass ve Pechora alanlarında kömür üretim düzeyini korumak.*

Genel değişkene bağlı olarak kömür üretimi (koklaştırma ve güç) aşağıdaki gibidir:²⁰⁰

- *Kuznetsk havzasında 2010'da yaklaşık 150-160 milyon ton ve 2020'de 170-180 milyon ton;*
- *Kansk-Achinsk havzasında 2010'da yaklaşık 50 - 55 milyon ton ve 2020'de 80-115 milyon ton;*
- *Doğu Sibirya alanlarında 2010'da yaklaşık 40 milyon ton ve 2020'de 45-50 milyon ton;*

¹⁹⁷ A. Makarov, T. Motrova, **Vliyanie Rosta Tsen na Gaz i Elektroenergiyu na Razvitiye Ekonomiki Rossii**, Institut Energetičeskih İssledovaniy RAN, Moskova, 2013, s.33,

¹⁹⁸ Makarov & Motrova, s.35.

¹⁹⁹ Kuzık & Yakoveç, s.57-60.

²⁰⁰ Kuzık & Yakoveç, s.57-60.

- *Uzak Doğu alanlarında 2010'da yaklaşık 35 milyon ton ve 2020'de 40-50 milyon ton;*
- *Rusya'nın Avrupa bölgesindeki havzalarda ve mevduatlarda 2010'da yaklaşık 35-40 milyon ton ve 2020'de 35-45 milyon ton.*

Kömür üretiminin teknolojik yapısının geliştirilmesi için açık ocak madenciliği yönteminin payını artırmak gerekmektedir. Bu yöntem ile kömür üretimini 2000 yılından başlayarak % 64'ten % 65'e çıkaracaktır ve 2020'ye kadar ise kömür üretimi %75-80'e kadar çıkacağı öngörülmektedir.²⁰¹

2001-2020 yılları arasında ılımlı geliştirme seçeneğine göre üretim büyümesini sağlamak için Kuznetsk havzasında 85 milyon ton ve Kansk-Achinsk havzasında 55 milyon ton olmak üzere yaklaşık 130 milyon ton yeni kapasitenin devreye alınması gerekmektedir. Nitekim iyimser bir gelişme seçeneğiyle yeni kapasitelerin devreye alınması ihtiyacı 200 milyon ton olacaktır. Bunu sağlamak için Kuznetsk havzasından 95 milyon ton, Kansk-Achinsk havzasından 75 milyon ton ve Uzak Doğu alanlarından ise 30 milyon ton kömüre ihtiyaç vardır.²⁰²

Sektöre devlet desteği özellikle kar amacı gütmeyen madenlerin ve açık madenlerin tasfiyesinin tamamlanmasını finanse etmek için yapılmaktadır. Nitekim ilk aşamada sanayi kuruluşlarının üretimini geliştirmek için çekilen kredilerin faiz oranlarını desteklemek gerekmektedir. Ayrıca 2010 yılında temiz kömür teknolojilerini ve kömür-kimyasal endüstrilerini (sentetik sıvı yakıt, gaz, karbon filamentleri ve diğerleri) oluşturmak için çeşitli projeler hükümet desteğini gerektirmiştir.²⁰³

Kömür üretimi ve tüketiminin bölgesel yapısında meydana gelen önemli bir değişiklik Doğu-Batı yönünde olmak üzere bölgeler arası katı yakıt arzındaki değişikliklerin

²⁰¹ D. A. Maryasis, **Startegiya Vıxoda Rossii na İnnovaçionnie Rinki Blijnego Vostoka**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2017, s.154.

²⁰² Maryasis, s.157-158.

²⁰³ Oleg Minaev, **Politicheskaya Komponenta Energeticheskoy Bezopasnosti Rossii**, yayınlanmamış doktora tezi, Moskova, 2011, s.46.

olmasıdır. Nitekim kömür üretimi 2002'de 65 milyon tonken 2010'da 90 milyon ton olmuş ve 2020'nin ilk yarısında 130 milyon tona yükselmiştir.²⁰⁴

Baltık ve Karadeniz limanlarına ek kömür ürünleri tedarik etmek için bölgeler arası ulaşım sorununu çözmek lazımdır. Bunun için de batı yönünde demiryollarının taşıma kapasitesini yılda 70 milyon tona kadar artırmak lazımdır. Aynı zamanda kömür ürünlerinin ihracatını arttırmak için Vostochny, Vanino, Ust-Luga ve Murmansk derin deniz limanlarının üretim kapasitesi modernize edilmelidir. Sonuç olarak yüksek performanslı kömür üretimi için Karadeniz kıyısında yüksek performanslı yeni kömür tesisinin yapılması ise elzemdir.²⁰⁵

Ülkede planlanan kömür üretimine ulaşmak için endüstrinin teknik teçhizatı ve ulaştırma altyapısı geliştirilmelidir. Bunu sermaye yatırımlarının ana kaynakları olan sanayi işletmelerinin özkaynakları ve ödünç alınan finansal kaynaklar yapmak gereklidir. Sonuç olarak planlanan hedefe ulaşmak yatırımda önemli bir artışa neden olacaktır.²⁰⁶

3.5.4. Elektrik Endüstrisi

Elektrik enerjisi endüstrisinin gelişimi için stratejik hedefler aşağıdakilerdir:²⁰⁷

- *Elektrik ve ülke nüfusu için güvenilir enerji arzı;*
- *Ülkenin birleşik enerji sisteminin bütünlüğünün ve gelişiminin korunması,*
- *Yeni modern teknolojilere dayalı olarak elektrik enerjisi endüstrisinin işleyiş verimliliğinin artırılması ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanması;*
- *Çevre üzerindeki zararlı etkilerin azaltılması.*

Elektrik enerjisi endüstrisinin stratejik görevlerinden biri Sibirya'nın kombine enerji sisteminin Rusya'nın Avrupa kısmının enerji sistemleri ile paralel çalışmasının güvenilirliğini artırmaktır. Bu batıda ve doğuda (Kuzbass ve KATEK'te) kömürün yerel termik santrallerde kullanımları ile maliyetli bir şekilde taşınmasının önüne geçilecektir.²⁰⁸

²⁰⁴ Minaev, s.46.

²⁰⁵ Mastepanov, s.117.

²⁰⁶ Mastepanov, s.117.

²⁰⁷ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.85.

²⁰⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.86.

Ek olarak Angara-Yenisei kaskadında hidroelektrik santrallerin manevra kabiliyetlerinin kullanılması Rusya'nın Avrupa kısmındaki güç sistemleri yük çizelgesinin düzenlenmesinde gerilimi azaltacaktır.²⁰⁹

Elektrik dağıtım sektöründeki fonların aktif kısmının amortismanı kırsal dağıtım şebekelerinde %75'in üzerindedir. Elektrik enerjisi endüstrisinin teknik temelini oluşturan yerli ekipmanlar modern gereksinimlerden ve en iyi dünya ürünlerinden daha düşüktür.²¹⁰ Bu nedenle sadece işlerliği korumakla elektrik ve ısı üretimi ve dağıtımını için yeni ekipman ve teknolojilere dayalı sabit kıymetlerin önemli ölçüde yükseltilmesi lazımdır.

Rusya'nın birleşik enerji sistemi için istikrarlı ve güvenilir elektrik enerjisi ve rekabetçi bir pazar geliştirilmelidir. Ancak bu durumu engelleyen teknik kısıtlamalar ortaya çıkacaktır. Nitekim bu kısıtlamaları ortadan kaldırılmak için güç hatları inşa edilmelidir.²¹¹ Sonuç olarak Rusya'nın birleşik enerji sistemini oluşturan elektrik şebekesinin gelişimi aşağıdaki temel ilkelere dayanmalıdır:²¹²

- *Aşamalı gelişime izin veren esneklik ve değişen çalışma koşullarına uyum sağlama yeteneği (yük büyümesi, enerji santrallerinin geliştirilmesi, ters güç akışları, elektrik tedariki için yeni eyaletlerarası anlaşmaların yapılması);*
- *Yüksek gerilim hatları ile birleşik enerji sisteminin ana ağının kademeli üstyapısı;*
- *Elektrik akımlarının zorla dağıtılması yoluyla ana elektrik şebekesinin kontrol edilebilirliği.*

Elektrik enerjisi endüstrisinin temelini endüstrinin kurulu kapasitesi yapısında payı %60-70 seviyesinde olan termik santraller oluşturmaktadır. Termik santrallerde elektrik üretimi 2000 yılına kıyasla 2020 yılında 1,4 kat artmaktadır.²¹³

²⁰⁹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.86.

²¹⁰ Ablabekova, s.44.

²¹¹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.60.

²¹² Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030, s.60.

²¹³ Rusya EES, Osnovnye Pokazateli Raboty Edinoy Energetičeskoy Sistemı Rossii, <http://energyland.info/files/library/022011/ab2704347b65450f63af90b81215ecfa.pdf>, Erişim (20.02.2020).

Çapraz sübvansiyonu ortadan kaldırmak için günlük ve mevsimsel yükü kapsayan programlara bağlı olarak tarife farklılaşmasını sağlamak gerekir. Çünkü dünya pratiğinde tepe üretim kapasitelerinden elektrik üretme maliyeti nükleer ve termik santrallerin taban kapasite üretim maliyetinden birkaç kat daha yüksektir. Ayrıca enerji yoğun tüketiciler için indirimler sağlanmaktadır.²¹⁴

Rusya'nın hidroelektrik kaynakları ülkedeki santraller tarafından modern hacimlerde elektrik üretme potansiyellerine sahiptir. Ancak hidroelektrik kaynakları sadece %15 oranında kullanılmaktadır.²¹⁵ Nitekim fosil yakıtların çıkarılması için maliyetlerin büyümesi ve fiyatlardaki artış nedeniyle çevre dostu yenilenebilir elektrik kaynağı olan hidroelektrikin mümkün olan maksimum kullanımını ve gelişimini sağlamak gerekir. İyimser ve elverişli geliştirme seçenekleriyle hidroelektrik santrallerinde elektrik üretimi 2010 yılında 180 milyar kWh'dir. Ancak bu oranın 2020'nin sonuna kadar 215 milyar kWh'e olacağı tahmin ediliyor. Nitekim bu oranı yeni hidroelektrik santralleri inşa etmekele 350 milyar kWh'ye çıkarmak olur.²¹⁶ Hidroelektrik esas olarak Sibiry'a ve Uzak Doğu'da gelişmektedir. Ancak Avrupa bölgelerinde özellikle Kuzey Kafkasya'da küçük hidroelektrik santrallerinin inşası yapılmaktadır.²¹⁷

Rusya'nın birleşik enerji sisteminin güvenilir işleyişini sağlamak ve ülkenin Avrupa kısmında temel nükleer santrallerin payındaki artış bağlamında eşit olmayan elektrik tüketimini telafi etmek için pompalanan depolama santrallerinin yapımını hızlandırmak lazımdır.²¹⁸

Şebeke ekonomisinin geliştirilmesi ve üretim kapasitelerinin büyümesinin sağlanması elektrik enerjisi endüstrisindeki yatırımların büyümesine neden oluyor. Bu durumda yatırım kaynakları:²¹⁹

➤ *Isı üreten şirketler için - borçlu ve özkaynak şirketlerinin özkaynakları;*

²¹⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.89.

²¹⁵ Kuzık & Yakoveç, s.103.

²¹⁶ Kuzık & Yakoveç, s.103.

²¹⁷ Kuzık & Yakoveç, s.103.

²¹⁸ Meşaeryakova, s.43.

²¹⁹ Barabanov, s.91.

- *Devlet katılımı olan hidroelektrik üreten şirketler için - belirtilen kaynaklarla birlikte hidroelektrik santrallerinin karından oluşan hedefli yatırım fonları oluşturmakla onları kullanmak;*
- *Federal şebeke şirketi ve sistem operatörü için - iletim tarifeleri ve sistem hizmetlerine dahil merkezi yatırım fonları.*

Elektrik enerjisi endüstrisine büyük ölçekli yatırımlar çekmek için endüstride radikal bir reform ve uygun bir devlet tarife politikası gerekmektedir. Elektrik enerjisi sektöründeki reformların temel amacı rekabetçi faaliyet alanlarında rekabet yaratmaktır.²²⁰ Aynı zamanda birleşik enerji sisteminin istikrarlı bir şekilde çalışması Rusya Federasyonu bölgelerine güvenilir elektrik ve ısı temini sağlamaktadır.

Rusya Federasyonu elektrik enerjisi endüstrisinin reformu için yönergeler kabul etmiştir.²²¹

İlk aşamada iki karmaşık sürecin kurumsal olarak yeniden yapılandırması zamanı pazar liberalizasyonu kombinasyonundan kaçınmaya izin verecek elektrik piyasasının tamamen serbestleştirilmesinden kaçınmak gereklidir. Daha sonra rekabetçi bir toptan pazar modelinin geliştirilmesine izin verecek toptan satış pazarı oluşturulmalıdır²²²

İkinci aşamada toptan ve perakende elektrik piyasaları geliştirilmelidir. Nitekim pazar altyapısı geliştikçe piyasa katılımcılarının sayında bir artış olacaktır. İlk aşamada oluşturulan etkili bir düzenleyici ve kontrol sisteminin varlığı pazarın serbestleştirilmesine geçiş riskini azaltacaktır. Ancak oluşturulan pazar elektrik ticaretinin piyasa katılımcılarına bağımsız olarak ekonomik ilişkiler kurma fırsatı sağlayan ikili anlaşmalar yapma sistemiyle birleşmiş olacaktır.²²³

Üçüncü aşamada elektrik enerjisi işletmelerinin sermayesine önemli yatırımların yapılması, altyapı tasarımı ve elektrik enerjisi endüstrisinin sürdürülebilir kalkınma için

²²⁰ Petrov, s.34.

²²¹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.91-94

²²² Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.91-94

²²³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.91-94

uygun koşulların oluşturulması planlanmaktadır.²²⁴ Sonuç olarak endüstri reformu hem iç hem de dış pazarda elektrik şirketleri arasında Rusya'nın ihracat potansiyelini artıracak rekabet koşulları yaratacaktır.

Rusya için Sibirya ve Uzak Doğu'dan Asya-Pasifik bölgesi ülkelerine ihracat enerji hatlarının inşası özel önem taşımaktadır.²²⁵ Çünkü elektrik ihracatının geliştirilmesi stratejik bir görevdir. Hidrokarbon ihracatının aksine yüksek teknolojili bitmiş ürünlerin dış pazarlara taşınması lazımdır.²²⁶ Bu bağlamda devlet elektrik ihracatının genişlemesini destekleyecektir.

Elektrik enerjisi endüstrisinde bir yönetim stratejisinin oluşturulmasında ekonomik fizibilite ilkeleri önemlidir. Rusya Federasyonu'nun enerji güvenliği ilkelerinin koşulsuz uygulanmasına dayanarak devlet, elektrik ihracatı ve ithalatının makul bir kombinasyonunu teşvik edecektir. Elektrik enerjisi endüstrisi reformunun ilk aşamasında elektrik ithalatı Rusya'nın iç pazarındaki tarifelerde ani bir artışın önlenmesine yardımcı olacaktır. Ancak mevcut üretimin yeniden oluşturulması ve yeni üretim kapasitelerinin inşası sırasında toptan pazarın belirli segmentlerindeki açığın üstesinden geleceği durumlar olacaktır.²²⁷

3.5.5. Nükleer Enerji ve Nükleer Yakıt Endüstrisi

Rusya'da toplam kurulu gücü 22.2 GW olan on nükleer santralde 30 nükleer güç ünitesi işletilmektedir. Bunlar arasında VVER reaktörlü 14 güç ünitesi, RBMK reaktörlü 11 güç ünitesi, EGP kanal su-grafit reaktörlü 4 güç ünitesi ve 1 BN-600 hızlı nötron güç ünitesi bulunmaktadır.²²⁸

Nükleer enerjinin payı şu anda tüm yakıt ve enerji kaynaklarının tüketiminin %3,5'ini, kurulu kapasitenin yüzde 11'ini ve Rusya'nın elektrik üretiminin %16'sını (ülkenin

²²⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.91-94

²²⁵ N.V. Antonov, L.İ. Tatevosova, **Elektropotreblenie v Krizisnoy Rossii 2009 god**, <http://energyland.info/files/library/102011/1fe3d2786a34815775b343b2ff82d5cf.pdf>, Erişim (20.02.2020).

²²⁶ Antonov & Tatevosova, Erişim (20.02.2020).

²²⁷ Petrov, s.39.

²²⁸ Ablabekova, s.50-51.

Avrupa kesiminde %21'ni) oluşturuyor. Nükleer enerjinin gelişmesinin ana yönleri 21. yüzyılın ilk yarısında Rusya Federasyonu Hükümeti tarafından belirlenmeye başladı.²²⁹

Yakıt ve enerji dengesinin çok faktörlü optimizasyonu sonucunda özellikle Avrupa kısmında nükleer enerji santrallerinin elektrik üretimindeki artışına bağlı olarak ülke ekonomisinin elektrik talebindeki artış büyük ölçüde karşılanmıştır.²³⁰ Bununlada nükleer enerji santrallerinde elektrik enerjisinin üretimi 2000 yılında 140 milyar kWh'ye, 2010'da 195 milyar kWh'ye, 2020'de 300 milyar kWh'ye ulaşmıştır. Ayrıca, 30 milyon Gcal / yıla kadar nükleer enerji kaynaklarından termal enerji üretiminin geliştirilmesi planlanmaktadır. Ekonomik kalkınmanın ılımlı bir versiyonuyla 2020'de nükleer santrallerde elektrik üretimi 230 milyar kWh'ye düşmüştür. Nükleer santrallerde elektrik üretiminin 270 milyar kWh'ye artış olasılığı enerji komplekslerinde pompalanmış depolama santrallerinin oluşturulmasıyla sonuçlandı. Bu durum mevcut ve yeni nükleer santrallerin bulunduğu bölgelerde termal enerji üretimindeki artışa neden olacaktır. Böylelikle nükleer santrallerdeki elektrik üretimi 2000'de %16'ken 2020'de %23'e kadar yükselecektir (Avrupa kısmında %32'ye kadar).²³¹ Bu göstergeleri elde etmek için nükleer santrallerin kapasitesini ve enerji üretimini 2 kat arttırmak lazımdır.

Mevcut nükleer enerji santrallerinde güç ünitelerinin ömrünün uzatılması ve daha sonra mevcut veya hazır sahalarda yenileriyle değiştirilmesi operasyonel güvenliklerde daha fazla artış sağlayacaktır.²³²

Rusya'nın Avrupa kısmında nükleer santrallerin taban kapasitesinin payındaki artış planlanan elektrik enerjisi kapasitelerinin geliştirilmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda bu durum elektrik şebekesi ekonomisinin geliştirilmesini, depolama santrallerinin

²²⁹ Ablabekova, s.50-51.

²³⁰ ROSATOM, **Atomnaya Otrasi Rossii**, <http://www.rosatom.ru/wps/wcm/connect/rosatom/rosatomsite/aboutcorporation/nuclearindustry/russiannuclearindustry/ad73de80426fd722a709a72afefde77d>, Erişim (25.02.2020).

²³¹ Atomnaya Otrasi Rossii, Erişim (25.02.2020).

²³² İ. Mirsilyapov, **Rossiyskaya Atomnaya Energetika: sovremennoe sostoyanie i perspektivi**, <http://www.zelife.ru/ekoplanet/altenergy/201-tradeng/9162-raessip.html>, Erişim (25.02.2020).

kapasitelerinin oluşturulmasını, yakıt montajlarının geliştirilmesini ve nükleer santrallerde otomatik kontrol sistemlerinin modernizasyonunu sağlayacaktır.²³³

Nükleer enerjinin geliştirilmesindeki ana görevler olarak verimliliği ve rekabetçiliği arttırmak, kapasitelerin çoğaltılması ve geliştirilmesi için birim maliyetlerin seviyesini düşürmek ve modern norm ve kurallar ile güvenlik seviyesine uyum sağlamak vb. konular gösterilmektedir.²³⁴ Nükleer enerjinin geliştirilmesi için belirtilen parametreler enerji üretimi tarifelerinde ılımlı bir artış neden olmaktadır. Sonuç olarak bu artışla fosil yakıtlı elektrik santrallerine karşı bir tarife avantajı sağlanacaktır.²³⁵

Aynı zamanda nükleer yakıt döngüsü endüstrisinin ve nükleer enerjinin geliştirilmesi için devlet stratejisinin önemli bir bileşeni olarak; nükleer santraller, nükleer yakıt ve elektrik ihracatının geliştirilmesi, Rus nükleer teknolojilerinin ihracat potansiyelinin arttırılması gibi konular gösterilmektedir.²³⁶

Ekonomik yatırım ve ihracat-ithalat politikaları ile keşfedilen potansiyel doğal uranyum rezervleri, birikmiş rejenere uranyum rezervleri ve mevcut nükleer yakıt çevrim kapasiteleri nükleer enerjinin geliştirilmesi için öngörülen parametreler sunmaktadır. Uzun vadeli endüstri politikası hızlı reaktörlerde yeni nükleer enerji teknolojisinin kademeli olarak kullanılmasını sağlamakta ve bu olay yakıt hammaddeleri üzerindeki kısıtlamaları ortadan kaldırmaktadır.²³⁷

Nükleer enerji ve nükleer yakıt çevrimi işletmelerinin planlanan kalkınma seviyeleri yatırımda önemli bir artış gerektirecektir. Sonuç olarak sektöre yönelik sermaye yatırımlarının ana kaynağı devlet bütçesinden fonlar, yatırım ve finans kurumları ve devlet garantileri ile proje finansmanı altında toplanan fonlar olarak kalacaktır.²³⁸

²³³ Mirsilyapov, Erişim (25.02.2020).

²³⁴ Novikova & Tabuńşikov, s.26-27.

²³⁵ Novikova & Tabuńşikov, s.26-27.

²³⁶ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.95.

²³⁷ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.97.

²³⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.98.

3.5.6. Yenilenebilir Enerji ve Yerel Yakıtlar

Yenilenebilir enerji kaynakları dünyanın biyosferindeki sürekli olarak yenilenebilir enerji rezervleridir. Bu rezervlere güneş, rüzgar, okyanus, nehir hidroelektrik, jeotermal, biyokütle enerjisi ve diğerleri dahildir.²³⁹ Yenilenebilir enerji kaynaklarının ve yerel yakıtları kullanmanın stratejik hedeflerine yenilenemeyen enerji kaynakları tüketiminin azaltılması, yakıt ve enerji tesislerinin faaliyetlerinden çevresel yükün azaltılması, merkezden dağıtılmış tüketicilere ve bölgelere uzun mesafeli ve mevsimsel yakıt dağıtımının sağlanması ve uzun mesafeli yakıt maliyetini azaltılması dahildir.²⁴⁰

Rusya Federasyonu bölgesel bir enerji politikası izlerken yenilenebilir enerji kaynaklarının ve yerel yakıtların optimum kullanımına dikkat etmelidir. Bu enerji türlerinin kullanma ihtiyacı aşağıdaki sorunların çözümünde önemli rol oynamaktadır.²⁴¹

- *Başta kuzey ve eşdeğer bölgelerdeki merkezi olmayan enerji arzı alanlarında nüfus için sürdürülebilir ısı ve elektrik arzı sağlanmalıdır.*
- *Enerji arzı ve enerji kıtlığı yaşayan merkezi enerji arzı bölgelerinde toplum için garantili bir minimum üretim yapılmalıdır ve acil durum, kısıtlayıcı duruşlardan kaynaklanan hasar önlenmelidir.*
- *Zorlu çevre koşullarına sahip şehirlerde, kasabalarda ve kamu rekreasyon yerlerinde enerji santrallerinden kaynaklanan zararlı emisyonların azaltılmalıdır.*

Yenilenebilir enerji kaynakların tükenmezliği ve ekolojik saflığı bu kaynakların yoğun kullanımını zorunlu kılmaktadır. Tahminlere göre yenilenebilir enerji kaynaklarının teknik potansiyeli yaklaşık yılda 4.6 milyar tona eşdeğer yakıttır. Bu Rusya'nın tüm yakıt ve enerji kaynaklarının tüketiminden beş kat daha fazladır. Ayrıca ekonomik potansiyel 270 milyon tona eşdeğer yakıt olarak belirlenmiştir. Bu ise ülkenin yıllık yerli enerji tüketiminin

²³⁹ Mustafayev, s.19-20.

²⁴⁰ P.P. Bezrukih, **Resursy i Effektivnost İspolzovaniya Vozobnovlyаемih İstochnikov Energii v Rosii**, St. Petersburg, Nayuka, 2002, s.51.

²⁴¹ Bezrukih, s.53.

%25'inden biraz daha fazladır. Günümüzde geleneksel yakıtların fiyatlarındaki artış nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarının ekonomik potansiyeli önemli ölçüde artmıştır.²⁴²

Rusya yenilenebilir enerji kaynakları için her türlü ekipman sahip bir ülkedir. Bu ülkede daha fazla rüzgar türbinleri olmasına rağmen 30 kW veya daha fazla kapasiteye sahip rüzgar türbinleri hariç olmak üzere, daha da geliştirilmesi gereken hususlar olmasına rağmen uluslararası normlar göz önüne alındığında dünya seviyesine uygundur.²⁴³

2002 yılında yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payı toplam üretimin yaklaşık %0,5'ni oluşturmakta ve yılda 4,2 milyar kWh'ye eşdeğerdir. Ayrıca fosil yakıtların ikame hacmi toplam enerji tüketiminin yaklaşık %1'ni oluşturmakta ve yaklaşık 10 milyon ton yakıta eşdeğerdir. Uzmanlara göre 2010 yılında uygun devlet desteği ile yaklaşık 1000 MW elektrik ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı 1200 MW termal kapasite devreye alınmıştır.²⁴⁴

Yerel yakıtlar öncelikle torf ve yakacak odunu içermektedir. Torf rezervleri uygun koşullar altında yenilenebilen doğal bir kaynaktır. Rusya Federasyonu'nda toplam torf rezervlerinin 162,7 milyar ton olduğu tahmin edilmektedir. Ülkenin Avrupa kısmının kuzey bölgeleri, Batı Sibirya, Urallar ve ülkenin Kuzey-Batısı en iyi torf rezervleri ile zengindir. Rusya bataklıklarındaki torfların yıllık büyümesi 250 milyon tondur.²⁴⁵

Yakıt torfunun çıkarılmasının düşük maliyeti, enerji yoğunluğu taşıma şemalarının basitliği ve kısa nakliye mesafeleri nedeniyle torf diğer ithal katı yakıt türleriyle kıyaslandığında daha rekabetçidir.²⁴⁶ Ek olarak torf yanmasından kaynaklanan düşük düzeyde zararlı emisyon yayan düşük kükürt ve kül içeriği ile karakterizedir. 2000 yılında Rus enerji santrallerinde 1.7 milyon ton torf kullanılmıştır.²⁴⁷

Aynı zamanda yakacak odun gibi bu tür yakıtlar günümüzde 5 milyondan fazla aile tarafından kullanılmaktadır. Bundan dolayı bu tür yakıtlara 50 milyon metreküpün üzerinde

²⁴² Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.104.

²⁴³ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.104.

²⁴⁴ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.105.

²⁴⁵ IEA, **Vozobnovlyаемая Энергия в России: от Возможности к Реальности**, Fransa, 2004, s. 27,

²⁴⁶ IEA, s.28.

²⁴⁷ IEA, s.28.

harcama yapılmaktadır. Nitekim yakıt tedarik işletmeleri tarafından merkezi olarak yaklaşık 6 milyon metreküp yakacak odun satılmaktadır. Bu yakıtın açığını gidermek ve yakacak odun hasadı için mevcut kapasiteyi korumak gerekmektedir. Nitekim bu durumda ormancılık ve yakıt işletmeleri göz önüne alınarak yeni üretim tesisleri oluşturulmalıdır.²⁴⁸

Önemli bir diğer yerel yakıt türü belediye atıklarıdır. Bu tür yakıtlar kaynakları özellikle ısıtma amaçlı kullanılmaktadır.²⁴⁹ Nitekim bu yakıt türlerini yakıt ve enerji dengesine dahil etmek ve aynı anda çevre sorunlarını çözmek için koşullar yaratmak gerekir. Ancak merkezi olmayan tüketiciler odun ve tarımsal atıkları da kullanabilmektedir.

Rusya yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımındaki gecikmenin üstesinden gelmek, gelecek nesiller için tükenmiş fosil yakıt stoklarını korumak, elektrik şebekelerinden uzak yerleşimlerin enerji arzını önemli ölçüde iyileştirmek ve ayrıca ekolojik gergin alanlardaki çevresel durumu iyileştirmek için "Yenilenebilir enerji kaynakları hakkında" federal yasa çıkarmıştır. Rusya Federasyonu tarafından ilgili kanunun geliştirmesi ve kabul edilmesiyle torf ve odun yakıt stoklarının oluşturulması için hükümet desteğinin sağlaması gerekmektedir.²⁵⁰

3.6.Rusya Enerjisi'nin UPE'de Değerlendirilmesi: Putin Dönemi

Uluslararası enerji sorunlarının küresel doğası ve artan politikalaşması, Rus yakıt ve enerji tesislerinin küresel enerji sistemindeki nesnel olarak varolan durumu ve enerji faktörü Rus dış politikasının temel amaçları olarak bilinmektedir.

Putin cumhurbaşkanı olduğunda ülkenin enerji politikasını tanımlayan iki ayrı belge hazırlandı. Bu belgelerin ilki 2020 yılına kadar Rusya'nın Enerji Stratejisini diğeri ise Rusya'nın 2030'a Kadarki Dönem Enerji Stratejisini belirlemektedir. İlk belge 1995 yılında kabul edilen 2010'a Kadar Dönem Rusya'nın Enerji Stratejisi belgesinin yerini alması amaçlanmıştır. 2020 enerji stratejilerini belirleyen ilk belge 2000'de, ikinci belge ise Eylül

²⁴⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.105.

²⁴⁹ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.106.

²⁵⁰ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.106.

2003'te ortaya çıkmıştır. Bu stratejik belgeler sadece petrol ve gaz değil aynı zamanda kömür ve hidroelektrik enerjiyi de kapsamaktadır.²⁵¹

Putin ilk başkanlık döneminde değiştirilmiş olan petrol ve gaz sektörlerinden sorumlu blokları bir bütün olarak tekrar modernize etti. Enerji sektörü reformunu inkar sorunları ile hızlandırmaya çalıştı. Ancak Ağustos 2004'te petrol ihracat tarifesi pazar faktörlerine karşı daha duyarlı olması için değiştirildi. Bu planlar Mart ayında açıklandığında Maliye Bakanı Alexei Kudrin tarifenin değiştirilmesinin Rus hazinesine günde 10 milyon dolar ek net gelir getireceğini belirtti. Nitekim bu yeniliğin sağladığı gelirin başlangıçta planlanandan çok fazla olduğu açıktır.²⁵²

Putinin petrol ve doğal gaz vergilerini artırma vaadi ihracat vergilerindeki değişikliğe neden oldu. Nitekim bu durumla Rus bütçesinin gelir tabanı artmış olsa da bu durum ne yeni politikaya ne de diğer yasalar bağlamında gerçek bir yatırım stratejisi oluşturulmasına hizmet edemediği görülmektedir. Devlet denetiminin artış Rus özel petrol endüstrisi tarafından bir miktar korkuyla algılandı. Bunun sonucu hem ihracata yönelik büyük petrol şirketlerinin hem de Rus hükümetinin kazancı beklenmedik derecede yüksek dünya petrol fiyatları tarafından hafifletildi.²⁵³ Ancak bu durum kısmen Tatneft ve Bashneft (kısmen Tataristan ve Başkurtistan hükümetleri tarafından sahip olunan) gibi yerel yönetimlerin sahip olduğu şirketler de dahil olmak üzere daha küçük Rus üreticilerinin şikayetlerini ortadan kaldıramadı. Rusya'nın iç pazarına yönelen bu firmalar artan dünya petrol fiyatlarından yeterli tazminat almadan toprak altı kaynaklarının sömürülmesine ilişkin vergideki artıştan özellikle etkilenmiştir.²⁵⁴

Yukarıda belirtilenler gibi küçük firmaların aksine, özel Rus petrol şirketleri (Batılı ve diğer yabancı yatırımcıların yanı sıra) lisanslama sürecindeki değişikliklere diğerlerinden daha fazla endişe duymaktadır. Bu şirketler vergi yükünü düzene sokan ve sınırlayan, aynı zamanda yeni üretim paylaşım anlaşmaları yapma umutlarının sonunu belirten vergi

²⁵¹ N. V. Mironov, **Mejdunarodnaya Energetičeskaya Bezopasnost: Učeb Posobie**, Moskova, MGİMO Universitet, 2003, s.23.

²⁵² Mironov, s.23.

²⁵³ V. Vagin Kostiantyn, **Russian Energy Policy Vis-a-Vis Europe: Natural Resources As a Means of Foreign Policy**, Bitirme Tezi, California: Naval Postgraduate School, 2012, s.26.

²⁵⁴ Kostiantyn, s.26.

yapısındaki değişiklikler konusunda zaten endişeli oldukları görölmektedir. Ve bu da, Rusya'daki hidrokarbon yataklarının geliştirilmesi alanındaki en büyük uzun vadeli projelerin uygulanmasına ilgi duyan veya katılan firmaların potansiyel karlarının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Özel yatırımcılar açısından en endişe verici durum Rus hükümetinin Rus yasalarına uymayan bazı lisansları iptal etmeye başlaması olmuştur.²⁵⁵

Putin ilk başkanlık dönemine devlete ait enerji şirketlerinin yeniden yapılandırılmasıyla başlamışsada, ikinci dönem için yeniden seçildikten sonra ülke çapında baskın bir devlete ait enerji şirketi oluşturmaya çalışarak çok daha ileri gitmiştir. Nitekim Putin doktora tezinde, kamu sektöründeki şirketlerin tanımlanan finansal-endüstriyel gruplar olarak faaliyet göstermesini istiyordu.²⁵⁶

Putin Rus petrol ve doğal gazının ülkenin dış politikasındaki rolünü en üst düzeye çıkarmayı planlıyor. ABD ile bir enerji ortaklığı, Japonya ve Çin ile ve aynı zamanda Batı Avrupa hükümetleri ve firmaları ile yakın işbirliği için çaba gösteriyor. Ancak bu çaba Rus petrol ve gaz endüstrisinde işleri düzenledikten sonra mümkün olacaktır. İşbirliği eğilimi Putinin ikinci görev döneminde yoğunlaşacaktır. Çünkü Putin Batı ile ancak Rusya'nın stratejik çıkarlarının uygun olduğundan emin olursa işbirliği yapacaktır.²⁵⁷

Putin'in doğal kaynakların geliştirilmesindeki öncelikleri çoğu Batı liderinin öncelikleri ile aynı değildir. Çünkü bu alandaki kamu menfaatlerinin bireylerin ve özel işletmelerin menfaatlerine üstün gelmesi gerektiğine inanmaktadır. Buna ek olarak, serbest bir Pazarın dış politikanı yönlendiremeyeceğine inanmaktadır.²⁵⁸

Günümüzde dünya gelişim dinamiklerinde köklü değişiklikler yaşanıyor. Dünya deneyiminin gösterdiği gibi, sanayileşme aşamasında maksimum ekonomik ve enerji büyüme oranları görölmektedir. Endüstri sonrası kalkınma aşamasına geçişte, enerji tüketiminin büyüme hızı keskin bir şekilde azalır. 1970'lerde gelişmiş ülkelerde endüstriyel gelişme aşaması sona erdi ve gelişmekte olan ülkelerde, en geç 2030'da tamamlanacaktır. Savaş sonrası yıllarda (1950-1970) gelişmiş ülkelerde maksimum GSYİH ve enerji tüketimi

²⁵⁵ Kostiantyn, s.27.

²⁵⁶ Vladimir Putin I Neftyanaya Politika Rossii, Erişim (10.05.2020).

²⁵⁷ Vladimir Putin I Neftyanaya Politika Rossii, Erişim (10.05.2020).

²⁵⁸ Mironov, s.27.

oranlarına ulaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde enerji tüketiminin büyüme oranındaki zirve 2000'li yıllarda daha da hızlanmıştır.²⁵⁹

2000'li yıllarda gelişmiş ülkelerde enerji devriminin ön koşulları oluşmaya başladı. Bunun sonucu Rusya'nın dünyadaki uzmanlaşmasının temeli olan hammadde ve enerji talebi daha yavaş büyüyecek, daha sonra durgunlaşacak ve son olarak azalacaktır. Küresel fosil yakıt tüketimindeki durgunluk kaçınılmaz olarak bu tür enerji taşıyıcıları için fiyatlarda derin ve istikrarlı bir düşüşe yol açacaktır. Bu durumun sonunda rekabet özellikle Avrupa gaz piyasasında keskin bir şekilde artacaktır.²⁶⁰

Rusya ekonomisi büyük ölçüde hidrokarbon ihracatına bağımlıdır. İhracat petrol, petrol ürünleri ve doğal gazın yapısında % 70'e kadar, bütçe gelirleri yapısında ise % 50'ye ulaşmaktadır. Rusya'nın dünyadaki statüsü, ülkenin hidrokarbon ihracatçısı ("enerji süper gücü") rolüne dayanmaktadır.²⁶¹

Rusya 2020'den daha geç olmamak üzere hidrokarbon fiyatlarındaki düşüşten kaynaklanan yeni bir krizle karşı karşıya kalacaktır.²⁶² İlk olarak, ticaret dengesi kökten değişecektir.²⁶³

İkinci olarak, ticaret dengesindeki bir değişiklik, Rusya Merkez Bankası'nın tüm para politikasının yeniden yapılandırılmasını gerektirecektir. Yabancı sermaye girişi (çeşitli şekillerde: borç verme, yatırım vb.) ödemeler dengesinin hem cari hem de sermaye hesaplarını dengelemek için kritik hale gelirken, Rusya'nın yatırım çekiciliği düşecektir. Olumlu bir ticaret dengesinden negatif bir dengeye geçiş kaçınılmaz olarak rublenin derin ve uzun süreli devalüasyonu ile birlikte olacaktır.²⁶⁴

Üçüncü olarak, bütçe sisteminin konumu kökten değişecektir. Petrol ve gaz gelirlerindeki uzun vadeli düşüş göz önüne alındığında, devlet rezervleri 2-4 yıl içinde harcanacaktır. Emeklilik Fonu sorunu özellikle nüfusun demografik yapısındaki bozulma

²⁵⁹ O. V. Eremenko, **Energetičeskaya Startegiya Rossii i Analiz Dinamiki Dobiçi Uglya**, Moskovskiy Gosudarstvenniy Gorniy Universitet, 2006, s.19.

²⁶⁰ Eremenko, s.19.

²⁶¹ Eremenko, s.21.

²⁶² S. P. Kapiça, **Paradoksı Rosta: Zakonı Razvitiya Čelovečestva**, Moskova, 2010, s.44-60.

²⁶³ Kapiça, s.44-60.

²⁶⁴ Kapiça, s.44-60.

nedeniyle akut olacaktır. Kronik olarak bütçe açığı koşullarında üç karar oluşacaktır: hükümet harcamalarının azaltılması; vergi yükünde artış; uzun vadeli devlet borçlanma programının uygulanması. Bu üç kararın her birinin önemli dezavantajları vardır.²⁶⁵

2020'lerin krizi 2008 krizine benzeyecektir. Ancak krizin süresi nedeniyle ne devlet ne ticaret ne deki nüfus daha önce birikmiş rezervleri kullanarak krizi bekleyemeyecektir. Çünkü kriz süreci ulusal ekonomi üzerindeki yük artıracaktır.²⁶⁶

2020 krizinin üstesinden gelmek iki görevi uygulamak gerekecektir. İlk olarak, Rusya ekonomisinin enerji ithalatına bağımlılığını azaltmak lazımdır. Bu ihracat, sanayi ve ekonominin çeşitlendirilmesini gerektirmektedir. İkinci olarak, 2020'lerin ilk yarısında bir dizi yapısal reformun uygulanması gerekmektedir. Bu durumun oldukça derin ve acı verici değişiklikler içermesine rağmen modernizasyon için fırsat penceresini kullanmak lazımdır.²⁶⁷

2000'li yıllarda Rusya'daki sanayi sonrası enerji alanlarının hiçbiri yeterli gelişme göstermemiştir. Ancak Rusya, sanayi sonrası enerji sektörü yaratma ve petrol sonrası döneme uyum sağlama zorluğuyla karşı-karşıya kalmıştır. Bunun sonucu gelişmiş ülkelerde teknolojik boşlukta daha fazla artış olması kaçınılmazdır ve bu da daha yüksek maliyetlere yol açacaktır. Nitekim ekonominin modern kesimleri güvenilir, esnek olmayan ve verimsiz enerji arzı koşullarında var olmayacaktır.²⁶⁸

Ekonomiye yönelik ana tehdit olarak Rusya'nın endüstriyel enerji sektöründeki maliyetlerinin sürekli artması gösterilmektedir. Nitekim bu süreç bir dizi faktöre bağlıdır. Bir yandan, başta devlet olmak üzere birçok şirketin ve enerji sektörünün düşük verimliliği önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan, maliyetlerdeki artış büyük ölçüde ekonominin yüksek enerji yoğunluğundaki objektif faktörlere, altyapının bozulmasına, kural olarak yeni gelişme ihtiyacına ve uzak mevduatlara vb. bağlıdır.²⁶⁹ Şu anda, Rusya'daki nihai enerji malları ve hizmetlerinin fiyatları dünya fiyatlarına yaklaşıyor veya zaten aşmış durumdadır.

²⁶⁵ Kapiça, s.44-60.

²⁶⁶ N. K. Kuriçev, **Model Energetičeskogo Razvitiya Rossii: Vizov i Vozmojnosti**, Vıpusk 3, 2011, s.132.

²⁶⁷ Kuriçev, s.132.

²⁶⁸ Kuriçev, s.133.

²⁶⁹ R. Yu. Boldıreva, **Strategiya Effektivnogo İspolzovaniyam Mineralno-Sırevoy Bazı Regina**, 2008, s.243.

Nitekim birçok ülke için önemli enerji projesi ve programı geliştirmek çok pahalıdır. Bu proje ve programlara petrol ve gaz boru hatlarının inşası; üretim programları; elektrik enerjisi endüstrisinde üretim kapasitelerinin oluşturulması; yeni alanlar için geliştirme programları (Yamal, raf, Kuzey Kutbu, Doğu Sibiry ve Uzak Doğu) dahildir.²⁷⁰ Sonuç olarak, ekonomi bir taraftan enerji arzı için yüksek ve sürekli artan maliyetlerle, diğer taraftan ise düşük ciro ve yavaş (ve bazı durumlarda sorunlu) geri ödemeli yatırımlar için büyük fonların çeşitlendirilmesiyle karşı karşıyadır.

Rusya büyük enerji kaynakları rezervlerine, enerji sektöründe sağlam bir sanayi tabanına ve altyapıya ve ayrıca gerekli entelektüel potansiyele sahiptir. Ayrıca küresel enerji konularının enerji kaynaklarının net ithalatçısı olan Rusya en gelişmiş ülkelerin üye olduğu G8'e üyedir. Aynı zamanda Rusya Federasyonu (RF) istikrarlı bir fon akışıyla ilgilenen önde gelen enerji kaynakları ihracatçılarından biridir.²⁷¹

Önemli hidrokarbon rezervlerine sahip olan ve enerji kaynaklarının en büyük üreticisi ve ihracatçısı Rusya Federasyonu küresel enerji süreçlerinde geri dönüşü olmayan bir şekilde yer almaktadır. Bölgesel ve küresel enerji piyasalarında artan rekabet dinamikleri, etkili dış politika araştırması ve transit ulaşım iletişiminin çeşitlendirilmesi enerji kaynaklarının üreticileri ve tüketicileri için güvenilir ortaklıkların kurulmasını gerektirmektedir.²⁷²

Rusya GSYİH'nın ana kaynağı olarak enerji ihracatı gösterilmektedir. Bu nedenle Rusya enerji diplomasisinin önemli bir görevi ulusal ekonomisini arttırmak olacaktır. Ayrıca ülkenin jeopolitik etkisi bu süreç için istikrarlı koşullar sağlamaktır. Etkili enerji diplomasisi aşağıdaki faktörleri dikkat aldıkta Rusya'nın dünya sahnesindeki konumunu güçlendirmeye gerçekten yardımcı olabilir.²⁷³

²⁷⁰ Boldireva, s.243.

²⁷¹ V. Buşuev, P. Bezrukih, **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030 goda i ee Prioriteti**, Kabeli i Provoda, No 3 (322), 2010, s.10-13.

²⁷² Buşuev & Bezrukih, s.10-13.

²⁷³ Značimost Energetičeskogo Faktora vo Vneşney Politike Sovremennoy Rossii, <http://lawinrussia.ru/content/znachimost-energetičeskogo-faktora-vo-vneshney-politike-sovremennoy-rossii>, Erişim (07.03.2020).

İlk olarak Rusya'nın enerji sektöründeki diplomatik ilişkilerinin gelişimi bir bütün olarak uluslararası politikalarla yakından iç-içe geçmiştir. Modern Rus dış politikasında hidrokarbonların ihracatı ve geçişi Rusya'nın ulusal güç ve dünya sahnesindeki konumunun bağlı olduğu sistemi oluşturan bir faktör haline dönüşmüştür. Sonuç olarak bu faktörün etkisi altında ülkenin ulusal çıkarları bir bütün olarak enerji diplomasisi alanında büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu durum Rus dış politikasına önemli bir stratejik yön vermektedir.²⁷⁴

İkincisi dış etkenlerin etkisi altında Rusya Federasyonu dış enerji politikasına verilen vurguyu netleştirme ihtiyacı ile karşı karşıyadır. Çok sayıda uluslararası ve ulus ötesi örgütün işleyişinde doğrudan rol alan Rusya, kendi kontrol alanı olduğunu düşündüğü bölgelerde siyasi ve ekonomik sınırlama hakkını kendi elinde tutmaktadır. Aynı zamanda bölgesel düzeyde ana odak noktası olan Avrupa Birliği ile enerji diyalogunu geliştirmektedir. Sonuç olarak Rusya, boru hattı diplomasisini Avrasya'nın siyasi alanı üzerindeki etkisini sürdürmek ve genişletmek için bir araç olarak kullandığı görülmektedir.²⁷⁵

Rusya enerji politikasının kavramsal temellerinin oluşumu 2000'li yılların başından beri devam etmektedir. 2009 yılında yeni dış politika zorlukları ve Rusya'nın dünya enerji ticaretindeki rolünün güçlendirilmesiyle ilgili konular dikkate alınarak 2030 yılına kadar Rusyanın enerji stratejisinin belirleyecek yeni strateji kabul edilmiştir.²⁷⁶

Küreselleşmenin gelişmesi ve ülkelerin ekonomik kalkınma düzeyindeki gereksinimi uluslararası ekonomik ilişkiler ve dış politika üzerinde bir bütün olarak giderek artan bir etki göstermektedir. Kapsamlı analiz öncelikle Rus ekonomisinin verimliliğini ve güvenliğini artırmak için dış politika faaliyetleri için alanlar, yöntemler ve fırsatları belirlemek için pratik değerdedir.²⁷⁷

Enerji faktörü Rusya'nın birkaç devletle ikili dış politikasında ve dış ekonomik ilişkilerinde belirgin bir şekilde büyük rol oynamaktadır. Nitekim Rusya Federasyonu

²⁷⁴ Znaçimost Energetičeskogo Faktora vo Vneşney Politike Sovremennoy Rossii, Erişim (07.03.2020).

²⁷⁵ Znaçimost Energetičeskogo Faktora vo Vneşney Politike Sovremennoy Rossii, Erişim (07.03.2020).

²⁷⁶ Znaçimost Energetičeskogo Faktora vo Vneşney Politike Sovremennoy Rossii, Erişim (07.03.2020).

²⁷⁷ Jiznin(2005), s.130-133.

birçok ülke arasında hem bölgesel hem de küresel düzeylerde devlet ve çok taraflı ekonomik işbirliği çerçevesinde ilişki vardır.²⁷⁸ Bundan dolayı Rusya Federasyonu'nun dış politika doktrininin öncelikleri arasında enerji diplomasisi çok önemlidir.

Rusya Federasyonunun dış politikasında ve tüm alanlarında güvenliğinin sağlanması açısından enerji konularına gösterilen dikkat yakıt ve enerji kaynaklarının potansiyeli ile belirlenmektedir. Nitekim bu durum Enerji Güvenliği Doktrinine göre Rusya'nın ulusal hazinesidir. Dünya petrol rezervlerinin %16'sının, kömürün %24'ünün, doğal gazın %40'nın Rus topraklarında olduğu bilinmektedir. Fosil yakıt kaynakların ihracatı tüm Rus ihracatının yaklaşık % 54'ünü oluşturmaktadır. Buna ek olarak fosil yakıt kaynakları Rusya için ciddi bir bütçe oluşturma kaynağıdır.²⁷⁹

Rusya ekonomisinde yakıt ve enerji tesislerinin rolü göz önüne alındığında ülkenin enerji diplomasisi alanındaki dış politikasının temel ve kılavuz ilkeleri hakkında bir dizi temel kavramsal belge geliştirilmiştir. Bu belgeler arasında Rusya'nın 2020 yılına kadar enerji stratejisini belirleyecek Enerji Güvenliği Doktrini ve Rusya'nın Enerji Stratejisi yer alıyor.²⁸⁰

Enerji Güvenliği Doktrini Rusya'nın enerji istikrarı ve güvenliği hakkında bilgileri hem iç hem de dış politikalarına yansıtan ilk kavramsal belgelerden biridir. Bu belge Rusya Federasyonu Yakıt ve Enerji Bakanlığı tarafından başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere diğer ilgili yürütme organlarının aktif katılımı ile geliştirilmiştir. Bu belge 27 Şubat 1998 tarihinde Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Ekonomik Güvenlik Komisyonlararası Ekonomik Komisyonu tarafından gözden geçirilmiş ve kabul edilmiştir. Doktrin "Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Kavramının, Rusya Federasyonu Ekonomik Güvenlik Devlet Stratejisinin ve Rusya'nın Enerji Stratejisi" nin temel hükümlerini geliştirir ve somutlaştırır. Enerji güvenliği devletin ve vatandaşların hayati çıkarlarını Rusya'nın egemenliğinin

²⁷⁸ Jiznin(2005), s.130-133.

²⁷⁹ Jiznin(2005), s.130-133.

²⁸⁰ A. Yanovskiy, V. Saenko, **Energetičeskaya Strategiya Rossi, Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossi, Moskova, Mejdunarosnyy Institut Toplivno Energetičeskogo Kompleksa – MGIMO, 2003, s.7-35.**

korunması, topraklarının bütünlüğü ve anayasal sistemin temellerinin dokunulmazlığını sağlayan faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.²⁸¹

Doktrin enerji güvenliği için meydana gelen tehditlerin kaynağını iç ve dış olarak alt bölümlere ayırıyor. Belgenin geliştiricilerine göre dış tehditler arasında yakıt ve enerji kaynakları için dengesiz dünya fiyatları, bazı ülkelerin pazarlarda Rus enerji kaynaklarına karşı ayrımcılık yapmak için aldığı önlemler, birçok devletin tarife ve tarife dışı yakıtların geçişi ile ilgili kısıtlayıcı eylemleri, ülkedeki yetkisiz yerli enerji ürünlerinin seçimi transit ülkeler, yurtdışındaki hidrokarbon gelişimi alanlarında Rus sermayesinin çıkışına aktif ve pasif muhalefet vb. yer almaktadır.²⁸²

Enerji güvenliğinin sağlanması devletin ayrıcalığı olarak ilan edilmelidir ve hükümetin tüm seviyelerinde birleşik bir devlet politikasıyla sağlanmalıdır. Doktrin Rusya'nın her alanda ve her yerde (BDT ülkeleri, Avrupa, Güney ve Güneydoğu Asya, Uzak Doğu) enerji güvenliğini sağlamak için enerji sektöründeki stratejik ve jeopolitik çıkarlarını açıklamaktadır. Enerji güvenliğinin bir unsuru olarak bu bölgelerin ülkeleriyle istikrarlı siyasi ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesi çok önemlidir.²⁸³ Buna ek olarak doktrin yerli ve yabancı politikanın yanı sıra sosyoekonomik gerçeklerdeki hızlı değişim ve yeni tehditler olasılığı göz önüne alındığında Rusya'da enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik görevlerin eklenmesini ve iyileştirilmesini sağlar.

Rusya Federasyonu tarafından 2020 yılına kadar Rusya'nın enerji stratejisini belirleyecek belge geliştirildi. Bu belge ülke enerji sektörünün iç ve dış politika açısından gelişmesi için olan yönergeler içeriyor. Aynı zamanda enerji sektöründe ortaya çıkan iç ve dış durumları, bu sektörün Rusya Federasyonu'nun ekonomik alanının birliğini sağlamada artan rolünü, enerji piyasalarının küreselleşmesini sağlamada devletin uzun vadeli enerji politikasının amaçlarını, hedeflerini ve ana yönlerini belirleyen kavramsal ve pratik bir belgedir.²⁸⁴

²⁸¹ Yanovskiy & Saenko, s.7-35.

²⁸² Yanovskiy & Saenko, s.7-35.

²⁸³ İğumnov, s.56.

²⁸⁴ Rodin, s.35-38.

Rusya'nın enerji stratejisini bir enerji diplomasisi aracı olarak analiz edersek Rusya Federasyonu'nun temel hedeflerinden birkaçı dış risk faktörlerinin etkisinin azaldılması ve kriz durumlarının dünya enerji piyasalarında gelişmesini önleyerek ekonomik güvenliğinin en önemli bileşeni kendi enerji güvenliğini sağlamasıdır.²⁸⁵ Nitekim önemli bir diğer görev yakıt ve enerji ürünleri ihracatının coğrafi yapısının çeşitliliğini dikkate alarak devletin ihracat potansiyelini korumaktır.

Enerji stratejisi Rus yakıt ve enerji tesislerinin geliştirilmesi alanındaki dış politikaya özellikle dikkat etmektedir. Çünkü Rusya Federasyonu'nun dış enerji politikası enerji sektöründe dış ticarete ayrımcı olmayan bir dış ticaret rejimi sağlamalıdır. Nitekim Rusya'nın DTÖ'ye katılımı yerli enerji şirketlerinin dış enerji piyasalarına, finansal piyasalara, gelişmiş enerji teknolojilerine erişimini kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda bu durum RF'nin dünyadaki enerji piyasalarındaki konumunun korunmasına ve güçlendirilmesine yardımcı olacaktır. Rusya'nın stratejik hedefi onun küresel petrol piyasasının yanı sıra bitişik gaz piyasalarındaki konumunu güçlendirecektir.²⁸⁶ Nitekim bu durum Rusya'nın 2020'ye kadar olan dönemde yeni bir faktörü olacaktır.

Rusya'nın enerji stratejisi:²⁸⁷ *"Avrupa ve Asya'nın komşu bölgelerinde birleşik enerji ve enerji nakil altyapısının oluşturulması, uluslararası enerji nakil sistemlerinin geliştirilmesi ve enerji taşıyıcılarının ayrımcı olmayan geçişi anlamına geliyor"*. Bu amaçlar için Avrupa Enerji Şartı Antlaşmasının hükümlerine ve diğer çok taraflı ve ikili uluslararası anlaşmalara uymak özellikle çok önemlidir.

Rusya'nın enerji sektöründeki uluslararası faaliyetleri aşağıdaki alanlarda gerçekleştirilmelidir:²⁸⁸

- *Yakıt ve enerji kaynaklarının ihracatı;*
- *Diğer devletlerin topraklarındaki kalkınma;*

²⁸⁵ Rodin, s.35-38.

²⁸⁶ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.114-118.

²⁸⁷ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.114-118.

²⁸⁸ Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020, s.114-118.

- *Yabancı ülkelerin iç enerji piyasalarındaki varlığının pekiştirilmesi, enerji kaynaklarının bir dağıtım ağı ve enerji altyapısının nesneleri arasındaki ortak mülkiyet;*
- *Bitişik elektrik güç dernekleri ile paralel çalışma organizasyonu;*
- *Enerji kaynaklarının geçişi.*

Yakıt ve enerji tesislerinin Rus ekonomisindeki rolü ve enerji güvenliğini sağlama ihtiyacı göz önüne alındığında Rus çıkarları, yurtdışındaki Rus enerji şirketlerinin kapsamlı diplomatik korunmasının uygulanması ve Avrupa Birliği, ABD, diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla özellikle OPEC ile aktif bir enerji diyalogu sayesinde ülkenin dış politikası için yeni yönler veya yönergeler belirlenebilmektedir.²⁸⁹

Yakıt ve enerji sektöründe lider bir devlet olan Rusya küreselleşme, entegrasyon ve dünya ekonomik ilişkilerinin uluslararasılaşması gibi ulusal ekonominin gelişimini ciddi şekilde etkileyebilecek akışlara odaklanmaya çalışıyor. Rusya Federasyonu'nun gelecekte bu akışlarda yer alması onun dünya enerji piyasalarındaki yerini ve rolünü devlet ekonomisinin gelişiminde kilit faktörler olarak değerlendirilmektedir.²⁹⁰

Enerji ihracatının çeşitlendirilmesi ve yüksek kalitede yeniden yapılandırılması Rus petrol ürünlerinin ihracat yapısındaki payının artması için önemlidir. Nitekim enerji politikasının hükümlerinin uygulanmasına uygun olarak dış politikanın uygulanması ulusal enerji güvenliğini sağlanmasında kilit bir faktör olmalıdır.²⁹¹

Rusya'nın uluslararası enerji güvenliğini sağlamaya yönelik en büyük katkısı kaynakların çıkarılması, taşınması ve uluslararası kaynakların bu kaynaklar için istikrarı vb. gibi konular dahildir. Teknolojik segment değerlendirilecek olursa, şu anda teknoloji

²⁸⁹ A. E. Lixaçev, **Ekonomişeskaya Diplomatiya Rossii, Novie Vizovı I Vozmojnosti v Usloviyax Globalizaçii**, Moskova, 2006, s.293-294.

²⁹⁰ Lixaçev, s.293-294.

²⁹¹ Lixaçev, s.293-294.

faktörlerin Rusya'nın içindeki rolü önemsizdir. Rus enerji diplomasisinin öncelikleri teknolojik faktörlerden ziyade hammaddeler tarafından belirlenmektedir.²⁹²

Enerji sektöründeki işbirliği Rusya-AB zirvelerinde 2000 yılından bu yana Rusya ve Avrupa Birliği liderlerinin ilgi odağı olmuştur. Bu toplantılarda enerji konuları tartışılırken, ortaklığın modernizasyon faaliyetlerinin pratik yönleri dikkate alınmıştır. Ortaklık çerçevesinde bu tür bir işbirliği enerji verimliliğini artırmak ve enerji tasarrufu alanındaki durumu iyileştirmek için Rus liderlik planlarıyla bağlantılı olarak büyük fırsatlar yaratmaktadır.²⁹³

Karşılıklı enerji güvenliğinin teknolojik yönleri 2050 yılına kadar Rusya ve AB arasında enerji işbirliği için bir yol haritası hazırlamada ve Rus ve Avrupalı uzmanların çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır.²⁹⁴

Enerji sektöründe Rusya için Avrupa yerli enerji kaynakları için geleneksel ve en büyük pazar olarak ana ortak olmaya devam ediyor. Genel olarak bugün Rusyanın AB ile enerji ortaklığı istikrarlı bir şekilde gelişmektedir. Avrupa Rus petrol ve petrol ürünleri ihracatının yarısından ve gaz ihracatının %60'ından sorumludur. 2002 yılında Rus petrolünün AB ülkelerine teslimat hacmi %16,8 artmıştır. Bunun sonucu Rusyanın BDT dışı ülkelere yapılan ihracatı toplam %4,9 oranında artmıştır. Sonuç olarak AB yerli petrol ve gaz şirketleri için giderek daha önemli bir ihracat pazarı haline geliyor ve bu ihracattaki payı giderek daha da artacaktır.²⁹⁵ Bu bağlamda Rusya Haziran 2003'te Rusya Federasyonu Başkanı'nın stratejik önem kazandığı Kuzey Avrupa Gaz Boru Hattı'nın (NEGP) inşaatını başlatıldı ve İngiltere Başbakanı T. Blair ile bir işbirliği muhtırası imzalanmıştır. NEGP projesiyle birlikte Rus gazının Avrupa'ya ihraç edilmesi için yeni rota oluşturulmuştur. Projenin uygulanması ihracat akışlarının çeşitlendirilmesini ve Rusya ile Baltık bölgesi ülkelerinin gaz iletim şebekelerinin pan-Avrupa gaz şebekesine doğrudan

²⁹² Petrov, s.30.

²⁹³ Petrov, s.31.

²⁹⁴ Petrov, s.31.

²⁹⁵ Energetičeskaya Diplomatiya i Vneşnyaya Politika Rossii, <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/energetičeskaya-diplomatiya-vneşnyaya-24485.html>, Erişim (01.04.2020).

bağlanmasını mümkün kılması hedeflenmektedir.²⁹⁶ NEGP'nin ayırt edici bir diğer özelliği ülke risklerini ve Rus gazının taşınma maliyetini azaltan ve aynı zamanda ihracat teslimatlarının güvenilirliğini artıran transit devletlerin olmamasıdır. Sonuç olarak Rus dış enerji politikası için önemli konular bu yönle ilişkilidir. Bu tür konular elbette Enerji Şartı ve Avrupa gaz piyasasının serbestleştirilmesi için çok önemlidir.²⁹⁷

Enerji alanında Avrupalı ortaklar Rusya'nın kesintisiz enerji kaynaklarının AB'nin enerji güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağına inanıyorlar. Rusya için AB ile enerji işbirliği, enerji teknolojilerini ve yatırımlarını çekmek için ek fırsatlar anlamına gelmektedir.²⁹⁸ Buna ek olarak, Rusya'nın birçok Avrupa ülkesinde iş ve devlet arasında dengeli bir etkileşim deneyimini yakıt ve enerji tesisleri ve ilgili endüstrilerin geliştirilmesi için kullanması çok önemlidir. Bu özellikle enerji üreten ve enerji tüketen endüstrilerin modernizasyonuna ve özellikle de modern ekipman üretiminin kurulmasını çekici kılan ekonomik ve yasal mekanizmaların oluşumuna vurgu yapmaktadır.²⁹⁹

Rusya-AB enerji diyalogunun sonucunda hem Avrupalı tüketicilerin hem de Rus enerji tedarikçilerinin çıkarları dikkate alınmış ve yerli yakıt ve enerji tesislerinin Avrupa enerji sistemine entegrasyonu sağlanmıştır. Bugün buradaki temel görevler şunlardır:³⁰⁰ *Rus yakıt ve enerji tesislerinin gelişimine yatırım yapmak, modern enerji tasarrufu için teknolojiler ve ekipmanlar üretmek, enerji üretimi ve yakıt kaynaklarının çıkarılması için çevre dostu teknolojilerin geliştirmek.* Sonuç olarak Rusya Federasyonu önümüzdeki yirmi yıl boyunca Avrupa devletleri ve tüm dünya topluluğu için istikrarlı ve güvenilir bir enerji kaynağı olmaya devam edecektir.

Rus doğal gaz ihracatının Avrupa, ABD ve Asya'daki kritik rolü ve Rus petrol ihracatının petrol piyasasındaki istikrarının gittikçe artması Rusya'nın enerji jeopolitiğindeki küresel öneminin profilini yükseltiyor. Bu nedenle Rus enerji sorunları

²⁹⁶ Energetičeskaya Diplomatiya i Vneşhyaya Politika Rossii, Erişim (01.04.2020).

²⁹⁷ Energetičeskaya Diplomatiya i Vneşhyaya Politika Rossii, Erişim (01.04.2020).

²⁹⁸ A. V. Torkunov, **Percpektivı Evraziyskoy Ekonomičeskoy İntegraçii**, Vestnik MGİMO-Universiteta, Moskova, 2013, s.9-11.

²⁹⁹ Torkunov, s.9-11.

³⁰⁰ Tatyana Romanova, **Energetičeskie Svyazi Rossii i Evrosoyuza: Problemy i Perspektivı**, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/energeticheskie-svyazi-rossii-i-evrosoyuza-problemy-i-perspe/>, Erişim (16.04.2020).

dünyanın önde gelen gücü olan ABD ile ikili işbirliğinin kapısını aralamaktadır. Nitekim iki eski rakibin çıkarları kısmende olsa çakışmaktadır. ABD enerji arzını çeşitlendirmek ve petrole olan bağımlılığından kaçınmak istemektedir.³⁰¹

2002 yılının Mayıs ayında ülkelerin cumhurbaşkanları Putin ve George W. Bush. tarafından açıklanan yeni bir Rus-Amerikan enerji diyalogunun etkili bir şekilde gelişmesi dikkat çekmiştir. İlk Rus-Amerikan enerji iş zirvesi Ekim 2002'de Houston'da ve Eylül 2003'te St.Petersburg'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar şu şekilde tasarlanmıştır:³⁰² *Yerli yakıt ve enerji tesislerin yatırımcılarının faaliyetlerini yoğunlaştırmak; ABD pazarlarında Rus petrol ve gaz şirketlerini tanıtmak için önkoşullar oluşturmak; akaryakıt ve enerji sektöründe karşılıklı yarar sağlayan işbirliği için çerçeve koşullarının geliştirilmesine katkıda bulunmak.*

Bu işbirliğinin ana alanları ise şunlardır:³⁰³ *Yakıt ve enerji sektörlerinin işleyişi için yasal çerçevenin geliştirilmesi, her iki ülkenin enerji stratejilerinin oluşturulması ve uygulanması ve Rusya ve ABD'deki ulusal elektrik sektörlerinin reformu.*

Enerji diyalogunun ilk sonuçları hakkında ortak bir açıklama 22 Kasım 2002'de St.Petersburg'de Putin ve George W. Bush. tarafından imzalandı. Özellikle Temmuz 2003'te Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk petrol partisinin ulaşması ABD'de Rus enerjisinin pazarlanması için şirketlerin kurulması ve enerji ihracatı için Rusya'da bir derin deniz limanı inşa edilmesiyle sonuçlanmıştır. İşbirliğini derinleştirmenin önemli bir örneği olarak ise ABD'nin stratejik petrol rezervine ilk yerli petrol teslimatının olması gösterilmektedir.³⁰⁴

Rus gazı dünyanın en yüksek gaz fiyatlarının sunulduğu ABD pazarına ulaşıldığında Washington ABD enerji ithalatını çeşitlendirerek stratejik hedefine ulaşacaktır ve Atlantik kıyılarına daha kısa ve daha güvenli deniz yolu açacaktır. Ancak beklenmedik bir şekilde Katrina Kasırgası ve Irak'taki savaş Moskova ve Washington arasındaki gaz diyaloguna yeni bir ivme kazandırdı. ABD bir enerji ortağı olarak Gazprom'un gelecekteki 20 milyar dolarlık Shtokman LNG projesi için çok önemlidir. Çünkü bu proje ABD'ye sadece gerekli

³⁰¹ O Sovremennoy Energetičeskoy Politike Rossii, Erişim (23.08.2019).

³⁰² O Sovremennoy Energetičeskoy Politike Rossii, Erişim (23.08.2019).

³⁰³ O Sovremennoy Energetičeskoy Politike Rossii, Erişim (23.08.2019).

³⁰⁴ O Sovremennoy Energetičeskoy Politike Rossii, Erişim (23.08.2019).

yatırımı getirmeyecek aynı zamanda Rusya'nın ABD gaz pazarına girmesine de yardımcı olacaktır. Nitekim Rusya Federasyonu 2005'in ilk çeyreğinde ABD petrol ithalatının sadece % 1.9'unu oluştuyordu. Sonuç olarak Rusya yeterince ucuz ve kolayca çıkarılabilir petrol olmadan ABD petrol piyasasında önemli bir oyuncu olamaz.³⁰⁵

SSCB'nin ekonomik bağların kopmasıyla birlikte on beş bağımsız ülkeye çökmesi, bir zamanlar birleşik yakıt ve enerji tesislerinin çalışmasında ciddi aksamalara neden oldu. Her şeyden önce, yeni bağımsız devletlerin enerji sektörlerine ekipman, enerji ve elektrik alışverişinin sağlanmasındaki sorunları not etmek gerekir. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin ekonomilerinin piyasa ilkelerine zor geçişi ulusal ekonomilerinin kilit bir sektörünün enerji işleyişini ve uygulanabilirliğini etkiledi.³⁰⁶

Rusyanın dış enerji politikasında öncelikli vektörlerden biri de BDT ülkeleriyle olan işbirliğidir. Bu ülkeler hem Rusya Federasyonu enerji kaynaklarının ana tedarikçileridir hem de yakıt ve enerji tesislerinin kendi sektörlerini aktif olarak geliştiren İngiliz Milletler Topluluğu devletleri için çıkarılan hidrokarbonların geçişi konusunda Rusya'dan aslıdırlar.³⁰⁷

Petrol ve gaz sektörü Başkan Putin'in modernizasyon stratejisinde önemli rol oynamaktadır ve Rusya'nın dış ekonomik ve güvenlik politikası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Başkan Putinin üç temel dış politika hedefi vardır:³⁰⁸ *ekonomik modernleşme, küresel rekabet gücünün sağlanması ve Rusya'nın modern büyük bir güç olarak yeniden inşası*. Putin Rusyanı sağlam bir ekonomiye dayanan ve güvenilir askeri gücün desteğiyle bölgesel ölçekte büyük bir güç olarak yeniden inşa etmek istiyor. Bu nedenle Putin Rusya'nın komşuları üzerinde kontrol istemiyor bunun aksine BDT liderlerinin Rusya'nın çıkarlarını dikkate almasını istiyordu. Buna ek olarak Putin Rusya'nın dünya ekonomik sistemlerine entegre olmasını ve AB ile BDT içindeki baskın bölgesel ve güçlü bağlara sahip

³⁰⁵ Minaev, s.46.

³⁰⁶ Minaev, s.46.

³⁰⁷ V. Guseynova redaktörlüğünde, **Neftgazoviy Kompleks Rossii: Tendentsii Razvitiya (2000 – 2010 godi)**, Moskova, Krasnaya Zvezda, 2011, s.39.

³⁰⁸ V. Guseynova redaktörlüğünde, s.40-42.

ekonomik bir devlet olmasını istiyor. Özellikle Kremlin Rusya'nın enerji arz güvenliğinde oynadığı rolünü önemli bir dış politika aracı olarak kullanmak istiyor.³⁰⁹

Bugün Rusya Asya-Pasifik ve Hazar bölgelerinde, Güney Asya ve Kuzey Afrika'daki büyük enerji projelerine önem vermektedir. Bu bölgeler için kalkınma tahminleri petrol ve gaz sektörlerinde, nükleer enerji ve elektrik enerjisi endüstrisinde Rus yakıt ve enerji tesisleri için önemli beklentiler olduğunu göstermektedir.³¹⁰

Hazar bölgesindeki Rus çıkarlarını değerlendirirken, Hazar bölgesinin coğrafi konumu nedeniyle, özellikle SSCB'nin çöküşü ve bölgedeki jeopolitik dengedeki değişiklikler bağlamında Rusya için çok önemli bir stratejik öneme sahip olduğuna dikkat edilmelidir. Bu nedenle, Hazar'daki Rusya'nın temel stratejik çıkarlarından biri bölgedeki barış ve istikrarın korunması ve bölgesel ekonomik ve siyasi işbirliğinin güçlendirilmesidir. Ancak Hazar'ın enerji kaynakları ekonomik potansiyelinin sadece bir bileşenini temsil ediyor.³¹¹ Bildiğiniz gibi, Hazar'ın kuzey tarafındaki Rusların yanı sıra Kazakistan kıyılarının önemli bölgeleri biyolojik kaynaklar için önemi nedeniyle korunan alanlardır ve ekolojik dengeleri çok kırılgandır. Günümüzde Hazar Denizi'ndeki çevresel durum gittikçe daha akut hale gelmektedir ve bu durum, petrol ve gaz sahalarının araştırılması veya geliştirilmesi sırasında küçük ölçekli kazalar durumunda bile Hazar'ın kapalı doğası göz önüne alındığında önemli ölçüde bozulabilecek ve onarılamaz sonuçlara yol açabilecektir.³¹²

Moskova'nın Batı ve Japonya ile yakınlaşmasını sağlamak için farklı enerji diyalogları kullanılmaktadır. Aslında Batı ile iyi ilişkiler başkan Putin'in Rusya'nın GSYİH'sını ikiye katlama planları için gerekli olan doğrudan yabancı yatırımı çekebilir.³¹³ Ayrıca enerji politikası konusu sadece ulusal enerji tesisleri için değil Rus devletinin geleceği için de büyük önem taşımaktadır.

Rus hükümeti enerji güvenliği için ithalatçı ve ihracatçı bakış açılarının ortak noktası olarak petrol ve gaz altyapısına önem veriyor ve en önemlisi terörizm gibi enerji

³⁰⁹ V. Guseynova redaktörlüğünde, s.40-42.

³¹⁰ İğumnov, s.65.

³¹¹ İğumnov, s.65.

³¹² İğumnov, s.66.

³¹³ Kuzık & Yakoveç, s.75-77.

kaynaklarının bozulmasına yönelik diğer büyük tehditlere özel bir vurgu yapıyor.³¹⁴ Örneğin, Japonya'nın petrol ve sıvılaştırılmış doğal gaz ithalatının çoğu Orta Doğu, Avustralya ve Endonezya'dan geçmektedir. Bu ithalat coğrafyası tankerlerin potansiyel olarak dengesiz Güney Çin Denizi'nden ve kendi içinde büyük tedarik yolları için ciddi bir tehdit oluşturan son derece savunmasız Malacca Boğazı'ndan geçmesi gerektiği anlamına gelir. Burada yine Rusya tedarik kaynağı çeşitlendirmesi açısından kendini mükemmel bir ortak olarak sunuyor. Dahası Uzak Doğu'nun enerji oyunu Moskova ve Tokyo arasında siyasi uzlaşma beklentisi yaratıyor. Rusya ve Japonya arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi Rus ekonomisi ve özellikle de yabancı yatırım arayan Rus enerji sektörü için son derece önemlidir. Buna ek olarak Rusya'dan gelen petrol ve LNG gaz boru hattı Orta Doğu petrol üreten ülkelerde kaldıraç rolü oynuyor ve Tokyo'ya küçük ama etkili bir pazarlık gücü veriyor.³¹⁵

Rusya stratejik ve ekonomik çıkarlarını sağlamak, yerli ve yabancı petrol üreticilerinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamak için petrol taşımacılığında mevcut olanın genişletilmesini ve uygun maliyetli ihracat yönlerinin oluşturulmasını sağlamaktadır. Yeni ulaşım yollarının geliştirilmesine paralel olarak Rusya sadece ham petrol ve gazın değil aynı zamanda ürettikleri petrol ve gaz ürünlerinin yurtdışına tedarik edilmesi ihtiyacından yola çıkmayı tercih ediyor. Ancak ülkenin doğusundaki boru hattı ulaşım altyapısının eksikliği Doğu Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinde gelecek vadeden petrol ve gaz alanlarının gelişimini engellemektedir. Rusya Federasyonu'nun petrol taşımacılığı altyapısının geliştirilmesi için ek gereksinimler başta Kazakistan olmak üzere BDT ülkelerinde petrol transit hacmindeki artışla da belirtilmektedir.³¹⁶

Rus Enerji Stratejisi'nin 2020'ye yönelik tahminleri ulusal kalkınma politikasının ana ideolojik temelini oluşturmaktadır ve senaryolar üretim çıktısını ve Rus enerji sektörünün yatırım gereksinimlerini öngörüyor. Strateji aynı zamanda enerji ihracatını Rus dış politikasının önemli bir aracı olarak tanımlıyor ve bu ise kısa ve orta vadede ekonomik

³¹⁴ Kuzık & Yakoveç, s.75-77.

³¹⁵ Kuzık & Yakoveç, s.75-77.

³¹⁶ Meşaryakova, s.22.

kalkınma için bir araçtır.³¹⁷ Böylece enerji politikasının temel hedefleri: İhracat enerji kaynakları, Ulaşım enerjisi (çoğu durumda Orta Asya'dan Avrupa'ya), DYY'yi ulusal enerji sektörüne çekmek, Rus yakıt-enerji sektörünün yurtdışındaki arama ve üretim faaliyetlerini teşvik etmek ve Rus şirketlerinin dış pazarlardaki varlığını artırmaktır.³¹⁸

2020'deki Rus Enerji Stratejisi Rusya'nın dünya enerji piyasalarında özellikle fiyat yönetimi politikası ile ilgili kritik rolüne özel önem vermektedir. Daha da önemlisi bu strateji Batı ve Batı dışı küreselleşme ve maden zenginliği yönetim modelleri arasındaki temel ayrışmanın altını çizmektedir.³¹⁹ Bununla birlikte tamamen teorik bir Rusya yönelimli gaz karteli bile dünya gaz piyasalarında tekel gücü iddia edemeyecektir. Erişilebilirlik, petrol ve gaz rezervlerinin maliyeti ve yedek kapasitenin mevcudiyeti ülkenin enerji gücünü belirlemektedir. Rusya'nın enerji süper gücü statüsü esas olarak ülkenin kaynak tabanını yenilemek isteyen uluslararası petrol üreticileri için çok cazip olan büyük petrol ve gaz potansiyeline dayanmaktadır.³²⁰ Bu nedenle Rusya'nın enerji kaynak tabanı, yatırım potansiyeli, bu alandaki ana aktörleri ve enerji altyapısı konularının değerlendirilmesi Rus enerjisi ve dış politikasının kapsamlı bir şekilde anlaşılması için çok önemlidir.

Rusya ve modern bir sanayi üssü olan bir dizi ülke arasındaki ikili enerji işbirliğinin genel teknolojik yönlerini değerlendirirken, Rus enerji sektörünü modernize etmek için yabancı ve Rus iş ortaklığının kalıcı kurumlarının kendi çerçevesi içinde oluşturulmasının pratik verimliliğin önemli ölçüde daha yüksek olacağını belirtmek gerekir. Ne yazık ki, şu anda Rusya'daki yabancı ortakların ana ilgisine hammadde endüstrileri ve çeşitli ülkelerin bütçe fonlarından finanse edilen ekoloji ve enerji verimliliği alanındaki pilot projelerin uygulanması dahildir.³²¹

Rusya, dünyanın en güçlü kaynak ve hammadde tabanına, eşsiz bir coğrafi konuma ve göze çarpan endüstriyel enerji potansiyeline sahiptir. Dünyanın en büyük hidrokarbon ihracatçılarından biri olduğundan küresel ve bölgesel düzeylerde enerji arzının istikrarı ve

³¹⁷ A. Denisov, **Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossii, Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossii: Master-Klass**, Mejdunarosnyy Institut Toplivno Energetičeskogo Kompleksa(MGIMO), 2003, s. 36-44.

³¹⁸ Denisov, s.36-44.

³¹⁹ Denisov, s.36-44

³²⁰ Denisov, s.36-44

³²¹ D. V. Gonenko ve A. N. Vdovin, **İspolzovanie Potenciala Malogo i Srednego Biznesa v Reorganizaçii Toplivno-Energetičeskogo Kompleksa Rossii**, Moskova: İzdatelstvo Rusayns, 2015, s-120, s.42-44.

güvenliği büyük ölçüde Rus enerji sektörünün işleyişinin sistemik güvenilirliğine bağlıdır.³²² Aynı zamanda Rusya'nın özel konumunun küresel enerji tedarik sisteminin güvenilirliğini sağlamada önemli bir rol oynaması birkaç önkoşulun oluşmasına neden olmaktadır.

Kaynak ve hammadde tabanına ek olarak Rusya güçlü bir endüstriyel altyapıya ve ekonominin çeşitli sektörlerinde yüksek bir entelektüel potansiyele sahiptir. Büyük ölçüde devletin dünyadaki jeopolitik ve ekonomik konumlarının güçlendirilmesi gelişimlerinin hızına bağlıdır. Son beş yılda, ülkenin siyasi liderliği hammaddelerin ihracattaki payını azaltmak, ekonominin yüksek teknoloji ve bilgi yoğun sektörlerini geliştirmek ve ülkenin dünya petrol ve gaz fiyat ortamına bağımlılığını azaltmak için çaba sarf etmektedir.³²³

Enerji verimliliğinin artırılması, Rus yakıt ve enerji tesislerinin ve bir bütün olarak ekonominin enerji yoğunluğunun önemli ölçüde azaltılması 2030 yılına kadar mevcut enerji stratejisinin temel öncelikleridir. Bu stratejilerde Rus yakıt ve enerji tesislerinin teknolojik potansiyelinin geliştirilmesine büyük önem verilmektedir.³²⁴ Aynı zamanda yerli ve yabancı uzmanların genel tahminlerine uygun olarak, 2030 yılına kadar Rus ekonomisinin enerji üreten ve en çok enerji tüketen sektörlerinin teknolojik yeniden teçhizatı için 2 trilyon dolardan fazla yatırım yapılması gerekecektir.³²⁵

Dolayısıyla yukarıdakilerden de anlaşılacağı gibi Rusya'nın yakıt ve enerji tesisinin modernizasyonu için Batı teknolojileri, Çin, Japonya ve Avustralya'nın yakıt ve enerji tesisinin modernizasyon deneyiminden faydalanılması gerekmektedir. Rus endüstrisini tanıttak ve gelecekte örgütlenmesine izin verecek enerji teknolojileri alanında etkili bir uluslararası işbirliği organize edilmesi gerekmektedir.³²⁶

Şimdi küresel ve bölgesel düzeylerde jeopolitik türbülans bağlamında bazı Batılı ülkelerle bu tür uluslararası teknolojik işbirliğinin Rusya'nın uyguladıkları anti-yaptırımlar

³²² Gonenko ve Vdovin, s.42-44.

³²³ Gonenko ve Vdovin, s.42-44.

³²⁴ V. Germanoviç ve A. Turilin, **Alternativne İstočniki Energii, Praktičeskie Konstrukcii po İspolzovaniyu Energii Vetra, Solnça, Vodi, Zemli, Bimassi**, Moskova: Nauka i Texnika, 2011, s-320, s.76.

³²⁵ Germanoviç ve Turilin, s.76.

³²⁶ Germanoviç ve Turilin, s.76.

nedeniyle zor olduğu açıktır.³²⁷ Bununla birlikte yaptırım uygulamayan ülkelerle uluslararası düzeyde etkili uluslararası işbirliği organize edilmektedir. Nitekim bu görevlerin uygulanması büyük ölçüde Rusya'nın enerji diplomasisinin doğasına ve Batılı ülkelerin jeopolitik ve ekonomik çıkarları arasında makul bir uzlaşma bulma yeteneklerine bağlı olacaktır.³²⁸

Rusya'nın enerji diplomasisinin şu andaki ana görevi, Rusya'nın enerji teknolojileri alanındaki uluslararası işbirliğini gelişmiş ülkelerle organize edilmektedir. Bunun nedeni, hammaddeyi ziyade teknolojik faktörlerin dünya enerjisinde ve uluslararası ekonomik ilişkilerde daha önemli bir rol oynayacağıdır. Ancak Rusya'nın yakıt ve enerji teknolojilerinin ve ilgili endüstrilerin gelişimine daha fazla dikkat etmesi önemlidir.³²⁹ Sonuç olarak Rus karşıtı yaptırımların Rus yakıt ve enerji tesisinin modernizasyonu üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu açıktır ve bu nedenle ilk aşamada ithalat ikame politikası büyük önem taşıyacaktır.

Aynı zamanda bu tür bir işbirliği, kamu-özel sektör ortaklıklarının etkin ekonomik ve yasal mekanizmalar oluşturulmasına ve Rus ekonomisinin enerji üreten ve enerji tüketen sektörlerinin modernizasyonuna olanak sağlamaktadır. Ancak bu durum Rus yakıt ve enerji tesislerinin teknolojik dönüşümü ile sağlanabilir. Elbette önemli olan sadece ithal ikamesi değil, modernleşmenin gerçekleştirilmesine izin veren ilgili yasal eylemlerin ve normatif belgelerin de geliştirilmesini gerektirmektedir.³³⁰ Bu uygulama başarılı olursa diğer endüstrilerde de kullanılabilir.

Böyle bir politika enerji verimliliğinin artırılmasına ve Rus ekonomisinin enerji yoğunluğunun azaltılmasına ve yüksek teknoloji ekipmanlarının üretimi için modern bir endüstriyel tabanın geliştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Buna göre, sadece

³²⁷ O. G. Goliçenko, **Naçionalnaya İnnovaçionnaya Sistema Rossii, Sostoyanie i Puti Razvitiya**, Moskova: Nauka, 2006, s-396, s.170-173.

³²⁸ Goliçenko, s.170-173

³²⁹ Goliçenko, s.170-173

³³⁰ Goliçenko, s.170-173

ulusal enerji güvenliği önemli ölçüde güçlendirilmeyecek, aynı zamanda Rusya'nın uluslararası enerji güvenliğini sağlamadaki rolü de önemli ölçüde artacaktır.³³¹

Rusya'nın enerji diplomasisi Rusya'nın uluslararası düzeyde gelişmiş ülkelerle uluslararası enerji teknoloji işbirliğini organize etmede önemli rol oynamaktadır. Bu durum Rusya'nın bir emtia ülkesinden yüksek teknolojik temelli bir ülkeye çevrilmesine neden olacak ve uluslararası ekonomik ilişkilerdeki rolünü artıracaktır.³³² Dış tecrübeni kullanan bir kamu-özel ortaklığı Rusya'nın ulusal enerji güvenliğini ve uluslararası enerji güvenliğini sağlamadaki rolünü önemli ölçüde güçlendirecek ve Rusya ekonomisinin enerji üreten ve enerji tüketen sektörlerinin modernleştirilmesi sorunlarının çözümüne somut bir katkıda bulunabilecektir.³³³

Ancak kamu-özel sektör, ortaklıklarının ekonomik ve yasal mekanizmalarına vurgu yaparak birçok ülkede yakıt ve enerji tesisleri ve ilgili endüstriler için modernizasyon programlarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin projeler üretmektedir.³³⁴ Rusya ile bu devletler arasında karşılıklı yarar sağlayan uzun vadeli ikili enerji işbirliğinin kurulması ve Rus iş dünyasına uygun öneriler geliştirilmesi gerekmektedir.

Rusya'nın petrol ve doğalgaz rezerv üssü büyük bir endişe kaynağı olmaktadır. Aslında Rusya'daki yeni hidrokarbon kaynaklarına erişimin zor olması yatırımcının güvenini zayıflatabilir ve ülkedeki genel ekonomik iklim üzerinde olumsuz yansımalara neden olabilir.

³³¹ A. B. Alxasov, **Vozobnovlyаемie Istochniki Energii**, Moskova: İzdatelskiy Dom MEİ, 2011, s-269, s.133-143.

³³² Alxasov, s.133-143.

³³³ Alxasov, s.133-143.

³³⁴ Alxasov, s.133-143.

SONUÇ

Uluslararası politik ekonominin uluslararası arenada ekonomi ve politika arasında gelişen bir disiplin olduğunu belirtmiştik. Ayrıca UPE böyle basit bir tanımlamayla anlatılmayacak kadar dünya çapında geniş bir bilim dalıdır. Nitekim UPE yeni bir bilim dalı olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından ortaya çıkmaya başlamış, 1970'lerde patlak veren bir dizi olaylar yüzünden uluslararası arenada ön plana çıkmıştır. Sonuç itibarıyla UPE her ne kadar yeni bir bilim dalı olsada günümüzde üzerinde en çok araştırma yapılan bir disiplindir.

Enerji kavramı ise insanoğlunun var oluşundan itibaren hep önemli bir kavram olmuştur. Enerji kaynakları tabiatla kendiliğinden var olmaktadır. Zamanla enerji kaynakları bir türden diğer türü geçmiştir. Nitekim enerji kaynakları ülkeler için çok önemli olmuştur. Bu yüzden tarih boyu enerji kaynaklarına hükmetme isteği yüzünden hep savaşlar yaşanmış ve enerji kaynakları bitmediği sürece savaşlar hep devam edecektir.

Enerji politikası tek seferlik bir direktif belgesi değildir. Ülkedeki ve dünyadaki enerji durumunu izlemek ve olası ekonomik kaynak ve talep eğilimleri tahminin yürütmek için bir sistemdir. Aynı zamanda enerji, güvenilir enerji arzını sağlayan kurumsal, ekonomik ve yasal mekanizmaların oluşumu ve sürekli iyileştirilmesidir.

Rusya'nın ana ulusal hazinesi olarak şimdiki ve gelecek nesillerin yararına olacak doğal yakıt ve enerji kaynaklarının rasyonel kullanımı önemlidir. Nitekim Rusya dünyanın en önemli enerji güçlerinden biridir. Sadece yerel yakıt ve enerji ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp kaynaklarıyla Doğu ve Orta Avrupa'daki komşu ülkelerin enerji taşıyıcılarına olan talebi büyük ölçüde karşılamaktadır.

Yakıt ve enerji tesisleri entelektüel ve teknolojik potansiyel ile Rus ekonomisini canlandırabilen veya bunun için ezici bir yük haline gelebilen tüm endüstriyel üretimin ayağa kalkmasını önleyen Rus ekonomisinin lokomotifidir. Aynı zamanda yakıt ve enerji sektöründeki mevcut durumun analizi enerji güvenliğine yönelik tehditlerin gerçek olduğunu göstermektedir. Nitekim Rusya'nın birçok bölgesinde, bölgelerin enerji güvenliği için gerçek bir tehdit oluşturan ciddi ekonomik ve sosyal sorunlara neden olan yakıt kaynakları sıkıntısı vardır. Enerji tedariği ile ilgili sorunların çoğu Uzak Doğu, Sibirya ve

ülkenin Avrupa kısmı için tipiktir. Nitekim Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinden enerji kaynaklarının üretiminin ve ihracatının genişletilmesini amaçlayan planların uygulanmasına dikkat edilmelidir. Orada enerji geliştirme programlarının uygulanması milyonlarca insanın hem sosyal altyapısını hem de yaşam tarzını kökünden değiştirmeyi mümkün kılacaktır. Ayrıca endüstriyel gelişme ve sosyal değişimler tek taraflı değil paralel olarak gerçekleştirilmelidir. Nitekim bu gerçekleştirme olmadığından ülkenin gaz potansiyelindeki artış ve geçmişteki ihracat fırsatları her zaman tek-tek bölgelerin üretim seviyelerindeki farkı açıkça ortaya çıkaracaktır. Bu durum ülkenin Avrupa kısmının sakinlerinin yaşam koşullarında doğrudan bir iyileşme ile sonuçlanacaktır.

Rusya'nın bölgesel enerji politikasına baktığımızda sadece tüketicilere güvenilir enerji temini için bölgelerin haklarını ve sorumluluklarını arttırmak olmadığını görmekteyiz. Aynı zamanda Rusya Federasyonu'nun tüm enerji taşıyıcıları bölgeler arası ve federal enerji sistemleri için hiyerarşik bir toptan pazarın (tüm Rusya ve bölgesel) geliştirilmesine ortak katılım sağlamalıdır.

Rusya'nın Enerji Kanunu'nu bütünüyle tanımlayan düzenleyici bir çerçevenin oluşturulması enerji politikasını uygulamak için önemli bir araçtır. Rusya'nın enerji politikası başta komşu BDT ülkeleri ile Rusya arasındaki enerji ve ekonomik bağların entegrasyonunu artırmaktadır. Nitekim Rusya'nın küresel enerji pazarına ve küresel enerji sistemine katılımını desteklemeyi amaçlayan özel enerji diplomasisi geliştirilmelidir.

Enerji politikasının en önemli görevi ülkedeki her tür enerjinin kullanım verimliliğini artırmaktır. Böylece ihracat esas olarak yeni petrol ve gaz hacimlerinin çıkarılmasıyla değil potansiyeli büyük olan ülke içinde enerji tasarrufu ile desteklenecektir. Ülkede kullanılan tüm enerjinin %40'a kadarı ya doğrudan kayıplar nedeniyle ya da kendi başına çalışan bir ekonomide irrasyonel olarak harcandığı görülmektedir. Bu durumun tüketici için faydalı etki vermediği açıkça görülmektedir.

Enerji politikasının kendisinin ve dış enerji politikasının hedeflerinin karşılaştırılması benimsenen enerji politikası kavramının sektörel bir yaklaşıma dayandığı sonucuna varmamızı sağlamaktadır. Bununla da makroekonomik yaklaşım gölgede kalıyor. Sonuç olarak sadece endüstrinin gelişimi ve durumu ülke ekonomisini ve nüfusun yaşam

standartlarını etkilemekle kalmıyor aynı zamanda ekonominin kendisi de enerji gelişiminin bir veya başka bir yönüne dikte ediyor.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR, MAKALELER VE TEZLER

1. Abalkin, L. İ., **Strategičeskiy Otvet Rossii na Vızovı Novogo Veka**, Moskova: Ekzamen, 2004, s-606.
2. Al, Arzu., **Politika-Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi**, İGÜSD Cilt: 2, Sayı: 1, Nisan / April 2015.
3. Alxasov, A. B., **Vozobnovlyaemie İstočniki Energii**, Moskova: İzdatelskiy Dom MEİ, 2011, s-269.
4. Aydın, Zeynep., **Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri Kullanılarak Türkiye Enerji Planlanması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012.
5. Barabanov, O. N., **Rol İstorii vo Vneşnepolitişeskoj Strategii V.V.Putina**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2016.
6. Bezrukih, P.P., **Resursı i Effektivnost İspolzovaniya Vozobnovlyaemıh İstochnikov Energii v Rossii**, St. Petersburg, Nayuka, 2002.
7. Boldıreva, R. Yu., **Strategiya Effektivnogo İspolzovaniyam Mineralno-Sırevoy Bazi Regina**, 2008.
8. Buşuev, V. ve P. Bezrukih, **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030 goda i ee Prioriteti**, Kabeli i Provoda, No 3 (322), 2010.
9. Çıtak, Emre ve Pınar Buket Kılınç Pala, Yenilenebilir Enerjinin Enerji Güvenliğine Etkisi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Yıl: 2016/3, Sayı:25, s.79-102.
10. Denisov, A., **Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossii, Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossii: Master-Klass**, Mejdunarosnyy Institut Toplivno Energetičeskogo Kompleksa(MGIMO), 2003.

11. Eckhardt, Jappe., **International Political Economy**, Toronto: The University of York, 2016.
12. **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2030**, Pril k obšaestv, del. jurnal Energetičeskaya Politika, Moskova: QU İnstitut Energetičeskoy Strategii, 2010, s-184.
13. **Energetičeskaya Strategiya Rossii na Period do 2020**, UTVÉRJDENA Rasporjajenim Pravitelctva Rossiyskoy Federaçii ot 2003, No 1234-p.
14. Erbil, Yazgan., **Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi ve Enerji Güvenliği**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
15. Erdağ, Mehmet Eser., **Krizden Sonra Uygulanan Politikalar Uluslararası Politik Ekonomi Yönünden Bir Değerlendirme**, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
16. Eremenko, O. V., **Energetičeskaya Startegiya Rossii i Analiz Dinamiki Dobiçi Uglya**, Moskovskiy Gosudarstvennyy Gornyy Universitet, 2006.
17. Germanoviç, V. ve A. Turilin, **Alternativnie İstoçniki Energii, Praktičeskie Konstrukçii po İspolzovaniyu Energii Vetra, Solnça, Vodi, Zemli, Bimassi**, Moskova: Nauka i Texnika, 2011, s-320.
18. Goliçenko, O. G., **Naçionalnaya İnnovaçionnaya Sistema Rossii, Sostoyanie i Puti Razvitiya**, Moskova: Nauka, 2006, s-396.
19. Gonenko, D. V. ve A. N. Vdovin, **İspolzovanie Potençiala Malogo i Srednego Biznesa v Reorganizaçii Toplivno-Energetičeskogo Kompleksa Rossii**, Moskova: İzdatelstvo Rusayns, 2015, s-120.
20. Goxberg, L. ve L. Mindeli, **Nauka i Texnologii v Rossii: Prohnoz do 2010 goda**, Moskova: ÇİSN, 2000.
21. Guseynova, V., redaktörlüğünde, **Neftegazoviy Kompleks Rossii: Tendentsii Razvitiya (2000 – 2010 godı)**, Moskova, Krasnaya Zvezda, 2011.
22. İğumnov, Pavel Valereviç., **Vostoçnyy Vektor Vneşney Energetičeskoy Strateqii Rossii**, İ28 Monoqrafiya, Moskova: Nauçnaya Kniqa, 2010, s-179.

23. IEA, **Vozobnovlyаемaya Energiya v Rossii: ot Vozmojnosti k Realnosti**, Fransa, 2004.
24. Jiznin, S., **Energeticheskaya Diplomatiya Rossii: Ekonomika, Politika, Praktika**, Moskova: Ist Bruk, 2005.
25. Jiznin, S. Z., **Energeticheskaya Diplomatiya**, Moskova: Nauçnaya Kniga, 1999, s-396.
26. Jiznin, S. Z. ve V.M. Timoxov, **Texnologicheskie Aspekti Energeticheskoy Diplomatii Rossii**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2016.
27. Kapiça, S. P., **Paradoksı Rosta: Zakonı Razvitiya Çeloveçestva**, Moskova, 2010.
28. Karahasanoğlu, Mete Alphan., **Rusya'nın Enerji Hatları ve Rusya-Ukrayna Doğalgaz Krizi**, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
29. Kireeva, A. A., **Otneşeniya Rossii so Stranami Vostoçnoy Azii, Novie Vızovı i Vozmojnosti**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2014.
30. Kleinwort, Dresdner., **Rossiya: Energeticheskaya Politika i Uglerodniy Rınok, Rol Rossii v Mejdunarodnoy Energeticheskoy i Klimaticheskoy Politike**, WWF International, Switzerland, 2007.
31. Kondakov, S., **Energeticheskaya Geopolitika Rossii**, Moskova: Vaş Poligrafiçeskiy Partner, 2012.
32. Kostiantyn, V. Vagin, **Russian Energy Policy Vis-a-Vis Europe: Natural Resources as a Means of Foreign Policy**, Bitirme Tezi, California: Naval Postgraduate School, 2012.
33. Kuriçev, N. K., **Model Energeticheskogo Razvitiya Rossii: Vızovı i Vozmojnosti**, Vıpusk 3, 2011.
34. Kuzık, B.N. ve Yu.V. Yakoveç, **Rossiya: Strategiya Perexoda k Vodorodnoy Energetike**, Moskova: İnstitut Ekonomiçeskix Strategiy, 2007, s-344.
35. Leiteritz, Ralf J., **İnternational Political Economy: the state of the art**, Colombia International 62, jul-dic 2005, 50-63.

36. Leonov, E. S., **Osobennosti Smeni Vektora Vneşney Energetičeskoj Politiki Rossii na Sovremennom Etape**, Vestnik MGİMO- Universiteta, 2015.
37. Lixaçev, A. E., **Ekonomişeskaya Diplomatiya Rossii, Novie Vızovı I Vozmojnosti v Usloviyax Globalizaçii**, Moskova, 2006.
38. Lvov, D. S., **Ekonomika Razvitiya**, Moskova: Ekzamen, 2002.
39. Makarov, A. ve T. Motrova, **Vliyanie Rosta Tsen na Gaz i Elektroenergiyu na Razvitiye Ekonomiki Rossii**, Institut Energetičeskih İssledovaniy RAN, Moskova, 2013.
40. Maryasis, D. A., **Startegiya Vıxoda Rossii na İnnovaçionnie Rınlı Blijnego Vostoka**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2017.
41. Mastepanov, A., **Toplivno – Energetičeskiy Kompleks Possii na Rubeje Vekov – Sostoyanie, Problemi i Perspektivi Razvtiya**, Novosibirsk, Nauka, 2010.
42. Mersek, Lee J., **Geopolitics vs. Energy Politics: What Drives Russian Foreign Policy?**, s-39.
43. Meşaeryakova, S.V., **Pravovoe Obespeçenie Toplivno – Eenergetiskogo Kompleksa Rossii (İstoriçeskiy Aspekt): Uçebnoe/ S.V. Meşaeryakova, E.E. Orlova, S.A. Frolov, Tambov: İzdvo FGBOU VPO TGTU, 2013, s–80, zkz –100.**
44. Meşaeryakova, S.V., **Pravovoe Obespeçenie Toplivno – Eenergetiskoqo Kompleksa Rossii: Sovromennoe Sostoyanie i Perspektivi Rozvitiya: Uçebnoe Posobie / S.V. Meşaeryakova, E.E. Orlova, S.A. Frolov, Tambov: İzdvo FGBOU VPO TGTU, 2013, s – 84, zkz – 100.**
45. Minaev, Oleg., **Politicheskaya Komponenta Energetičeskoj Bezopasnosti Rossii**, yayınlanmamış doktora tezi, Moskova, 2011.
46. Mironov, N. V., **Mejdunarodnaya Enerqetičeskaya Bezopasnost: Uçeb Posobie**, Moskova, MGİMO Universitet, 2003.
47. Mustafayev, Zamin., **Enerjinin Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri: Hazar Havzası Azerbaycan Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2015.

48. Novikova, A.S. ve A.T. Tabunşikov, **Ponyatie Energii v Rossiyskoy Nuke.**
49. Oleynik, O., **Pravovie Problemi Energiosnabjeniya**, Xozyaystvo i Pravo, 2000, Pril № 5.
50. Oleynov, A., **Mejdunarodnaya Politekonomya: Predmet i Metod, Ekonomika, Ekonomiçeskaya Teori**, Mirovaya Ekonomika i Mejdunarodnie Otnoşeniya, 2017, tom 61, No. 2.
51. Öniş, Ziya ve Mustafa Kutlay, **Uluslararası Politik Ekonomi**, İçinde: Şaban Kardaş ve Ali Balcı, **Uluslararası İlişkiler'e Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular**, İstanbul: Küre Yay., 2014.
52. Petrov, K. E., **Nastoyaşae i Buduşae Energodialoga Rossiya – ES (razvitie energodialoga Rossii i ES v 2012)**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2013.
53. Pridanov, S.V., **Prioriteti İnnovacionnoy Strateqi Rossii v Usloviyax Ekonomiçeskoqo Rosta**, Monografiya, Moskova: Nauçnaya Kniga, 2005, s – 144.
54. **Proekt Doktrin Energetiçeskaya Bezopasnosti RF**, Energetiçeskaya Politika, 1996, № 2.
55. Pşeniçnikov, E., **Dvatsat Milliardov Tonn Nefti Pod Kilem**, Rossiya Telegraf, 2003.
56. Rodin, A. E., **Energtiçeskaya Bezopasnost Rossii**, Moskova: Nauçnaya Kniga, 2006, s-124.
57. **Rossia i Stranı Mira**, Moskova: Goskomstat, 2000.
58. Salamov, Bayram., **Türkiye-Rusya Enerji İlişkileri(1995-2005)**, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
59. Samray, Pavel., **Osnovniye Naprovleniye Energetiçeskoy Strategiy Türtsiy i iyo Vlyanie na Energtiçeskuyu Politiku Rossiy**, Moskova.
60. Sevim, Tuğçe Varol., **Rus Dış Enerji Politikası ve Yeni Hedef Kuzey Doğu Asya**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 11, Sayı 41 (Bahar 2014), s. 87-108.
61. Simoniya, A. N. ve A. V. Torkunov, **Energobezopasnost ES i Possiya**, Vestnik MGİMO-Universiteta, 2015.

62. Sönmez, A. Sait., **Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Avrasya Etüdları 37/2010-1 (37-76).
63. Tkaçenko, S. L., **Problemi Metodologi Mejdunarodnix İssledovaniy**, Mejdunarodnaya Politekonomiya-Rossiyskaya Şkola, UDK 327, Sank-Peterburg: Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta, ser. 6, vıp. 4, 2015.
64. Ünal, Mustafa Cem., **Rus Dış Politikasında Enerjinin Rolü ve AB Enerji Politikasına Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyala Bilimler Enstitüsü, 2011.
65. Vutyanova, Yana., **Energetičeskaya Politika Kak Faktor Geopolitičeskogo Vliyaniya Rossii**, yayınlanmamış doktora tezi, Moskova, MGU, 2013.
66. Yanovskiy, A. ve V. Saenko, **Energetičeskaya Strategiya Rossiya, Vneşnyaya Energetičeskaya Politika Rossiya**, Moskova, Mejdunarosnyy Institut Toplivno Energetičeskogo Kompleksa – MGIMO, 2003.
67. Yüce, Çağrı Kürşat., **Hazar Enerji Kaynaklarının Türk Cumhuriyetleri İçin Önemi ve Bölgedeki Yeni Büyük Oyun**, Beykent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1(1),2008.

İnternet Kaynakları

1. Antonov, N.V. ve Tatevosova, L.İ. **Elektropotreblenie v Krizisnoy Rossii 2009 god**, <http://energyland.info/files/library/102011/1fe3d2786a34815775b343b2ff82d5cf.pdf>, Erişim (20.02.2020).
2. **Energetičeskaya Diplomatiya i Vneşnyaya Politika Rossii**, <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/energeticheskaya-diplomatiya-vneshnyaya-24485.html>, Erişim (01.04.2020).

3. **Energetičeskaya Strategiya Rossii**, <http://rusrand.ru/events/energeticheskaja-strategija-rossii>, Erişim (23.08.2019).
4. **Energiya. Vidi Energii i ix Ocobennosti**, <http://energetika.in.ua/ru/books/book-2/part-2/section-1/1-3>, Erişim (20.07.2019).
5. Enerji Bakanlığı, **“Struktura Ugolnoy Otrashi”**, <http://minenergo.gov.ru/activity/coalindustry/>, Erişim (10.10.2019).
6. **Enerji Kaynakları**, <http://www.eia.gov/KIDS/energy.cfm?page=2>, Erişim (23.07.2019).
7. **İnnovaçionnaya Sistema Rossii: Sovremennoe Sostoyanie i Perspektiv Razvitiya**, <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnaya-sistema-rossii-sovremennoe-sostoyanie-i-perspektivy-razvitiya/viewer>, Erişim (27.08.019).
8. İsaev, V. A. **Neftyanoy Kompleks Arabskih Stran i Rossii: Sravnitelny Analiz**, Vestnik MGIMO Universiteta, 2010, http://www.vestnik.mgimo.ru/filesserver/14/36_isaev.pdf, Erişim (10.02.2020).
9. Magomedov, Abraham. **“Kaspiyskaya Neft i Rossiyskie Regionı”**, http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/39381/1/ASI19_002.pdf, Erişim (15.11.2019).
10. Mirsilyapov, İ. **Rossiyskaya Atomnaya Energetika: sovremennoe sostoyanie i perspektivı**, <http://www.zelife.ru/ekoplanet/altenergy/201-tradeng/9162-raessip.html>, Erişim (25.02.2020).
11. N.V. Antonov ve L.İ. Tatevosova, **“Elektropotreblenie v Krizisnoy Rossii – 2009 god”**, <http://energyland.info/files/library/102011/1fe3d2786a34815775b343b2ff82d5cf.pdf>, Erişim (10.10.2019).
12. **O Sovremennoy Energetičeskoy Politike Rossii**, <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1605>, Erişim (23.08.2019).
13. Podolskiy, U. V. **Neftyanoy Potantsial Rossii. Problemi Ego Otsenki i Osvoeniya, Neftegazovaya Geologiya. Teoriya i Praktika Neftegazovaya Geologiya. Teoriya i**

- Praktika**, internet dergisi, 2008, http://www.ngtp.ru/rub/6/29_2008.pdf, Erişim (27.10.2019).
14. **Ponyatie Energiya Obşaya Koliçestbennaya Mera Dvijeniya i Vzaimodeystviya Vsex Vidov Materii**, <http://vetrodivig.ru/ponyatie-energii-v-fizike-energeticheskie-sistemy/>, Erişim (20.07.2019).
15. Populyarnaya Energetika, İstoriya Energetiki, <http://www.myenergy.ru/popular/how/energy-sources/>, Erişim (22.07.2019).
16. Romanova, Tatyana. **Energetičeskie Svyazi Rossii i Evrosoyuza: Problemy i Perspektivi**, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/energeticheskie-svyazi-rossii-i-evrosoyuza-problemy-i-perspe/>, Erişim (16.04.2020).
17. ROSATOM, Atomnaya Otrast Rossii, <http://www.rosatom.ru/wps/wcm/connect/rosatom/rosatomsite/aboutcorporation/nuclearindustry/russiannuclearindustry/ad73de80426fd722a709a72afefde77d>, Erişim (25.02.2020).
18. Rusya EES, **Osnovnye Pokazateli Raboty Edinoy Energeticheskoy Sistemy Rossii**, <http://energyland.info/files/library/022011/ab2704347b65450f63af90b81215ecfa.pdf>, Erişim (20.02.2020).
19. **Uluslararası Politik Ekonomi**, <https://assets.press.princeton.edu/chapters/s8785.pdf>, Erişim (20.07.2019).
20. **Uluslararası Politik Ekonomi Nedir**, <http://www2.upr.edu/ipe/whatis.pdf>, Erişim (20.07.2019).
21. **Vladimir Putin i Neftyanaya Politika Rossii**, <https://inosmi.ru/inrussia/20051209/224207.html>, Erişim (01.10.2019).
22. **Znaçimost Energetičeskogo Faktora vo Vneşney Politike Sovremennoy Rossii**, <http://lawinrussia.ru/content/znachimost-energeticheskogo-faktora-vo-vneshney-politike-sovremennoy-rossii>, Erişim (07.03.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Ramil Namazov 25 Eylül 1993 yılında Bakü-Azerbaycan'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Bakü'deki A. Seferov adına 114 sayılı tam orta okulunda tamamladı. 2012 yılında Türkiye Cumhuriyeti Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler lisans bölümünü kazandı. 2017 yılında lisans eğitimini tamamlayarak aynı yıl içinde Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Uluslararası Politik Ekonomi Bölümü'nde yüksek lisans öğretimine başladı.

